

ԻՈՒՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ
ԱՏՐԻԱՐԶՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅՈՐ
ՆՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

ԾԴ ՏԵՐԻ

Է-Ը

1979

ՄԻՈՆ

ԾԳ. ՏԱՐԻ—ՆՈՐ ԵՐԶԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ ԵՐՈՒՍԱԼԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

1979

Յուլիս — Օգոստոս

Թիւ 7 - 8

1979

July — August

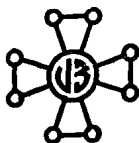
No. 7 - 8

SION

VOL. 53

A MONTHLY OF RELIGION, LITERATURE AND PHILOLOGY
OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARMENIAN PATRIARCHATE, JERUSALEM

Proprietor: His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem

St. James Press
Jerusalem

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԴԱՍԸ

Վաթսունհինգ տարիներ անցան տիուր աշն օրերէն, երբ մեր Եկեղեցին ապրեցաւ, իր ժողովուրդին հետ, ահաւոր զլխատում մը, որ դարաւոր վանքերու և եկեղեցիներու քանդուող ու այրուող քարերուն տակ թաղեց հայ եկեղեցականութիւնը, զրեթէ ամբողջապէս: Հազարաւոր զանգակներուն հետ լռեց շարականին երգը հայ վանքերէ ներս և անապատներու աւազներուն մէջ՝ անթաղ մնաց քահանան ու իր ժողովուրդը, նոյնպիսի մահով մահացած: Անքահանայ մնաց վերապրողը և անառաջնորդ մնաց զաղթական հօտը: Աւետարանի բառերով, զարնուեցաւ հովիւը և ցրուեցան ոչխարները:

Բարձրաստիճան եկեղեցականութենէն սակաւաթիւ վերապրողները՝ Օրմանեան, Դուրեան, Խաչապեան, Խաչատուրեան, Գուշակեան, Կիւլէսէրեան և մի քանիներ միայն, յուսահատութեան մօտեցող շուարումէն ետք, աննախընթաց աղէտէն ցնցուած իրենց ոյժերը հազիւ հաւաքած, անդրանիկ իրենց մտահոգութիւնը ըրին վերականգնել եկեղեցական դասը, հոգալու համար անմիջական պահանջը ծիսակատար քահանայական դասի մը: Առանց խստապահանջ պրպտումներու և հիմնական դաստիարակութեան, քահանայութեան կոչուեցաւ ան որ կրնար տառապող ժողովուրդը արթնցնել Լոյսի Առաւօտին, մանուկը վերածնիլ միւսմտաբոյր աւազանէն, կապել նորօտը վերակազմուող հայ ընտանիքի թաղաւորին և թագուհիին, յաւիտենական կեանքի մխիթարութեան բառ մը կարգալ կնքուող գերեզմանի մը վրայ և ամէն Կիրակի բարձրացնել Ս. Սկիհր աւետելու համար անյոյս հոգիներուն. «Սա է կեանք, յոյս, յառութիւն...»: Ուսուցչութենէ և յաճախ արհեստաւորի վիճակէն քահանայութեան բարձրացած հայ հոգևորականէն կը ոպասուէին հոգիի առաքինութիւններ, հաւատքի տոկունութիւն, անսակարկ նուիրումի եռանդ, ժողովուրդին տրամադրութիւններուն և ապրումներուն զգացականութիւնը, պարզ խօսքին շերտութիւնը, բայց մահաւանդ իր հօտին վստահութիւնն ու յարգանքը ապահովելու չափ անխարդախ անձնաւորութիւն:

Արմաշի սերունդը սակայն կ'երազէր վերականգնել հոգևոր հաստատութիւն մը, հայ հոգևորականներու սքանչելի դաս մը դաստիարակող: Դուրեան՝ Երուսաղէմ, Կիւլէսէրեան՝ Անթիլիաս, Խաչատուրեան՝ Պոլիս: Մեր Եկեղեցիին երեք տիրական դէմքերը կը ձգտէին վերահաստատել հոգևոր ճեմարաններ ուր կրթական մակարդակը հասնէր Գէորգեան ճեմարանի կամ Արմաշի Դպրեմանքի աստիճանին, ոչ միայն գիտական-ուսումնական մակարդակով, այլ հոգևոր պատրաստութեան և ազգային-եկեղեցական նկարագրի որակով: Կէս դար ետք, պէտք

է ունենանք քաջութիւնը խոստով սնելու թէ ոչ մին երեք կեդրոններէն՝ փոխարինեց Արմաշը և տուաւ խումբեր՝ հոգեւորական, առաջնորդող ղեմքերու, որոնք մեր ժողովուրդը յաշուէին պահել իր հաւատքի ամրութեան, իր կրօնական բարեպաշտութեան և իր աւանդական սովորութիւններու ժառանգութեան մէջ: Խօսքը անշուշտ չի վերաբերիր անհատ հոգևորականներու, որոնք իրենց մտային կարողութիւններով, վարչական բարեմասնութիւններով կամ հոգևոր հարստութեամբ ծառայեցին և կը ծառայեն մեր եկեղեցիին, ամէն յարգանքի արժանի վաստակով: Բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններու մէջ իրենց ուսումը կատարելագործած, սակայն օտար և այլազան համալսարաններու կնիքով բացորոշուած, անոնք անյատ երևոյթներ են, հեռու կազմելէ հոյ մը հոգևոր առաջնորդներու, որոնք նոյն դպրոցի մը խմբային նկարագիրը ներկայացնէին, ինչպէս էր Արմաշի շրջանաւարտներու պարագային: Նոյն ձևով հասկնալ Հայ եկեղեցին և իր ինքնութիւնը, երէկ և մանաւանդ այսօր, նոյն կերպով մեկնել եկեղեցիի Հայրերուն լուսաւորչական դաստիարակութիւնը, տիրել դասական հայերէնին նոյն մակարդակով և անանի զրաբարով պահուած մեկնողական և աստուածաշնչական գրականութեան գանձէն, նոյն ոգիով ըմբռնել եկեղեցիին առաքելութիւնը՝ այսօրուան հայ աշխարհի ցրուածութեան մէջ, ասոնք պիտի ըլլային խմբային նկարագրի մը արմատները, որով պիտի բացառուէր Անթիքսականը երուսաղէմականէն և երուսաղէմական եկեղեցականը՝ Էջմիածնականէն: Նման դպրոցներ գոյութիւն չունին այժմ, այն մակարդակով որ էին հին վաճառքին ու անոնց ծաղկեցուցած վարժարանները — համալսարանները:

Պատահական չէ՝ եկեղեցիին այս պլանացումը: Եւ աւելին՝ արդիւնքը չէ՛ լուի մեծ աղէտին, որ հնձեց եկեղեցական դասը: Ոչ ալ արդիւնքն է ան հոգևորական ուսուցիչներու պակասին միայն: Շատ աւելի խորունկ է վերքը: Հետևանքն է ան խոր փոփոխութեան, որուն ենթարկուեցաւ մեր եկեղեցիին նկարագիրը: Կրօնական հաստատութիւն մըն էր, որ աստուածային գրոշմով կնքեց ազգային մեր վերածնունդները և ոսկեդարերը. եղաւ ազգային հաստատութիւն մը, հաւատքի ոյժը շփոթած աւանդական ձևականութիւններու հետ: Աստուծոյ խօսքը օրէնք ըրած և իր յոյսը՝ խաչի փրկագործ գործութեան վրայ կեդրոնացած առաքելականութիւն մըն էր ի Հայո, ծիսակատարութեան արուեստի գեղեցկութեամբ շարուած անխզու մարմին մը եղաւ, անցեալի կարօտին միեմարութիւնը բաշխող միայն, սակաւաթիւ իր այցելուներուն:

Եկեղեցիին նկարագրի փոփոխութիւնը այլափոխեց նաև եկեղեցականին դիմագիծը: Ան վերածուեցաւ Հայ եկեղեցի կոչուած ազգային հաստատութեան ազգային մարմիններու թոշակաւոր պաշտօնեայի, կոչուած որոշ ծէսեր կատարելու, որոշ վարձատրութեան մը փոխարէն, յաճախ փառքով և տխրողներով բաշխուած:

Պարզ կերպով արտայայտուած, մեծ այս ողբերգութիւնը պատկերացնող փորձառութիւն մը կը յիշենք յաճախ, Ամերիկա նոր դպրած հայ դիտակից տիկինի մը բերնէն լսուած. «Ջաւախներս այստեղի եկեղեցին կը տանիմ Կիրակի օրերը, որ հայերէն սորվին և հայ մնան: Ես ալ Պատարագին կ'երթամ, որով-

հետև երգեցողութիւնը կը սիրեմ: Բայց կը զարմանամ. այստեղի հայերը իրապէս Քրիստոսի հաւատալով կ'երթան եկեղեցի . . . »:

Դժբախտաբար, ոմանց միտքին մէջ հասած ենք տեղ մը, ուր Եկեղեցիին ազգային դերը կը հակադրուի քրիստոնէական վարդապետութեան և նուազ հայ կը նկատուին անոնք՝ որ հայ են, բայց միևնոյն ատեն՝ քրիստոնեայ:

Կը հաւատանք թէ հիմնական այս այլափոխութիւնը կը սկսի Եկեղեցիին աշխարհականացումէն և աւելի կը խորանայ Եկեղեցիին քաղաքականացումովը:

Անտարակոյս որ մեր Եկեղեցին ժողովրդական է և ժողովրդավարական եղած է պատմութեան երկայնքին: Եկեղեցին ժողովուրդն իսկ է, ի մի հաւաքուած իբրև ժողովուրդ Աստուծոյ: Առանց ժողովուրդի կամքին և վկայութեան, աշխարհական մը չի՛ կրնար ընդունիլ ձեռնադրութեան ճառարածային և երկնաւոր շնորհքը: Իր անձը Աստուծոյ ծառայութեան նուիրող եկեղեցականը կ'ընդունի քահանայութեան կոչումը ըստ վկայութեան անձին իւրոյ և ամենայն ժողովրդեան»:

«Արժանի է» պէտք է միաբերան վկայէ ժողովուրդը, որպէսզի իր գիրկէն ծնած անձը կարենայ մերկանալ աշխարհական իր ինքնութենէն, նոր անունով մը վերակոչուելու համար նոր պաշտօնի մը, Աստուծոյ տան մէջ:

Սակայն ժողովուրդը, որուն կը պատկանի վերջին խօսքը, անհատներու գումարում մը չէ՛՝ այստեղ, այլ Աստուծոյ ժողովուրդը, որուն իւրաքանչիւր անդամը ծնած է Մկրտութեան աւազանէն, մեծցած է քրիստոնէական հաւատքի լոյսին մէջ և իր սիրտը կապած աստուածային սիրոյն: Հիմնական տարբերութիւն մը կայ իւրաքանչիւր վճարող Եկեղեցիի հաւատաւոր անդամին և ազգային տուրքը վճարող քուէարկուին միջև: Երբ վերջինիս կը յանձնուի Եկեղեցիին դեկը և ճակատագիրը, անտարակոյս որ Եկեղեցին հեռուհեռ է՝ աշխարհականանայ և կը շեղի իր աւաքելութենէն:

Մեր Եկեղեցին ազգային է, որովհետև Հայու Եկեղեցին եղած է առաջին օրէն: Ան առաջնորդած է Աստուծոյ ժողովուրդը թագաւորութեան և ժողովուրդ սեփական» ըլլալու գիտակցութեան ճամբով: Հայ Եկեղեցին «ծննդավայր» եղած է ազգային բոլոր արժէքներուն, որովհետև հոգի տուած է մեր ժողովուրդին: Հոգի մը սեփական՝ ծնած հաւատքէ մը թէ նման ենք ընտրեալ այն ժողովուրդին, որուն հետ Աստուած իր ուխտը կնքեց և իրեն սեփականացուց, զրկելով Հայաստան աշխարհին իր առաքելներէն երկուքը՝ Թադէոս և Բարթողիմէոս, որպէսզի ցանեն հոն սերմերը նոր Ուխտին, կնքուած Քրիստոսի Ուխտով: Եւ ի լրումն ժամանակի, երբ ոռոգուեցան քրիստոնէութեան առաջին սերմերը նահատակներու արիւնով, Աստուած զրկեց հայերուն մեծ Լուսաւորիչը, որպէսզի, Մովսէսի նման, որ հանեց իր ժողովուրդը Եգիպտացիներու գերութենէն, ազատագրէ հայ ժողովուրդը կռապաշտութեան ստրկութենէն, բերելու համար զայն «ի լոյս աստուածգիտութեան»: Մեր հայրերը հայ ժողովուրդի փրկագործութեան լոյսին մէջէն տեսան Հայ Եկեղեցիի ճարտարապետութեան հրաշալի ծնունդը Դրիգոր Լուսաւորիչի «Շմարածանական» տեսիլքին մէջ, հայ գիրքերու գիւտը Ս. Մեսրոպի եղած յայտնութեան մէջ և Հայ Եկեղեցիի հրաշագործ ներկայութիւնը հայ հոգին վրայ, իբրև Ցապանակը նոր Ուխտին որ պիտի

առաջնորդէ քրիստոնէութեամբ վերածնած հայ ժողովուրդը իր իսկ Աստուծոյն,

«Բայց դուք քահանայք Տեառն կոչիլիք. պաշտօնեայք Աստուծոյ մերոյ անուանեալիք» կ'ըսէ Նսայի մարգարէն Հին Ուխտի քահանայութեան պաշտօնը կապելով երկնային առաքելութեան մը, տրուած Աստուծոյ կողմէ ընտրուած մարդոց դասի մը: Քահանան Աստուծոյ կողմէ առաքուած դեսպանն է մարգարդ միջև, որպէսզի ընտրեալ ժողովուրդը ամբողջ, կ'ըսէ աստուածային պատգամը Մովսէսի՝ «լսելով լսէք իմ ձայնս և պահէք իմ ուխտը և ըլլաք իմ սեփական ժողովուրդս բոլոր ազգերուն միջև. զի իմս է ամէն երկիրը և դուք ըլլաք ինծի համար քաղաքութիւն, քահանայութիւն և սուրբ ազգ մը» (Ելք, ԺԹ., Ծ-Յ):

Նոյն հասկացողութեամբ և նոյն հեռանկարով նայեցաւ Հայ Եկեղեցին՝ եկեղեցական դասին, անոր գլխաւոր առաքելութիւնը նկատելով Քրիստոսի քաղաքութիւնը հաստատել Հայաստան աշխարհին մէջ, սրբազործելու համար ամբողջ ազգ մը՝ հայ ազգը:

«Եւ դուք, ապրող քարեր, հոգևոր տաճար պիտի կազմէք՝ իբրև անաբատ քահանայութիւն, մատուցանելով Աստուծոյ հաճելի հոգևոր զոհեր, Յիսուս Քրիստոսի ձեռքով» (Ա. Պետ., Բ. Ծ): Եւ առաքեալը կը կրկնէ Մովսէսի տրուած աստուածային պատգամը. «Այլ դուք ազգ մըն էք ընտիր, թագաւորութիւն, քահանայութիւն, ազգ սուրբ, ժողովուրդ սեփական ... երբեմն՝ ոչ-ժողովուրդ, բայց հիմա՝ ժողովուրդ Աստուծոյ»:

«Ոյ- ժողովուրդ» և «ժողովուրդ Աստուծոյ» առաքելական Թուղթի այս հակադրութեան մէջ է ամբողջ ողբերգութիւնը զոր կ'ապրի մեր Եկեղեցին: Աշխարհականացում կը կոչենք զայն այսօր, չըսելու համար հիմնական ժխտումը ժողովուրդ-Եկեղեցի-Աստուած կապին որ հիմնաքարն է Քրիստոսի թագաւորութեան ի Հայոս:

Աշխարհական վարչակարգի և հասկացողութեան մուտքը Եկեղեցւոյ զործերու մատակարարման ձևին մէջ նոր երևոյթ մը չէ հայկական կեանքէն ներս: Հինէն ի վեր իշխաններ, աղաներ, թաղականներ և հոգաբարձուներ տարած են Եկեղեցիին տնտեսութեան պատասխանատուութիւնը առաւել կամ նուազ ձեռնբերելով: Սակայն տարած են նիւթական հասոյթներու մատակարարութեան զործը իբրև ծառայութիւն իրենց Եկեղեցիին, հաւատքով և Եկեղեցիի հոգևոր կառոյցին պատկանելու խոր գիտակցութեամբ:

Այսօր՝ վերաբերմունքի և գիրքաւորումի հիմնական տարբերութիւն մը կը զգացուի այն մարմիններուն մէջ, որոնք կը մատակարարեն Եկեղեցիին զործերը: Քրիստոնէական հաւատքէ և կրօնական համոզումէ ծնած ծառայութեան ոգին տեղի տուած է «իշխանաւոր» և Եկեղեցիին «տէրը» ըլլալու յաւակնոտութեան մը, որ Եկեղեցին կը վերածէ կազմակերպութեան մը, որեւէ աւուամբի աստիճանին և եկեղեցականը կ'իջեցնէ այդ կազմակերպութեան սովորական պաշտօնեայի մը դերին:

Այս երևոյթը զգալի է մեր բոլոր զաղութիւններուն մէջ, մեր բոլոր համայնքային եկեղեցիներուն մէջ, առաւել կամ նուազ չափով շեշտուած:

(Շար.)

Շ.

ԱԿԱՐԿ ԺԱՌԱՆԳԱԻՈՐԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Հիմնարկուբիւն եւ առաջին տարիներ

1833 ին, Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան անդամ Զաքարիա Եպիսկոպոս կը հաստատէ տպարան մը Երուսաղէմի մէջ: Առաջին տպարանը կը հանդիսանայ ան Ս. Քաղաքին:

Տասը տարիներ ետք, 1843 ի ամառը, նոյն Զաքարիա Եպս.ը, այժմ բարձրացած Պատրիարքական Գահին, կը հաստատէ Ժառանգաւորաց Վարժարանը, Ռամլէի Ս. Գէորգ վանքին մէջ: Հայերէնի ուսուցիչ կը կարգէ Խնշատուր Քահանայ Տարօնեցին եւ Վեգարաբձուս կը նշանակէ, այսինքն տնօրէն՝ Ստեփանոս Վրդ. Տիգրանակերտցին: Հել որպէսզի բարեկարգ ընթանայ վարժարանը՝ իր յանձնարարութեամբ փոխանորդ կիրակոս Եպիսկոպոս եւ քանի մը առաջաւոր վարդապետներ տասը յոռուածներէ բաղկացեալ Կանոնադիր մը կը պատրաստեն՝ ուսմանց աստիճաններու եւ ուսուցիչներու եւ ուսանողներու պարտականութեանց վերաբերեալ» (25 Յուլիս 1843) (Տ. Սաւաւանհանց, Պատմութիւն Երուսաղէմի, Թրգ. Նշանեանի, Բ. հատ., էջ 1026):

Զաքարիա Պատրիարք մին է ամենէն ստեղծագործ եւ երախտաւոր պատրիարքներէն, որոնք Երուսաղէմի Առաքելական Աթոռին առւած են նոր շունչ ու խանդ: Այն գահակալներէն է ան, որոնք Ս. Տեղեաց ծառայութեան եւ վարչական գործերուն առնթիւ ուղած են Երուսաղէմի վանքին տալ մշակութային եւ գրական առաքելութիւն մը: Մեր պատմութիւնը զլացած է արժանի ճանաչում մը եւ յարգալիւր գնահատական մը շնորհելու վաստակաւոր պատրիարքին:

Քահանայի մը զուակը, ծնած Կորդուսաց Երկրի Կոր գիւղը 1780 ին, ան կործնուցած է իր մայրը փոքր հասակին եւ հօրը կողմէն յանձնուած է բարեպաշտ կնոջ մը խնամքին, մինչ հայրը՝ Տէր Պետրոս, քաշուած է Մշոյ Ս. Առաքելոց վանքը: Մի քանի տարիներ ետք, երբ մանուկը կը թեւակոխէ տասներորդ տարին, Տէր Պետրոս կ'առնէ իր զուակը Մշոյ Ս. Առաքելոց վանք եւ կը սկսի անոր դաստիարակութիւնը: Մի քանի տարիներ ետք, երեք ընկերներու հետ կ'երթայ Ս. Էջմիածին, աշակերտելու համար Աշտարակեցի Ներսէս Արքեպիսկոպոսին: Առանց բաւարարութիւն դնելու ուսման իր մեծ տենչին, Զաքարիա կը թողու Մայր Աթոռը, ժամանակ մը եւս կ'անցնէ Ս. Առաքելոց վանքին մէջ եւ կ'ուղղուի Պոլիս: Պոլսոյ մէջ կը ծանօթանայ Միաթարեան Վարդապետներու եւ անոնց հետ կ'երթայ Վենետիկ, Ս. Ղազարի վանքին մէջ զարգացնելու իր ուսումը: Կարող կերպով մերժել է ետք կրօնաւորելու առաջարկը, Զաքարիա կը թողու Վենետիկը, կը դիմէ Պոլսոյ մէջ նստող Երուսաղէմի Փոխանորդին եւ կու գայ Երուսաղէմ ստանձնելու համար քարտուղարի պաշտօնը:

Մտա քառասուն տարեկան էր, երբ Թէոդորոս Պատրիարքի ձեռքով կը ձեռնադրուի վարդապետ:

Հինգ տարիներ շրջելէ ետք իրրե նուիրակ Տիգրանակերտ, Սասուն եւ Զմիւռնիա, 1826-29 կը ստանան փոխանորդութեան պաշտօնը Պոլսոյ մէջ:

Իբրե ներկայացուցիչը Երուսաղէմի Պատրիարքութեան Կոստանդնուպոլիս մայրաքաղաքին մէջ, վանքի կալուածական գործերու մասակարարութեան կողքին, ան կը ձեռնարկէ ապահովելու նոր իրաւունքներ Ս. Տեղեաց մէջ, Ամենէն մեծ յառուցութիւնը՝ Սուլթանէն իր ապահոված հրովարտակն էր, չորով իրաւունք կը շնորհուէր Հայոց՝ մասնակից ըլլալ Յոյներուն եւ Լատիններուն, ու անոնց նման պատարագել Ս. Գերեզմանին վրայ՝ հաւասար արտօնութիւններով:

Յարութիւն ամիրա Պէղեան, զօգո՛ւ Զաքարիա վարդապետի յաջողութիւնն իւր Գրան մօտ, աքսորել կու տայ զայն Կիպրոս: Երուսաղէմի Պօղոս Պատրիարքի բարեխօսութեամբ, Զաքարիա կ'ազատի աքսորէն, տանն մը կ'աշխատի եղբայրսու և կու գայ Երուսաղէմ, իբրեւ Պատրիարքական Փոխանորդ:

Այսուհը կը գումարուի Միաբանական ժողովը, որ կ'որոշէ ընթացք տալ Զաքարիայի առաջարկին, Կիֆեիւս ապարանը և բանալու գործիվանքը: Տպարանը կը հաստատուի և հեղհեռէ աւելի կը կազմակերպուի 1833-35 տարիներուն, իսկ շարժարդի բացումը կը յապաղի ժամանակ մը՝ կարող ուսուցիչներու պակասութեան պատճառաւ (Նշանեան, էջ 988):

1836ին, Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարանի բացումէն առաջ, Պոլսոյ Յակոբոս Պատրիարքի նախաձեռնութեամբ ժողով մը կը գումարուի և որոշում կ'առնէր և՛ ճեմարան մը հաստատել Պօլիս, Սկիւտարի Երուսաղէմականութեան վանքի հոգին վրայ և կոչել զայն ձեմարան Ս. Երուսաղէմի: Կ'որոշուի շինութեան ծախսը հոգայ աղաքական միջոցներով, առկայ տարեկան պիւտէն հայթաթիլ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան դանձէն, խոստանալով չայդ ուսուցիչներուն ընթացաւարտ աշակերտներ զրկել Երուսաղէմ, անգումակցելու համար միաբանական ուխտին (Նշանեան, էջ 991): Մեծ այս ծրագիրը կտրն և ապարդիւն կեանք մը ունեցաւ, միայն վէճի աւարկայ եղաւ Պոլսոյ և Երուսաղէմի միջև և ի վերջոյ՝ ձախողեցաւ:

1841ին Զաքարիա կ'ընտրուի Պատրիարք Ս. Երուսաղէմի և կ'իրագործէ վարժարանին հաստատումը Ռամլէ գիւղաքաղաքի Ս. Գէորգ վանքին մէջ, ինչպէս յիշեցինք վերեւ: Մէկ աւելն տարիներ ետք վարժարանը կը փոխադրուի Երուսաղէմ, առանձին տան մը մէջ: Աստուածատուր Եպս. իր ժամանակագրութեան մէջ (էջ 532) աշակերտներուն թիւը կը յիշէ իբրեւ 30: Երուսաղէմ փոխադրուած ժառանգաւորաց Վարժարանի ուսուցիչ կը կարգէ Վերմաշի վանքին Մուրատ վարժապետը, որ հմուտ և եռանդուն աշխարհական մըն էր ու այն տարին ուխտի եկած էր Երուսաղէմ: Մուրատ վարժապետ կը դասախօսէ Գերականութիւն, Տրամբարանութիւն և Ժարտասանութիւն (Նշանեան, էջ 1026): Միևն և այսօր ունինք երեք դրժոյկները, որոնք դասագիրքերը եղած են յիշեալ երեք դասընթացներուն: Անոնք կը վկայեն թէ գեղեցիկ ճիշդ մը կատարուած է Երուսաղէմ, նորահաստատ վարժարանին տալու գիտական որոշ մակարդակ մը, ժամանակի պահանջին համաձայն:

Այն օրերուն էր, երբ Յովհաննէս Կաթողիկոս Կարեցցիի յաջորդի ընտրուածեան թեկնածու կը ներկայացուի Զաքարիա Պատրիարք, որ առկայն կը մերժէ առաջարկը և կը նախընտրէ շարունակել իր գործը Երուսաղէմ, Կաթողիկոսութեան պատիւը զիջելով իր նախկին ուսուցչին՝ Ներսէս Աշտարակեցիին:

1846ին տարածած կը վախճանի Զաքարիա Պատրիարք և անոր փոխանորդը և յաջորդը, իրական Եպիսկոպոս, առկաւին Պատրիարքական Աթոռը չբարձրացած, անգամ մը ևս կը փոխադրէ Ժառանգաւորները իրենց յատկացուած տունէն Ս. Յակոբեանց վանքը: Մուրատ վարժապետ մեկնած էր և աշակերտներուն թիւը պակսած: Կիրակոս Եպս. ճշայկաբանութեան դասատու կը կարգէ յառաջագէմ ուսանողներէն Մարգուանցի Կարապետ առկաւագըն:

Կիրակոսի պատրիարքութեան օրով, Ժառանգաւորաց Վարժարանը կը յանձնուի իւր անապատի միաբան Սիմէոն Վարդապետին, չոր քաջահմուտ և վարժ մեկնիչ էր Ս. Գրոց, ճարտարախօս ու անձանձիր դասախօս միանգամայն (Նշանեան, էջ 1046): Ան բերել կու տայ նաեւ իր ժամանակի մեծ մտաւորական և լաւագոյն ուսուցիչներէն Տիգրան Սաւալանեանցը:

1848ին Սաւալանեանց կը ստանձնէ վարժարանը, կը վերակազմէ կանոնադրուած թիւը և դասացուցակին վրայ կ'աւելցնէ Գրիտոնեական Վարդապետութիւն, Այլ խրատագրութիւն և Դիցարանութիւն:

Թէեւ երեք տարիներ միայն կը տեւէ Կիրակոսի պատրիարքութիւնը, սակայն արդիւնաւոր տարիներ կը հանդիսանան վարժարանին համար: Ան է որ կը հիմնէ Զամ Թաղը (Մայրի Թաղը), վանքին հարաւակողմը, մայրիներու պարտէզին տեղը և հոն փոխադրել կու տայ ուսանողութիւնը:

Յովնաննէս եւ Սասյի Պատրիարքներու օրջան

Իր յաջորդը՝ Զմիւռնիացի Յովնաննէս Պատրիարք կը կասեցնէ վարժարանին յառաջդիմութիւնը և ապարանին զարգացումը: Իր պատրիարքութեան ամբողջ փառքը կը կազմէ շինարարութիւնը, յատկապէս Պատրիարքարանի փառաւոր շէնքին և ձեմարանին (1854): Թէեւ չքեղ է դմբէթաւոր և քառանկիւն շէնքը ձեմարանին, սակայն, կ'ըսէ Օրմանեան (Ազգ. Գ., 3899), շէնքիցիկ թանգարանի յատկութիւններ ունի, քան թէ յարմարագոյն վարժարանին: (Այժմ իրադրոժած է ան Թանգարանի իր կոչումը):

Յովնաննէս Պատրիարք կը գաղթեցնէ Տիգրան Սաւալանեանցը և ուսանողները կը յանձնէ ճեմարանի Սիմէոն վարդապետին, որ զուրկ ըլլալով մեր լեզուին գեղեցիկ դպրութենէն, միայն Ս. Գրիգը կ'աւանդէր երկարաձիգ մեկնութիւններով (Նշանեան, էջ 1087):

1856ին, բազմավաստակ մտաւորական և Երուսաղէմի Պատմութեան հեղինակ Տիգրան Սաւալանեանց, որ վերակազմած էր վարժարանը և դրած ուսումնական աւուր հիմերու վրայ, կը թողու Երուսաղէմը, յուսահատած Յովնաննէս Պատրիարքի ընթացքէն:

Յովնաննէս Պատրիարք Երուսաղէմ կը հրաւիրէ Պալսոյ Մայր Եկեղեցիի Գէորգ քահանայն: Ան կը հասնի Ս. Գաղաք 1858ի Յունիսին և կը ստանձնէ ուսուցչութիւնը: Տարի մը միայն կը տեւէ իր այս պաշտօնը:

Դժուար օրեր կ'անցնէ վարժարանը Յովնաննէսի պատրիարքութեան վերջին տարիներուն, նաև անոր վախճանումէն ետք՝ երբ Միաբանութիւնը երկար պայքար մղեց Պալսոյ ժողովականներուն դէմ, որոնք Սահմանադրական կարգեր կ'ուզէին հաստատել Երուսաղէմ:

Տնօրէն ժողովը, ճշմարտելով թէ Միաբանութեան բոլոր պէտքերէն կարևորագոյնն էր՝ տարիներէ ի վեր խափանուած Ժառանգաւորաց Դպրոցին բարեկարգութիւնը (Նշանեան, էջ 1124), անգամ մը ևս կը հրաւիրէ Սաւալանեանցը, 1863ին, վերջինս կը վերադառնայ իր պաշտօնին և կը վերսկսի դասաւանդել հայերէն և զաղղիներէն լեզուները: Ան կը վերականգնէ դպրոցին վարկը և արդիւնաւոր կերպով կը շարունակէ դպրոցին վերելքը, մինչև իր վերջնական մեկնումը 1872ին, Սասյի Պատրիարքի իշխանութեան օրերուն:

Նշանեանի շնորհիւ Մեծօրոյ Եպս. Նշանեան յառուկ տոմարի մը մէջ արձանագրած է Ժառանգաւորաց վարժարանի աշակերտներուն ընդհանուր ցանկը, 1865էն սկսեալ միայն:

Սասյի Պատրիարքի նախաձեռնութեամբ, 1866ին կը սկսի հրատարակուիլ «Սիօն»ը, իրրև պաշտօնագիր Երուսաղէմի Պատրիարքարանին, այնպէս որ աւելի յառակ գաղափար մը կազմել աշակերտութեան, ուսուցչական կազմին և դասաւանդուած նիւթերու մասին, վարժարանի տարեկան տեղեկագիրներէն:

1866ին, Վնիսկիին աշակերտք ին 6 սարկաւաք, 6 ուրարակիր և 4 դպիր, իսկ նոր աշակերտներն են 7 միայն:

1867ին Երուսաղէմ կը հասնի Արցախեցի Գարեգին Մուրաթեան, «Թուոսհայոց» մէջ ուսումնական և դործիչ անձ մը (Ազգ. Գ., 4202), որուն կը յանձնուի վարժարանին պատասխանատուութիւնը, Թէև տեղական պաշտօնը կը մնայ Միգրիշ վրդ. Մահալեանի: Գարեգին Մուրաթեան աշակերտութեան թիւը կը բարձրացնէ քառաս

տունի և դասաւանդուած նիւթերուն վրայ կ'ուղիցնէ Ո. Գրոց Պատմութիւն, Եկեղեցական Պատմութիւն, Ժառարասանութիւն, Տոճկերէն և Գաղղիերէն:

1868-69 տարեշրջանի քննութիւններու արդիւնքը, հրատարակուած «Սիօն»-ի մէջ, կը ցուցակագրէ 33 աշակերտներու անուններ և հետևեալ ուսուցիչները. — Գ. Մուրատեան (Պատմութիւն Ս. Գրոց, Պատմութիւն Եկեղեցական և Մատենադարան, Աշխարհագրութիւն, Պատմութիւն Ընդհանուր), Յ. Մալեան (Քերականութիւն և Ժառարասանութիւն), Կարապետ Նազըճեան (Գծագրութիւն), Վիքտոր Կորանիի (Գաղղիերէն), Յորանուա Նիկոսեմ (Արաբերէն): Զարմանալի է որ դասաւանդուած նիւթերու ցանկին մէջ չ'երևի թուարանութիւնը, զոր կը գտնենք նախորդ տարուան դասացուցակին վրայ:

1869-ին 33 աշակերտներէն քիչեր միայն անցան Միաբանութեան շարքը: Սակայն յաջողակ աշակերտներէն երեքը՝ Գաբրիէլ Պապայեան, Միլլոն Յակոբեան և Մաքսուտ Մաքսուտեան նոյն տարին կը զրկուին Պոլիս, երկու տարուան ուսումնական մասնաւոր ընթացքի մը հետեւելու: Երբ կը վերադառնան, իրենց ուսումնապետը ձեռնադրուած էր և վերադիտուած Մելքիսեդէկ Վրդ.՝ իսկ իրենք, իբրև Սարկաւազ վեց Թարիներ կը ծառայեն իբրև ուսուցիչ:

1875-ին Մելքիսեդէկ Վրդ. Մուրատեան կը հրաժարի իր բոլոր պաշտօններէն և կը հեռանայ Երուսաղէմէն ու վարժարանէն, իր իսկ ձեռնաստաններէն վշտացած: Մելքիսեդէկ Վրդ.՝ կը հետեին և Ս. Աթոռէն ու եկեղեցական կեանքէն կը հեռանան տասնըօրս Միաբաններ, չորս Սարկաւազներ և քաղձաթիւ ժառանգաւոր սաներ:

1870-ի աշակերտներու անուանացանկին վրայ կ'երևին 24 աշակերտներ, բաժնւում երկու դասարաններու վրայ: 1869-1870 դպրոցական տարեշրջանին 13 աշակերտներ արձակուած են վարժարանէն, ըստ տոմարին:

1871-ի Պայծառակերպութեան տօնին, երեք աշակերտներ կը ձեռնադրուին և կը վերակոչուին Գաբրիէլ, Դանիէլ և Մաղափա: Գաբրիէլ Վրդ.՝ կը ծառայէ Ս. Աթոռին և իր մահկանացուն կը կնքէ 1903-ին, Լուսարարապետութեան պաշտօնին մէջ: Դանիէլ Վրդ.՝ իր կեանքը կը կնքէ Աղեքսանդրիա, հոգեւոր հովուութեան պաշտօնին մէջ և Մաղաքիա կ'եպիսկոպոսանայ 1898-ին և կը վախճանի Պոլսոյ մէջ 1922-ին:

Յաջորդող տարիներուն, աշակերտներուն թիւը կը բարձրանայ 47-ի, բաժնւում չորս դասարաններու վրայ, որոնցմէ 11ը ճընթերցման անվարձ նոքեկներ: Դասացուցակին վրայ աւելցած կ'երևին հետեւեալ նիւթերը. Երաժշտութիւն, Բնական Պատմութիւն, Ազգային Պատմութիւն և Քրիստոնէական:

1877-ի դիվաւոր դէպքը, որ պիտի ազդէր թէ՛ վարժարանի և թէ Միաբանութեան կեանքին վրայ, ձեռնադրութիւնը եղաւ երեք Սարկաւազներուն, որոնք Եսայի Պատրիարքի օրով արդէն իսկ տիրական դէմքերը եղած էին: Ասոնք են. Գաբրիէլ Սրկ. Պապայեանց Պարբերդի՝ Սանակ Վարդապետ, Մելլոն Սրկ. Յակոբեան Թէքիբ-ապաղի՝ Վոհանն Վրդ. և Մաքսուտ Սրկ. Մաքսուտեան Դամասկացի՝ Ղեւոնդ Վրդ.:

Նոյն օրը ձեռնադրուեցան նաեւ երկու Միաբաններ՝ Գաբրիէլ և Յակոբ վարժապետներ, որոնք չէին հետեւած վարժարանի դասընթացներուն:

Օրմանեան, ճերմաստէմի նորաստները՝ զուլխին տակ (Ազդ. Գ., 4410), հիւներու և նորերու երկար պայքարին սերմերը կ'ախտանշէ, ընդգծելով այն երևոյթը որ Սահակ Վրդ. Պապայեան և Ղեւոնդ Վրդ. Մաքսուտեան, որոնց միացաւ 1879-ին ձեռնադրուած Գէորգ Վրդ. Նրէցեան, նոր շարժում մը սկսան, որ երկպառակեց Միաբանութիւնը: Այդ շարժումին նպատակը վաճառքի բարեկարգութիւնն էր, զարգացման անունով, զործելու և կազմակերպելու նոր ձևերն էին, սահմանադրական խանգաւարութենէն ներշնչուած և հիներու նկատմամբ արհամարհող վերաբերմունքն էր, յանուն ուսման և ժողովրդավարութեան: Թէև Մաքսուտեան Օրմանեանի իսկ կողմէ գնահատուած է իբրև յաջող ելեմտագէտ, Պապայեան՝ իբրև ուսումնական և կողմէ գնահատուած է իբրև յաջող ելեմտագէտ, Պապայեան պայքարը Երուսաղէմի Միաբանութեան մէջ առիթ տուաւ արտաքին միջամտութիւններու և արդիւնքը եղաւ վար-

ժարանի աւարտական դաստարանին փակուածը ընթերցողութեան վերածման պատճառաւ, 17 ժառանգաւորներ զրկուեցան երուսաղէմէն՝ 28 Ապրիլ 1880ին, Տխուր այս արդիւնքին կը հասնի տագնապը, որ հեռացուցած էր վարժարանին եռանդ ու գիտական մակարդակ տուած Մեղքիսեդէկ Վրդ. Մուրատեանցը 1875ին, և խանգարած էր վարժարանին կեանքը, որդկաւագներն ու աշակերտութիւնը խառնելով վանական ներքին խռովութիւններուն:

Նոյն օրերուն կանգ առաւ նաև «Սիօն» ամսագրի հրատարակութիւնը:

Եսայի Պատրիարքի գահակալութեան 21 տարիներու ընթացքին, վարժարան յաճախած եղան մօտ 150 աշակերտներ, որոնցմէ եկեղեցական ուխտ կատարեցին 11 Միաբաններ:

Թէև ուսումնական անձնաւորութիւն մը եղած է Եսայի Պատրիարք, սակայն հաւատացած է երուսաղէմի մշակութային առաքելութեան և ամէն կերպով քաջալուրտ է Չաքարիա և Կիրակոս պատրիարքներու սկսած ծրագիրները. ապարանէն լոյս ընծայուած են պատմագիրքերու շարք մը և սկսած է հրատարակուիլ «Սիօն» ամսագիրը, Թէև կարճ ժամանակաշրջանով: Առաջին անձը եղած է ինք որ լուսանկարչութեան արհեստը ներմուծած է երուսաղէմ: Ս. Երկրի մէջ առնուած առաջին լուսանկարները, որոնք գաղափար մը կու տան զանազան սրբատեղիներու և անձերու դիմագծի մասին, կը պարտինք իր նախաձեռնութեան:

Յաջորդ Պատրիարքին՝ Յարութիւն վեհապետանի օրով (1885-1910), ժառանգաւորաց վարժարանը կը շարունակէ իր կեանքը: Ուսուցչական կազմին մէջ կ'երևին հռչակաւոր դասատուներ. Գէորգ Գրիգորեան երաժշտագէտը, որ երկար տարիներ ծառայած է իբրև երաժշտութեան ուսուցիչ և դպրապետ Ս. Յակոբեանց Տաճարին, Գրիգոր Անմահունի (նախկին հիմնադիր-տնօրէն վերին Մանիսայի Հայ Ամերիկեան վարժարանին), որ դասուսանդած է Գաղղիերէն և Գիտութիւն, Թովմաս Աճէմեան, որ երկու տարի միայն (1905-1907) Հայերէն լեզուի և շափական գիտութիւններու ուսուցիչն է եղած, վանեցի Մարկոս Նաթանեան (նախկին փոք-տեսուէ վանի վարժապետանոցին), որ 1886ին կը ձերբակալուի, կը բերուի Պոլիս և 1887ին կ'աքսորուի Երուսաղէմ, մինչև 1890 կը դասաւանդէ Պատմութիւն և Աշխարհագրութիւն, (ներում ստանալէ ետք կը վերադառնայ Պոլիս և հոն կը ծառայէ իբրև կրթական տեսուէ Պոլսոյ վարժարաններուն), իրաւագէտ Յակոբ Մեղաւորեան (նախկին տեսուէ Տրապիզոնի Համագեաց վարժարանի), որ 1888-1890 թուականներուն կը դասաւանդէ Հայերէն, Գիտութիւն և Տոմարակալութիւն, Յովհաննէս Զգնաւորեան եղած է դժագրութեան ուսուցիչ, նկարած է սրբանկարներ, Երուսաղէմ դառնաւ հայկական մոզայիքներու իւղաներկ վերաբաղեցրութիւնը և ուսուցած է նկարչութիւն, Յովսէփ Տէր վարդանեան, ժառանգաւոր եղած և ապա՝ ուսուցիչ 1902-1904 ջրվանին, վերջնականապէս վերադառնալէ առաջ Երուսաղէմ 1920ին, Նիկողայոս Զիգիսեանց, ջրվանաւոր ֆէթրապոլիկի համալսարանէն և գիտութեանց ուսուցիչ 1892-3, մէկ տարեշրջանի, Պետրոս Կիւրեղեան (Սապահկիւլեան), որ 1890-2 տարիներուն աւանդած է գիտութեան դասեր, Սողոմոն Գրիգորեան, աշակերտ նոյն ժառանգաւորացին, եղած է Թուրքերէն լեզուի մասնագէտ և իբր այդ՝ ուսուցիչ և Պատրիարքարանի Թուրքերէնի քարտուղար, երկար տարիներ, և վերջապէս՝ հռչակաւոր գիտնական Ֆրէտէրիկ Մուրատ, գերմանագէտ, որ հրատարակած է «Յովհաննէս Յայտնութեան նորագիւտ թարգմանութիւնը» անուն ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը, ձեռագիրներու բաղդատութեամբ:

1886ին, Յարութիւն Պատրիարք կը ձեռնադրէ չորս նորընծաներ, նախկին ժառանգաւորներէն: Ասոնք են. Պետրոս Սրկ. Պետրոսեան որ կը վերակոչուի Թովմաս, Պողոս Սրկ. Կարապետեան՝ Սաալի, Պետրոս Սրկ. Աւետիսեան՝ Մաթեոս և Յարութիւն Սրկ. Ահարոնեան՝ Սիդիս:

Թովմաս Վրդ. կը ծառայէ Ս. Աթոռի զանազան տեսչութիւններու մէջ և կը վախճանի 1920ին: Եսայի Վրդ. նոյնպէս կը ծառայէ Ս. Յակոբի իբրև դասապետ և

շինուածապետ, անդամ Տնօրէն Ժողովոյ, կը վարէ այլ տեսչութիւններ և իր մահ-
կանացուն կը կնքէ 1909ին, Մատթէոս Վրդ. Ժառայութեան երկար տարիներ կ'ան-
ցնէ Երուսաղէմ, կը վարէ պատասխանատու պաշտօններ, մեծ հեղինակութեամբ,
Ծանօթ իբրև Մատթէոս Եպս. Գալղճեան, ան Ս. Աթոռի տիրական գէմքերէն կը
հանդիսանայ մինչև Թորգոմ Պատրիարքի օրերը: Իսկ Նիշիէ Վրդ., նոյնպէս կար-
կառուն գէմքերէն Երուսաղէմի Միաբանութեան, Ժանօթ իբրև Նիշիէ Եպս. Զիւլիս-
կիբեան, կը վարէ բազմաթիւ առաջնորդական պաշտօններ՝ Պէյրութ, Դամասկոս և
Բաղէշ, վերադառնալէ առաջ Ս. Աթոռ տաանձնելու համար Ժառանգաւորաց Վարժա-
րանի Տեսչութիւնը: Բազմաթիւ գիրքերու հեղինակ, առաւելաբար յուշագրութիւն-
ներ, ան կ'աջտարուի Դամասկոս Սահակ կաթողիկոսի հետ և 1920ին կ'օծէ Պէյրութի
Ս. Նշան Եկեղեցին, Յանկարծամար կ'ըլլայ 1929 Փետրուարին:

1889ին, նոր խումբ մը նախկին Ժառանգաւորներու կ'ընեն իրենց ուխտը Ս.
Յակոբեանց Տաճարին մէջ: Ասոնք են. Յակոբ Տէր Ծերիկեան կը վերակոչուի Ղու-
կաս, Խաչատուր Քիւրճեան՝ Եղնիկ, Յովհաննէս Տէր Կարապետեան՝ Կարապետ, Գրի-
գոր Քէշիշեան՝ Վահան, Կիրակոս Տէր Սարգիսեան՝ Մկրտիչ, Տիգրան Տէր Խաչատու-
րեան՝ Հմայեակ և Կարապետ Յակոբեան՝ Դանիէլ:

Ղուկաս Վրդ. յաջորդ տարին կը վախճանի Խարբերդի մէջ: Սարկաւազութեան
(1882-87) վարժարանին կառավարիչի պաշտօնը և դասաւանդած կրօնագի-
տութիւն: Եղնիկ Վրդ. (Պապայանի) կը ծառայէ Ս. Աթոռին մինչև 1901 տեսչական
դասնական պաշտօններով և ապա կը վարէ Էնկիւրիի և Տրապիզոնի առաջնորդու-
թիւնները: Տարագրութեամբ կը վերադառնայ Երուսաղէմ 1916ին և իր եկեղեցական
ծառայութիւնը շարունակելու կ'երթայ Եգիպտոս, անկէ ալ՝ Պոլիս:

Կարապետ Վրդ. ին կը յանձնուի Ժառանգաւորաց Վարժարանի տեսչութեան
պաշտօնը 1893-1901: Մինչև 1911 կը ծառայէ իբրև Հալէպի Առաջնորդ և Տնօրէն
Ժողովի անդամ, երբ կը թողու կարգը և կ'երթայ Նիկոսիա:

Վահան Վրդ. իր մաքուր կեանքը կ'անցնէ Երուսաղէմ, տեսչական պաշտօննե-
րու մէջ, մինչև վախճանը 1915ին, իբրև Լուսարարապետ:

Մկրտիչ Վրդ. կարճատե կեանք մը կ'ունենայ և կ'անցնէ զայն Ս. Աթոռիս
ծառայութեան մէջ, մինչև իր վախճանումը 1904ին:

Հմայեակ Վրդ. (Երէցեան) Ս. Աթոռի ծառայութեան նուիրուած Միաբաններէն
եղած է, 32 տարիներու պաշտօնավարութեամբ, ան կը հանդիսանայ ամուր նկարա-
գրով վարդապետներէն, որոնք իրենց փառքը կը փնտռեն անխնշ ծառայութեան մէջ:

Դանիէլ Վրդ. մի քանի տարիներ կը ծառայէ Ս. Աթոռին և 1896-1921, իբրև
վարդապետ և եպիսկոպոս, առաջնորդական պաշտօններ կը վարէ Երզնկա, Զմիւռ-
նիա, Էտիւրնէ, Տեղապար Ս. Յակոբեանց Վանքին (1909-13), քարոզիչ՝ Սկիւտար,
և կը վախճանի 1922ին իբրև Լուսարարապետ Ս. Յակոբեանց Տաճարին:

1892ի հունիսէն կը ներկայանայ հինգ ձեռնագրութիւններով. Նազարէթ Սրկ.
Պէգրիճեան կը վերակոչուի Եփրեմ, Պողոս Երանազարեան՝ Պողոս, Յովհաննէս Ղազար-
եան՝ Համալասայ, Արշակ Պետրոսեան՝ Եղեկիէլ և Յարութիւն Պարոնեան՝ Յարութիւն:
Եփրեմ Վրդ. 36 տարիներու ծառայութեամբ կեանք մը նուիրած է Ս. Աթո-
ռին, տեսչական տարբեր պաշտօններու մէջ:

Պողոս Վրդ. կը ծառայէ Ս. Աթոռիս իբրև Միաբան 18 տարիներ, ապա կը
մեկնի Ամերիկա, ուր կը վախճանի 1913ին:

Համալասայ Վրդ. ևս կը պատկանի հաւատաւոր Միաբաններու այն խումբին,
որոնք իրենց ամբողջ կեանքը նուիրած են Ս. Աթոռիս ծառայութեան:

Եղեկիէլ Վրդ. առաջնորդութիւնը կը վարէ Տիգրանակերտի և երբ կ'երթայ
Եպիսկոպոսական ձեռնագրութիւնը ընդունելու Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին, Երեւանի
մէջ կը վախճանի 1912ին:

Յարութիւն Վրդ. 40 տարիներ ծառայած է Ս. Աթոռին, իբրև Դիւանապետ և
ուսուցիչ Վարժարանէն ներս Գեղադրութեան և Կրօնագիտական դասերու:

ինը տարիներ հոգ, 1898 ին, վարդապետական ձեռնադրութիւններու թիւը ժառանգաւորաց վարժարանի ընթացաւարտներէն կը հասնի եօթի. Յովնանիէս Սրկ. վարդանեան կը վերակոչուի Վրթաքեա, Կիւրեղ Սրկ. Խաղապեան՝ Ներսէս, Միրիճան Սրկ. Նշանեան՝ Մեսրոպ, Ռուբէն Սրկ. Սամուէլեան՝ Սեդուլբէ, Տիգրան Սրկ. Գաւապեան՝ Վարդապետ և Պետրոս Սրկ. Սարաճեան՝ Պետրոս:

Վրթանիէս Վրդ. (Գաւապեան) իր կեանքը կը նուիրէ վանքի ծառայութեան, զանազան տեսչութիւններու մէջ, մինչև իր վախճանը՝ 1938:

Ներսէս Վրդ. իր կեանքը անցուցած է վարչական պաշտօններու մէջ՝ Պէյրութ, Զէյթուն և Վան:

Մեսրոպ Վրդ., եպիսկոպոս և Պատրիարք Ս. Աթոռոյ, վարած է ժառանգաւորաց վարժարանի տեսչութիւնը 1911էն մինչև 1930: Եղած է հեղահամբոյր և աղանիւ հոգիներէն, որոնք անաղմուկ կերպով վարած են Սուրբ Աթոռի բարձրագոյն պաշտօնները, առանց յաւակնոտութեան: Հրատարակած է Երուսաղէմի ընդարձակ պատմութիւնը, Թարգմանուած Տիգրան Սաւալանեանի գրաբար բնագիրէն:

Սերովբէ Վրդ. վարած է վարժարանի տեսչութիւնը Մեսրոպ Վրդ. էն տարի մը առաջ՝ 1910 ին: Իր կեանքը անցուցած է վարչական պաշտօններու մէջ, իրեն տեսուչ Յովակէի և Առաջնորդ Տրապիզոնի և Պաղատտի, և մահկանացուն կնքած է վանքին մէջ 1917 ին:

Վարդան Վրդ. մինչև 1905 ծառայած է վանքին մէջ իբրև հսկիչ ժառանգաւորացի, մեկնած է Պրուսա իբրև Առաջնորդական ֆոխանորդ և անկէ՝ Գալիֆորնիա, ուր երկար տարիներ ծառայած է իբրև հոգեւոր հովիւ և Առաջնորդ:

Պետրոս Վրդ. վարած է Կիպրոսի թեմի Առաջնորդութիւնը 1899-1905 և վերադարձած Երուսաղէմ, վարելու համար ժառանգաւորաց վարժարանի տեսչութիւնը մինչև 1908: 1913 ին կը հրաժարի Միաբանութենէն և 1914 ին եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի Սիւ: 1915 ին տարագիր Միաբանութեան հետ կը վերադառնայ Ս. Աթոռ և պատերազմէն վերջ Առաջնորդութիւնը կը վարէ Գաւապեանի, Հաճնոյ և 1921 ին՝ Կիպրոսի: Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական Աթոռը կը բարձրանայ 1940 ին և կը վախճանի նոյն տարին, քառասունյալ կարճատե զահակալութենէ մը հոգ:

1898 ին, ժառանգաւորաց ռուսախոսներէն Կարապետ Աբրահամեան կը ձեռնադրուի Պոլսոյ մէջ Մասթոս տնունով և կ'անցնի Ամիրիկա, ուր կը ծառայէ մինչև 1910, երբ կը թողու իր կարգը:

Դարձեալ նախկին ժառանգաւորներէն Մկրտիչ Երկարակեցեան 1899 ին վարդապետական աստիճան կ'ընդունի Պարսկաստան, Եզնիկ տնունով, և անդ կը ծառայէ մինչև իր սպաննութիւնը 1922 ին:

Նոյնպէս նախկին ժառանգաւոր Պետրոս Թուր-Սարգիսեան կը վերադառնայ իր ծննդավայրը՝ Հաճն, կը ձեռնադրուի վարդապետ Սոսոյ մէջ 1892 ին, կը ծառայէ Կիլիկիոյ մէջ մինչև իր մահը 1909 ին:

Իսկ նախկին ժառանգաւոր Գէորգ Պուշակճեան կ'երթայ Արմաշ և այնտեղ կը ձեռնադրուի 1912 ին, վերակոչուելով Գեորգ: 1915 թ աղէտին կը նահատակուի Տրապիզոնի մէջ:

1902 ին ժառանգաւորաց վարժարանի շրջանաւարտներէն նոր խումբ մը կ'ընդունի քահանայական կարգը: Ասոնք են. Գէորգ Զանաղեան, որ կը վերակոչուի դարձեալ Գեորգ, Վաղարշակ Պոլոսեան՝ Վալարեակ, Երեմիա Լիգորեան՝ Երեմիա և Ռաֆիկոն Գաղաղեան՝ Սմբատ:

Գէորգ Վրդ. մօտ կէս դար ծառայած է Ս. Աթոռին, զանազան տեսչութիւններու և վարչական ժողովներու մէջ:

Վաղարշակ Վրդ. զացած է Սիւ և ծառայած Կիլիկիոյ Սահակ Կաթողիկոսին իբրև քարտուղար և ապա՝ իբրև Զէյթունի Առաջնորդ: 1918 ին թողած է կարգը:

Քեոսացի Երեմիա Վրդ. ևս կը ծառայէ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական Աթոռին և կը նահատակուի Պիրէնէիկի մէջ 1915ին:

Սմբատ Վրդ. և ուրա՝ Եպիսկոպոս, վարած է զանազան պաշտօններ վանքին մէջ, Կրթալէ տառալ Պոլիս, ուր եղած է Պատրիարքական Փոխանորդ և քարոզիչ Բերայի ու մահացած սյունեղ 1935ին:

1905 ին ձեռնադրուած են ժառանգաւորաց Վարժարանի երկու նախկին Սաներ՝ Վաղարշակ Պէքարեան և Մանուկ Մխիթարեան, վերակոչուելով Ղեւոնդ և Գիւթ: Ղեւոնդ Վրդ. կարգաթող եղած է 1912ին, իսկ Գիւթ՝ եպիսկոպոսանալէ ետք՝ 1923ին:

1909ին Խորէն Փոսթոյեան և Գրիգոր Հովիւեան ձեռնադրուած են և կոչուած՝ Խորեն և Մելիսեդեկ:

Խորէն Վրդ. եղած է հաւատաւոր Միաբաններէն Ս. Աթոռոյս, որոնք իրենց կեանքը նուիրած են ծառայութեան, զանազան պաշտօններով:

Մելիսեդեկ Վրդ. կը կոչուի Առաջնորդական պաշտօնի Կեմախ և 1915 ին կը նահատակուի, ինչպէս իր ընկերները՝ Գէորգ և Երեմիա վարդապետները:

Յարուսիւն Պարսիարքի Երջան

Յարուսիւն Պատրիարքի զահակաւութեան քաննինք տարիներու ընթացքին (1885-1910), ժառանգաւորաց Վարժարանէն կ'անցնին 250 տղակերաներ, որոնք առ հասարակ երեք տարիներ միայն կ'ուսանին և շատեր կը մեկնին ճօրը թախանձանօք կամ ճանողացը խնդրանքով, ոմանք կը վարուին իբրեւ ճանընդունակ կամ ճանկարգ և անուղղայ կամ նաև ճյանդուզն և անդուստ: Սակայն ճօակաւ ընտրեալները, որոնք կ'ընեն իրենց ուխտը Երուսաղէմ, Արմաշ կամ Սիւ և կը նուիրուին Եկեղեցիի ծառայութեան, կը կազմեն պատկառելի թիւ մը 35 եկեղեցականներու:

Մելիսեդեկ Վրդ. Մուրաթեանի մեկնումէն ետք, ժառանգաւորաց Վարժարանի տեսչութիւնը վարած են իր ձեռնաստուներէն՝ Ղեւոնդ Վրդ. Մաքսուտեան (1877), Սահակ Վրդ. Խապայեան (1878-85) և Գէորգ Եպս. Երէցեան (1885-90): Ասոնց յաջորդած են Կարապետ Վրդ. Տէր Կարապետեան (1893-1901), Եղիշէ Եպս. Զիլիկիի (1902-1905), Պետրոս Վրդ. Սարաճեան (1905-1908) և Սերոբէ Վրդ. Սաժուէլեան (1909-10): Ուսուցիչներու շարքին երախտագիտութեամբ պէտք է արձանագրել այսպեղ եկեղեցականներէն հետեւեալները, որոնք չեկին և ուսուցիչ եղած են ժառանգաւորաց Վարժարանին, Եռայի և Յարուսիւն պատրիարքներու ժամանակ. Խորէն Եպս. Մխիթարեան, որ վարած է նաև տեսչութիւնը 1866ին, Մկրտիչ Վրդ. Տէր Սահակեան, որ յաջորդած է իրեն 1866ին, Կարապետ Արք. Ներսէսեան, որ վարած է տեսչութիւնը 1869-76 տարիներուն, մինչև Ղեւոնդ Վրդ. Մաքսուտեան: Նոյն ժամանակաշրջանէն նշանաւոր եղած են իբրեւ ուսուցիչ՝ Ղեւոնդ Վրդ. Ղարապաղի (Կրօն), Սամբէ Եպս. Մարկոսեան (Հայերէն, Կրօն և Գծադրութիւն), Սարգիս Եպս. Աճէմեան (Նիկոզ՝ 1898-1901), Յարուսիւն Վրդ. Պարօնեան (Կրօն և Գծադրութիւն), Ղեւոնդ Եպս. Երշմանեան (Հայերէն և Յարաններէն՝ 1895-1904) և Գէորգ Վրդ. Թուրեան (Եկեղեցական Պատմութիւն):

Յարուսիւն Պատրիարքի վախճանումէն ետք, 1911ին, Մհարդ Վրդ. Նշանեան յանձն կ'առնէ ժառ. Վարժարանի տեսչութիւնը և կը վարէ զայն մինչև 1930:

1915ին Վարժարանը կը փակուի: Մհարդ Վրդ. իր տոմարին մէջ կը գրէ. «Տիրող ճեղքալիւս ընդհանուր ծագնապը պարտաւորեց Սուրբ Արքող առժամապէս փակել ժառանգաւորաց Վարժարանը 1915 Օգոստոս 31ին»:

1910-15 տարիներուն Վարժարանէն անցած են 33 աշակերտներ, որոնց չորսը յետագային մտած են եկեղեցական տապարէզ: Ասոնք են. Մանուկ Տօլապեան, որ 1917ին վարդապետ կը ձեռնադրուի ի Ս. Էջմիածին, վերակոչուելով Ներսէս, Պօղոս Վարժեան, որ կը ձեռնադրուի 1918ին և կ'անուանուի Զաւեն, Գառնիկ Պերպէրեան,

որ կը ձեռնադրուի 1922 ին Տրդատ անունով և Անդրանիկ Մանասեան, որ նոյն տարին կը ձեռնադրուի Յովնանեան անունով:

1915 ին, Սահակ Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, իր Միաբաններով կը տուրադրուի Երուսաղէմ: Թրքական կառավարութիւնը կ'աջտորէ նաև Պոլսոյ Զաւէն Պատրիարքը, կը ջնջէ Ազգային Սահմանադրութիւնը և նոր կանոնադրութիւն մը կը հրապարակէ, Վերմէնի Կաթողիկոս վէ Բարթիմէի Նիզամնամէսի, որով կը միադնէ Սոս, Աղթամարի և Պոլսոյ Պատրիարքութիւնները Վերմէնի Կաթողիկոս - Պատրիարք Կաթողիկոսին տակ և Սահակ Կաթողիկոսի անձին մէջ:

1916 ին, Սահակ Կաթողիկոս - Պատրիարքի առաջին դործը կ'ըլլայ վերաբանալ Վարժարանը Դպրանոց անունին տակ, Մեսրոպ Վրդ. ի տոմարին արձանագրութիւնը կ'ըսէ. «Ներքին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Սահակ Ս. Կաթողիկոսի հրամանաւ և կարգադրութեամբ 1916 Հոկտեմբեր 19 ին վերաբացուեցաւ Վարժարանը Դպրանոց անունին տակ, լսարանական երկու բաժանումներով և աշակերտեցան ժառանգաւորաց Վարժարանի նախկին ութը և Երուսաղէմ զրկուած Արմաշու Դպրեվանոց տասներեք սաները: Ասոնց վրայ, Հոկտեմբեր 31 ին կ'աւելնան երկու սաներ և ընդհանուր թիւը կը հասնի 23 ին:

Վերաբացուած Դպրանոցին կեանքը տեւեց վեց ամիսներ: 1917 ի Ապրիլ 26 ին, 14 մեծ աշակերտները զինուորագրուելով Դամասկոս քաղաքացան, իրականին մէջ տարուեցան նահատակութեան: Մնացեալ սաները արձակուեցան ճակատագրէն զինուորը ըլլալուն պատճառաւ:

1915 ի աղէտը հասաւ Երուսաղէմ և իր ուները տարածեց մինչև ժառանգաւորաց Վարժարան, սակայն ոչ նոյն սաստիկութեամբ: Հիմնադրուած կործանած վանքերէն և փառաւոր Արմաշէն վերապրողներ, եկեղեցական և աշակերտ, ապաստան գտան Երուսաղէմ, աննշան թուով: Երուսաղէմէն դացած եկեղեցականներ, որոնք պաշտօնի վրայ էին Թուրքիոյ թեմերուն մէջ, անպատմելի չարչարանքներով նահատակուեցան: Մահը մինչև Երուսաղէմ եկաւ հոնկէ ևս հնձելու համար փոքր խումբը Արմաշի աշակերտներուն, որոնք կազմած էին լսարանը վերաբացուած Դպրանոցին: Զխնայուեցաւ նոյնիսկ Օրմանեան Պատրիարքի յառաջացած տարիքին: 1917 ին ան ևս աջտորուեցաւ Դամասկոս, ուր մնաց մինչև պատերազմին վերջը:

Եօթնասուն լման տարիներու աշխատանքէ, զոհողութիւններէ և իրազործումներէ ետք փակուեցաւ Զաքարիոս Պատրիարքի հիմնած ժառանգաւորաց Վարժարանը, տալէ ետք Ս. Աթոռին հաւատաւոր Միաբաններ, որոնք Ս. Յակոբեանց Առաքելական Աթոռին փառքին նախանձախնդիր՝ իրենց տնները զոհեցին հայկական ներկայութիւնը ամուր պահելու համար Սիոնի բարձունքին վրայ, իսկ Հայ Եկեղեցիին ժառանգաւորաց Վարժարանը առաւ շարք մը բարձրաստիճան եկեղեցականներու, որոնք իբրև Առաջնորդ, Պատրիարք կամ Կաթողիկոս տարին մեր ժողովուրդին՝ սրբազան պատգամը Քրիստոսի Աւետարանին, բարի հովիւին ոգիով առաջնորդելու համար անոր ճակատագիրը ամենէն դժնդակ պայմաններուն մէջ իսկ:

(Մնացեալը յաջորդիւ)

Շ.

ԺՄԴԱՆԳԱԻՈՐԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՒ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀՈՒՆՁՔԸ

Ստորև կու տանք հակիրճ կենսագրութիւնը 1965էն առդին Ս. Աթոռոյս Ժառ. Վարժարանի և Ընծայարանի ընթացքը աւարտած և Ս. Եակոբեանց Միաբանութեան անդամակցած կուսակրօն քահանայներուն, ինչպէս նաև իրենց կրօնական ուսումը մեր մօտ առնելէ հաջ Ամերիկա մեկնած և հոն ամուսնացեալ քահանայ ձեռնադրուած Տէր Հայրերուն:

1965 Օգոստոս 1, Վարդավառի տօնին, Ս. Եակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր կողմէ ձեռնադրուած է Տ. Արշէն Արեղան:

Տ. Արշէն Վրդ. Այվազեան, աւագանի անունով Յովնանէս, ծնած է Պէյրութ՝ 5 Յունուար 1945ին: Նախնական կրթութիւնը ստացած է ծննդավայրի Արգարեան ազգային վարժարանին մէջ, որուն Ե. Ղասարաւը աւարտելէն հաջ եկած է Երուսաղէմ 1956ին և աշակերտած Ս. Աթոռոյս Ժառ. Վարժարանին, որուն ընթացքը 1961ին աւարտելով ստացած է Ուրար և անցած Ընծայարանի բաժինը: 1963 Յուլիս 13ին Սարկուազ ձեռնադրուած է Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպօ. Ասլանեանէ:

Հայր Արշէն 1966-70 վարելէ հաջ Ս. Աթոռոյս Տպարանի Տեսչութիւնը և 1967-69 Ժառ. Վարժարանի Փոխ-Տեսչութիւնը մեկնած է Միացեալ Նահանգներ, ուր առն ժը հովուական պաշտօն վարած է Նիւ Եորք նահանգի մէջ: 1977ին անցած է Ծիլատէլֆիա:

Երկու ամիսներ հաջ, 10 Հոկտ. ին, Վարագայ Խաչի տօնին օրը, Ս. Եարութեան Տաճարին մէջ, Քրիստոսի Ս. Դեբեդմանին վրայ մատուցուած Ս. Պատարագի ընթացքին, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը կատարեց ձեռնադրութիւնը Տ. Ղեւոնդ Արեղային:

Տ. Ղեւոնդ Մ. Վրդ. Սամուելեան, աւագանի անունով Տիրան, ծնած է Պոսթըն՝ 1934ին: Նախակրթութիւնը ստացած է ծննդավայրի զանազան վարժարաններուն մէջ, որոնցմէ Պոսթընի համալսարանը աւարտած է 1959ին: Իր մէջ հոգեւորականի կոչում զգալով, 1962ին եկած է Երուսաղէմ և հետեւած Ընծայարանի դասընթացքներուն որպէս մասնաւոր ուսանող: 1963ին ստացած է Ուրար, իսկ 31 Յուլիս 1965ին Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր կողմէն ձեռնադրուած է Սարկուազ:

Քահանայական ձեռնադրութիւնէն հաջ առն ժը վարած է Կիւլպէնկեան Մատենադարանի Տեսչութիւնը, ապա, 1967ին, մեկնելով Ամերիկա, հետեւած է առուստաւարանական ընթացքի: Ներկայիս հոգեւոր հովիւն է Լէքսինգթօնի (Մէսէչուսէց), Վերլբերս, իր ձեռներէց ճիգերով յաջողեցաւ կառուցանել Անիի Մայր Տաճարի նմանութեամբ չբեղ եկեղեցի ժը, յարակից դպրոցով: Մայրապետութեան աստիճան ստացած է 1972ին, Երուսաղէմ իր այցելութեան միջոցին:

1966 Մայիս 29, Հոգեւորապետան օրը, Ս. Եակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, Ամենապատու Ս. Պատրիարք Հայրը քահանայ ձեռնադրեց Տ. Պարէտ Արեղան:

Տ. Պարէտ Վրդ. Մելքեան, աւագանի անունով Խաչիկ, ծնած է 1946ին՝ Սրբուսաղէմ: Նախակրթութիւնը ստացած է տեղւոյ Ս. Թադէմուհեաց Վարժարանին մէջ: Կանուխէն որբացած ըլլալով և հոգեւոր կոչում զգալով իր մէջ, 1959ին, Նախակրթարանի Ե. կարգը աւարտելէ հաջ մտած է Ժառանգ. Վարժարան, ուրուն չըլլանը 1963ին աւարտելէ հաջ անցած է Ընծայարանի բաժինը, հետեւելով անոր եռամեայ դասընթացքներուն: 1965 Յուլիս 31ին Սարկուազ ձեռնադրուած է Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր ձեռամբ:

Հայր Պարէտ եղած է Գաւազանակիր Ս. Պատրիարք Հօր, ինչպէս նաև աւանդած է կարգ մը դասեր՝ Ս. Թարգմանչաց Երկ. Վարժարանի մէջ, 1968-71 վարած է Ս. Աթոռոյ Մատակարարի պաշտօնը: Յաջորդող երեք տարիներուն ստանձնած է Եաֆոյի և Հայֆայի Հոգևոր Հովուութիւնը, որմէ ետք մեկնած է Միացեալ Նահանգներ, Հոն նախ օգնական հովիւ եղած է Տիթթոյթի հայ համայնքին: Տեղւոյն համալսարանին մէջ կատարելագործած է իր ուսումը, յետոյ անցած է Մոնթրէալ, Գանատա, իբր հոգևոր հովիւ տեղւոյն հայ գաղութին:

1968 Յուլիս 28, Վարդավառի տօնին, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ կատարած է ձեռնադրութիւնն ու օծումը Ընծայարանէն ընթացաւարտ 4 երիտասարդ Սարկաւազներու՝ Տ. Աղան, Տ. Սիփան, Տ. Նարեկ և Տ. Սևան Աբեղաներ:

Յ. Աղան Ծ. Վրդ. Պալիօգան, աւագանի անունով եղիւ, ծնած է Հալէպ՝ 17 Օգոս. 1946ին: Նախնական կրթութիւնը ծննդավայրի Բէթէլ վարժարանին մէջ ստանալէ և զայն 1961ին աւարտելէ ետք, նոյն տարին դիմած և ընդունուած է Ս. Աթոռոյ ժառնգ. Վարժարանը, որուն քառամեայ ընթացքը աւարտած է 1965ին և անցած Ընծայարանի բաժինը: Սարկաւազ ձեռնադրուած է 28 Մայիս 1966ին, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօրմէն:

Հայր Աղան ձեռնադրութիւն ընդունած տարին իսկ սկսած է դասաւանդել ժառ. Վարժարանէն ներս, վարելով նաև անոր քարտուղարութեան և մարդիկ-ուսուցիչի պաշտօնները, 1970ին բարձրանալով փոխ-սեպուրթեան պաշտօնին: Նոյն տարին նշանակուած է Տեսուչ կիւլպէնկեան Մատենադարանին: Տարի մը ետք կը մեկնի Հայրենիք, հետեւելու հայադիրական բարձրագոյն ուսման, Հոն կը մնայ մինչև 1974, երբ Ս. Աթոռ վերադառնալով մէկ տարուան համար Տեսուչ կը կարգուի ժառ. Վարժ. և Ընծայարանի: 1975ին, Ամենայն Հայոց Հայրապետի Երանանդով կը մեկնի Աւստրալիա, իբրեւ

օգնական Մայր. Արեւիքի կաթող. Պատ. աւիրակ Տ. Գարեգին Եպս. ի: Հոն է որ ստեղծ էր ետք կ'ընդունի աստիճանը Մայրաքոյն Վարդապետութեան, Հայր Աղան Ս. Աթոռ գտնուած միջոցին ատեն-ատեն բերած է նաև իր աշխատակցութիւնը «Սիոն» ամսագրին:

Յ. Սիփան Վրդ. Մխան, աւագանի անունով Յարութիւն, ծնած է Հալէպ՝ 1948ին, Ծննդավայրի Գերմանիկեան և Մեսրոպեան վարժարանները յաճախելէ և վերջինէն 1962ին շրջանաւարտ ըլլալէ ետք, ընդունուած է Ս. Աթոռոյ ժառնգ. Վարժարանը, զոր աւարտած է 1965ին և անցած Ընծայարանի բաժինը: Սարկաւազ ձեռնադրուած է Աղան Աբեղայի հետ:

Քահանայական ձեռնադրութիւնէն ետք և մինչև Ս. Աթոռէս Գալիֆօրնիա, հովուական պաշտօնով մեկնումը 1973ին, Հայր Սիփան վարած է կարգ մը կարեւոր պաշտօններ: 1969ին նշանակուած է Տեսուչ Գեթսեմանիի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին, մինչև 1972, և դասեր ստանձնած Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի մէջ: 1971ին իրեն կը յանձնուի նաև Աւագ Թարգմանի կարեւոր պաշտօնը: Ներկայիս հոգևոր հովիւն է Սան Յօզէի հայ համայնքին, Գալիֆօրնիա:

Յ. Նարեկ Վրդ. Մարգարէիսան, աւագանի անունով Մանուէլ, ծնած է Պէյրութ՝ 17 Ապրիլ 1947ին, Նախակրթութիւնը ստացած է ծննդավայրի Արքարեան և Արքաճեան վարժարաններուն մէջ: Վերջնոյ Պ. դասարանը աւարտելէն ետք 1960ին ընդունուած է Ս. Աթոռոյ ժառ. Վարժարանը և 1965ին անցած Ընծայարանի բաժինը: Սարկաւազ ձեռնադրուած է իր օծակիցներուն հետ:

Հայր Նարեկ վարած է Ս. Հրեշտակապետաց Վանուց Տեսութիւնը՝ 1969-74, դասաւանդելով նոյն ատեն Ս. Թարգմանչաց Վարժարանէն ներս: Յետոյ մեկնած է Գալիֆօրնիա, իբրեւ հոգևոր հովիւ Լոս-Անճէլէսի: Ատեն մը ետք անցած է Փասադենա, ուր կը շարունակէ քահանայապետութիւն մինչև այսօր:

Յ. Սևեռմ վրդ. Ղարիպետ, աւազանի անունով Յովհաննէս, ծնած է Պէյրութ՝ 1940 ին։ Նախակրթութիւնը ծնընդամայրի Արգարեան և Ռուբինեան վարժարաններուն մէջ ստանալէ և վերջնոյն Ե. դասարանը 1954 ին աւարտելէ ետք անցած է կեանքի ասպարէզ և հետեւած արհեստի, միևնոյն ատեն ինքնաշխատութեամբ շարունակելով ընդհատուած իր ուսումը։ 1965 ին, կրօնաւորելու փափաքէն մղուած, եկած է Ս. Աթոռ և Ուրար ընդունելով մտած Ընծայարանի բաժինը։ Սարկաւազ ձեռնադրուած է իր օծակիցներուն հետ։

Հայր Սեան իր ձեռնադրութենէն տագին, ամբողջ 11 տարիներ, մնացած է Ս. Աթոռոյ մէջ, վարելով մէկէ աւելի կարեւոր պաշտօններ։ Այսպէս, նոյն տարին իսկ նշանակուած է հսկիչ և ուսուցիչ Ժառ. վարժարանին, յաջորդ տարի բարձրանալով փոխ-տեսչութեան պաշտօնին, 1971 ին թողելով այդ պաշտօնները, ստանձնած է Ս. Աթոռոյ Մատակարարութիւնը, զոր վարած է երկու տարիներ և ապա վերադարձած Ժառ. վարժարանի փոխ-տեսչութեան պաշտօնին, նոյն տարին դասեր ստանձնելով Ս. Թ. վարժարանէն ներս, զոր կը շարունակէ ցայսօր։ 1975 ին միանգամայն կը ստանձնէ Ս. Աստուածածնայ և Ս. Հրեշտակապետաց տեսչութիւնները։ Առաջինը կը վարէ մինչև 1978, իսկ երկրորդ պաշտօնին վրայ է ցայսօր, դասաւանդելով նաև կրօնի դասեր ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ։

1971 Յուլիս 25, վարդապետի կիրակիին, Մայր Տաճարին մէջ, Ամեն. Սրբ. Պատրիարք Հայրը կատարեց ձեռնադրութիւնն ու օծումը Տ. Տ. Նուրհան, Գրեհ, Վրդէն, Խաթակ և Մուշեղ Արեղաններուն։

Յ. Նուրհան վրդ. Մանուկեան, աւազանի անունով Պօղոս, ծնած է Հալէպ՝ 22 Յուլիս 1948 ին։ Նախնական ուսումը ստացած է ծննդավայրի Հայկազեան ազգ. վարժարանին մէջ, որուն 5րդ դասարանը աւարտելէ ետք ընդունուած է Անթիլիասի Դպրեմանքը, Գ. դասարանը աւարտելէ ետք կը վերադառնայ Հալէպ և երկու

տարիներ կ'անցնի գործի ասպարէզ։ 1966 ին կը դիմէ և կ'ընդունուի Ս. Աթոռոյ Ժառ. վարժարանը, որուն ընթացքը կ'աւարտէ յաջորդ տարի։ Սարկաւազ կը ձեռնադրուի 1968 Յուլիս 28 ին՝ Լուսաբորայեան Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպիսկոպոսէ, շարունակելով կրօնադիտական իր ուսումը Ընծայարանի բաժնին մէջ։

Քրիստոնեական ձեռնադրութիւն ընդունելէն ետք Հայր Նուրհան կը նշանակուի փոխ-տեսչաւ ժառանգ. վարժարանին, 1972-73 տարեշրջանին Ժրնկի (Ջուրջերիս) մէջ կը հետեւի համալսարանական ընթացքի, հովուելով նոյն ատեն տեղւոյն փոքրաթիւ դպրոցը։ Երուսաղէմ վերադառնալով՝ կը դասաւանդէ Ս. Թ. Երկ. վարժարանի մէջ։ 1975 էն ասդին կը վարէ Եաֆայի և Հայֆայի հոգևոր հովուութիւնը։

Յ. Գրեհ վրդ. Մուրտեան, աւազանի անունով Մանուկ, ծնած է Հալէպ՝ 6 Նոյմ. 1951 ին։ Քեռորդին է Մարտիրոս Առաջնորդ Գերշ. Տ. Յակոբ Եպս. վարդանեանի։ Նախակրթութիւնը ստացած է Գամիլիի Ազգ. վարժարանին մէջ, մինչև Ե. դասարան, որմէ ետք, 1963 ին, դիմած է ընդունուած է Ժառ. վարժարան, զոր աւարտած է 1967 ին։ Սարկաւազ ձեռնադրուած է նախորդին հետ։ Ընծայարանի քառամայ ընթացքին հետեւած է 1967-71։

Ձեռնադրութիւնէն տարի մը ետք նշանակուած է Հանգերձապետ։ 1973-74 դասաւանդած է Ժառ. վարժարանի մէջ։ 1974-75 եղած է Տեսուչ Ս. Աստուածածնայ Տաճարին։ Ապա մեկնած է Հորաւայի Ամերիկա և կը մնայ ցարդ Արժէնթին՝ հովուական պաշտօնով։

Յ. Վրդէն վրդ. Այլապետ, աւազանի անունով Օննիկ, ծնած է Շերիս (Սերիկ)՝ 1950 ին։ Նախակրթութիւնը ստացած է պետական վարժարանին մէջ, մինչև Ե. դասարան, որմէ ետք Պոլիս փոխադրուելով՝ մտած է Ս. Խաչ Դպրեմանքը։ 1967 ին ընդունուած է Ս. Աթոռոյ Ընծայարանը, մինչև 1971 բոլորելով անոր քառամայ շրջանը։ Սարկաւազ ձեռնադրուած է նախորդներուն հետ։

Ձեռնադրութենէն անմիջապէս ետք նշանակուած է մարզիչ Ժառ. Ուսանողութեան, Յաջորդ տարի եղած է նաև Դարպասընկալ, 1973 ին մեկնած է Պոլիս, ընելու զինուորական իր ծառայութիւնը: 1975 ին անցած է Անգլիա, և հետևած Լոնտոնի King's College ի ուստուածաբանական դասընթացներուն, զոր աւարտեց այս տարի գովելի յաջողութեամբ:

Յ. Խաժմակ Վրդ. Պարտմեան, աւագանի անունով Սարգիս, ծնած է Արարկիր՝ 1951 ին: Նախնական ուսումը ստացած է Պոլսոյ Մեսրոպեան ազգ. վարժարանին մէջ, ապա անցած է Ս. Խաչ Դըպրեվանքը: 1967 էն սկսեալ աշակերտած է Ս. Աթոռոյս Ընծայարանին, մինչև իր քահանայական ձեռնադրութիւնը: Սարկառապական ձեռնադրութիւնը ընդունած է նախորդներուն հետ:

Ձեռնադրութենէն անմիջապէս ետք նշանակուած է Փոխ-Տեսուչ Ժառ. Վարժարանին, նոյն ատեն ստանձնելով կրօնագիտութեան դասեր: 1973 ին, իր օժակից Տ. Վիգէն Աբեղայի հետ մեկնած է Պոլիս, ընելու համար զինուորական իր ծառայութիւնը: 1974-75 եղած է Հովիւ Եմֆայի և Հայֆայի, Ապա մեկնած է դարձեալ Պոլիս, ուրկէ 1977 ին անցած է Ամերիկա, թէ՛ հովուական պաշտօն կատարելով Նիւ Եորք նահանգին մէջ և թէ՛ հետևելով ուստուածաբանական ընթացքի:

Յ. Մուշեղ Վրդ. Թաշնեան, աւագանի անունով Գարբիէլ, ծնած է 1947 ին՝ Պէյրութ: Նախակրթութեան մէջ մասը ծննդավայրի Նոր Մարաշ Թաղի Ս. Բառասուն Մանկանց ազգ. վարժարանին մէջ ստանալէ ետք, անցած է Նոր Հաճընի Կենաց Դպրոցը: 1960 ին, վերջնոյն Ե. դասարանը աւարտելէ ետք ընդունուած է Ս. Աթոռոյս Ժառ. Վարժարանը, որուն քառամեայ ընթացքը 1964 ին բոլորելէ ետք վերադարձած է իր ծննդավայրը և մտած գործի սապարէզ: 1970 ին վերստին եկած է Երուսաղէմ և նոյն տարւոյ Սեպտ. 19 ին ընդունած Աւագ Սարկառապութեան աստիճան՝ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր ձեռամբ և հետևած Ընծայարանի բարձրագոյն կարգի դասընթացներուն:

Ձեռնադրութենէն ետք սկսած է դասաւանդել Ժառ. Վարժարանէն ներս: Եւ յորդ տարի Տեսուչ կարգուած է Գեթսեմանիի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին, 1973 ին ընդունած է նաև Դարպասընկալի պաշտօն: Տարի մը ետք Ամերիկա մեկնելով՝ հովուած է Հօլիվուտի հայ գաղութը, Ներկայիս Հոգևոր Հովիւն է Սան Ֆրանչիսկոյի հայ համայնքին, Գալիֆորնիա:

1973 Յունիսի 23 ին, Շարաթ, Մայր Տաճարին կից Ս. Էլմիածին մատրան մէջ, Դիւանապետ Գեքչ. Տ. Շահէ Արքեպիսկ. Աճէմեան կատարած է քահանայական ձեռնադրութիւնը Տ. Ռուբէն Աբեղայի:

Յ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան, աւագանի անունով Արսէն, ծնած է 1913 ին՝ Նոր-Ջուղայ: Նախակրթութիւնը տեղւոյն ազգ. վարժարանին մէջ ստանալէ ետք մեկնած է Կալիֆորնիա (Հնդկաստան), ուր երեք տարիներ շարունակած է ուսումը Բողոքականներու St. James վարժարանին մէջ: Ապա մտած է գործի սապարէզ, ընտրելով առևտրական ճիւղը: Բ. Համալսարանային Պատերազմի ատեն վերադարձած է իր ծննդավայրը, ուր Սարկառապ ձեռնադրուած է 1968 ին, 1972 ին Երուսաղէմ գալով՝ տարի մը հետևած է Ս. Աթոռոյս Ընծայարանի դասընթացներուն իբրև աշուտ ուսանող:

Հայր Ռուբէն տարիէ մը ի վեր կը վարէ Մայր Տաճարի Ժամօրհնոցի, ինչպէս նաև Տպարանի Տեսչութեան պաշտօնները:

1974 Սեպտ. 29, Խաչվերացի տօնին, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ կատարած է ձեռնադրութիւնը Տ. Ասպետ Աբեղայի:

Յ. Ասպետ Աբղ. Պալեան, աւագանի անունով Համբարձում, ծնած է Պէյրութ՝ 1954 ին: Նախակրթութիւնը, մինչև Ե. դասարան, ծննդավայրի Նուպարեան ազգային երկսեռ վարժարանի մէջ ստանալէ ետք, 1966 ին կու գայ Երուսաղէմ և կ'աշակերտի Ժառ. Վարժարանին: 1971 ին, աւարտելով Վարժարանի ընթացքը, անցած է Ընծայարանի բաժինը: Սարկառապ

ձեռնադրուած է 1972 Սեպտ. 24, Խորշ-վերացի տունին, ձեռամբ Գերշ. Տ. Շահէ Սրբազանին:

Ձեռնադրութենէն ետք դասեր ստան-նաւ է Ժող. Վարժարանէն ներս: 1975ին նշանակուած է Մատակարար Ս. Աթոռոյ և այդ պաշտօնը վարած է երկու տարի-ներ: 1978ին կարգուած է Առաջ Թարգման:

1976 Յունիս 13, Հոգեգալստեան օրը, Ժող. Վարժարանի և Ընծայարանի Վե-րատեսուէ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպս. կա-տարեց քահանայական ձեռնադրութեան և օծման կարգը Տ. Հայկազուն Արեղային, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ:

Տ. Հայկազուն Վրդ. Մեկոնեմե, աւա-զանի անունով Պարոյր, ծնած է 1949ին՝ Տիթրոյթ (Ամբրիկա): Իր նախնական և միջնակարգ ուսումը ստացած է ծննդա-վայրի դպրոցներուն մէջ, ապա յաճախե-լով Wayne համալսարանը, 1972ին ստա-ցած է B. A. ի աստիճան, մասնագիտո-նալով աշխարհագրութեան և քնկերութե-անութեան մէջ, իսկ 1974ին ստացած է M. A. ի աստիճան լեզուաբանութեան ճիւ-ղին մէջ: 8 տարիներ դասաւանդած է դա-նազան վարժարաններու մէջ, հայ (Կի-րակոսեան) Թէ օտար: 1969-70 հետեւած է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Հոգևոր Զե-մարանի դասընթացներուն: Կրօնաւարե-րու փափաքէն մղուած՝ 1974ին եկած է նրուաւոյցէ, մասնագիտանալու հայագի-տական ուսմանց մէջ, նոյն տանն Ժող. Վարժարանի ուսանողութեան դասաւան-դելով Անգլերէն և Աշխարհագրութիւն: Պատրաստած է Աշխարհագրութեան երկ-վեզու դասագիրք: 28 Յունիս 1975ին ըն-դունած է Սարկաւազական ձեռնադրու-թիւն Շահէ Սրբազանին:

1978 Մայիս 21ին ստացած է Վար-դապետական դաւաղան և յաջորդ օրը մեկնած Ամբրիկա, իբր հոգևոր հովիւ:

1978 Օգոստոսի 22ին, Պուլտոյ մէջ, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Ամեն. Տ. Շնորհք Արքեպիսկ. կատարած է ձեռնա-դրութիւնն ու օծումը Ս. Աթոռոյ Ժող. Վարժարանի նախկին սաներէն Տ. Մա-նուէլ Արեղայի:

Տ. Մանուէլ Արդ. Մեկոնեմե, աւա-զանի անունով Հայկ, ծնած է 1954ին՝ Պուլտ: Նախնական ուսումը ծննդավայրի Ս. Միսրոպեան վարժարանին մէջ ստա-նալ է և անոր Ե. կարգը աւարտել է ետք, 1968ին եկած է Ս. Աթոռ և աշակերտած Ժող. Վարժարանին, որուն հնգամեայ շրջանը 1973ին բոլորել է ետք վերադար-ձած է իր ծննդավայրը: Հոն է որ ինք-նաշխատութեամբ իր ուսումը ճոխացնել է ետք, 1976 Օգոստոս 19ին ձեռնադրուած է Սարկաւազ՝ Տ. Շահան Եպս. Սվաճեանէ, իսկ 3 օրեր ետք՝ կուսակրօն քահանայ:

1978ի սկիզբը Հայր Մանուէլ կը գլխի է կ'ընդունուի իբրեւ Միսրոպեան Ս. Յակոբ-եանց Ուխտին: Նոյն տարին կը կարգուի Փոխ-Տեսուչ Ժող. Վարժարանին և Մա-տակարար Ս. Աթոռոյ: Ներկայ տարւոյս Մայիսին կը հրաժարի զոյգ այս պաշտօն-ներէն, անձնական պատճառներով: Կը շարունակէ իր դասաւանդութիւնը միայն Ս. Թարգմանչաց Վարժարանէն ներս:

1977 Մայիս 29, Հոգեգալստեան տօ-նին, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը քա-հանայ ձեռնադրած է Տ. Կոմիտաս, Տ. Բարսեղ և Տ. Եղնիկ Արեղանեան, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ:

Տ. Լուսինա Արդ. Շեղեղեմեմե, աւա-զանի անունով Հրանդ, ծնած է 1955ին՝ Պուլտ: Նախակրթութիւնը ստացած է ծննդավայրի Էստեան ազգ. վարժարանի մէջ, որուն Ե. դասարանը աւարտել է ետք 1968-69 տարեշրջանին աշակերտած է Միթրաբեան վարժարանին: 1969ին կու-գայ Ս. Աթոռ և կ'աշակերտի Ժաւառդա-ւորաց Վարժարանին, որուն ուսումնական շրջանը կ'աւարտէ 1973ին և կ'անցնի Ըն-ծայարանի բաժինը: 1974 Սեպտ. 28ին կը ձեռնադրուի Առաջ Սարկաւազ՝ Լուսա-րարապետ Տ. Հայրիկ Արք. ի ձեռամբ:

Ձեռնադրութենէն քանի մը ամիս ետք, Հայր Կոմիտաս կը մեկնի Դանաթա, հետեւելու համար աստուածաբանական ըն-թացքի:

Տ. Բարսեղ Արդ. Դալմաէրեմեմե, աւա-զանի անունով Սերոբ, ծնած է Զըսր Շղուր (Սուրիա)՝ 1954ին: Նախակրթու-

թիւնը ստացած է Դէսապի ազգ. վարժարանին մէջ, որուն Գ. դասարանը աւարտելէ ետք եկած է Երուսաղէմ՝ 1965ին և աշակերտած ժառ. վարժարանին: 1974ին, վարժարանի ընթացքը լրացուցած ըլլալով, անցած է Բնծայարանի բաժինը: 1975 Յունիս 28ին ձեռնադրուած է Սարկաւազ՝ Տ. Շահէ Արքեպոսի ձեռամբ:

Ձեռնադրութենէն ետք կարգուած է Գաւաղանակիր Ս. Գառիարքի, իսկ ներկայ տարւոյս ընթացքին ստանձնած է նաև Ս. Աթոռոյս Մատակարարի պաշտօնը: Տարի մը գաղաւանդած է ժառանգ. վարժարանէն ներս: Մասնակցած է նաև G. C. E. թանութեանց և յաջած է Հայերէն, Անգլերէն լեզուներու և կրօնական ուսմանց մէջ:

Յ. Եզնիկ Արք. Պալեան, աւագանի անունով Սիմոն, ծնած է Մէրտին՝ 1958ի առաջին օրը: Ընտանեօք Պոլիս փոխադրուելէ ետք, 1968ին կը դիմէ և Կ'ընդունուի ժառ. վարժարան: Չորս տարի Ս. Թարգմանչաց վարժարանին աշակերտելէ ետք կ'անցնի ժառնգ. վարժարան, իսկ 1974ին՝ Ընծայարան: 26 Մարտ 1977ին Սարկաւազ կը ձեռնադրուի Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպոսի ձեռամբ:

Ձեռնադրութենէն քիչ ետք կը մեկնի Պոլիս, կանչուած ըլլալով զինուորական ծառայութեան: Այս տարի անցաւ Ամերիկա, հետեւելու հոմար ուսման քարձրութոյն ընթացքի:

Յաջորդ Կիրակի, 5 Յունիս, Ս. Յառութեան Տաճարի վերնատան մեր մատարան մէջ, Գերշ. Տ. Կիւրեղ Նպո. Գաբրիէան կատարեց քահանայական ձեռնադրութիւնն ու օծումը Տ. Սեպուհ Արքեպոսին:

Յ. Սեպուհ Արք. Էշիկեան, աւագանի անունով Սիմոն, ծնած է 1956ին՝ Պոլիս: Ֆէրիքէօյի ազգ. վարժարանի Ե. դասարանը 1970ին աւարտելէ ետք, դիմած է Ս. Աթոռ և ընդունուած իբրեւ սան ժառնգ. վարժարանի: Հոս կը մնայ երկու տարիներ և ապա կը վերադառնայ իր ծննդավայրը, ուր ևս կը մնայ նոյն քան ժամանակ: 1974ի վերջերը Երուսաղէմ գալով մասն. ի շարս Ս. Աթոռոյ աշ-

խառաւոր Միսրանից: 28 Նոյմ. 1976ին, Սարկաւազ ձեռնադրութեան Տ. Կիւրեղ Նպոկոսեան: Ձեռնադրութեան թուականն ասդին կը գտնուի Պոլիս՝ զինուորական ծառայութեամբ: Վերջերս Գաւաղանակիր նշանակուած է Ամենապատիւ Տ. Շնորհ Գառիարքին:

1978 Օգոստոս 6, վարդապետի տանին, Արեւմտ. Եւրոպայի Կաթղ. Պատուիրակ Գերշ. Տ. Սերովբէ Արքեպոսի. Մանուկեան Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ ձեռնադրած է Տ. Բարգէն, Տ. Վանիկ և Տ. Արփիար Արքեպոսները:

Յ. Բարգէն Արք. Անուշեան, աւագանի անունով Յարութիւն, ծնած է 1958ին՝ Պոլիս: Նախակրթութիւնը ստացած է իր ծննդավայրի Ս. Մեսրոպեան վարժարանին մէջ, 1970ին եկած է Երուսաղէմ իբրեւ Տատուրեան սան և աշակերտած է Սրբոց Թարգմանչաց վարժարանին: 1972ին անցած է ժառանգ. վարժարան, որուն ընթացքը 1975ին աւարտելէ ետք հետեւած է Ընծայարանի դասընթացքներուն: Ուրաք ընդունած է 1976ին, իսկ 1977 Մարտ 26ին ձեռնադրուած է Սարկաւազ՝ ձեռամբ Տ. Շահէ Արքեպոս. Աճէմեանի: Ներկայ տարւոյս Մարտի մեկնած է Ամերիկա, հետեւելու աստուածաբանական ընթացքի:

Յ. Վանիկ Արք. Մանկատարեան, աւագանի անունով Սարգիս, ծնած է Պոլիս՝ 20 Սեպտ. 1949ին: Նախակրթութիւնը ստացած է Շիրլիի ազգային վարժարանին մէջ, ապա անցած է Գարադիւղի Կեդրոնական՝ և առին մըն ալ Սաճաթիոյ Ստահակեան-Նուրեան վարժարանը, որուն ժ. դասարանը աւարտելէ ետք մտած է զինուորական ծառայութեան: Առին մըն նետուած է գործի առաքելը: 1974ին եկած է Երուսաղէմ և հետեւած ժառ. վարժարանի և ապա Ընծայարանի դասընթացքներուն: Սարկաւազ ձեռնադրուած է 1977ին, Տ. Բարգէն Արքեպոսի հետ: Ներկայիս կը դասուանդէ ժառ. վարժարանի մէջ:

Յ. Արփիար Արք. Յեմիքեան, աւագանի անունով Յակոբ, ծնած է Պէյրութ՝ 1958ի Դեկտ. ին: Նախակրթութիւնը ստա-

ցած է ծննդավայրի Միհրան Գարակեօզեան վարժարանին մէջ, որուն Ջ. Կարգը աւարտելէն ետք 1972ին ընդունուած է Անթիլիասի Դպրեկանքը: 1976ին հեռացած է հոնկէ անձնական պատճառներով: 1977ին դժմած է և ընդունուած Նրուսաղէմի ժառ. վարժարանը, իբրև Ընծայարանի սան: 1978 Յունիսի 10ին ձեռնադրուած է Սարկուազ՝ Շահէ Սրբազանէն:

Հայր Արփիար իր անդրանիկ Ս. Պատարազը մատուցանելէ շարաթ մը ետք մեկնեցաւ Պելճիքա, շարունակելու իր աստուածաբանական և կրօնական ուսումը Լուվէյնի համալսարանին մէջ:

28 Յունուար 1979, Կիրակի, Ս. Հրեշտակեաց եկեղեցւոյ մէջ, Ռուսուհիոյ և Պուլկարիոյ Առաջնորդ Գերշ. Տ. Տիրայր եպս. Մարտիկեան կատարեց ձեռնադրութիւնը Տ. Համբարձում Արեղայի:

Յ. Համբարձում Արք. Քէօօեան, աւագանի անունով Հրաշ, ծնած է 1958ին՝ Պէյրութ: Նախակրթութիւնը ստանալէ ետք ծննդավայրի Հայ Աւետարանական վարժարանի մէջ, 1972ին եկած է Նրուսաղէմ և ընդունուած ժառ. վարժարանի Բ. դասարանը: Վարժարանի ընթացքը աւարտելէ ետք 1977ին, հետեւած է Ընծայարանի դասընթացներուն և ստացած Ուրար: Անցեալ տարւոյ Յունիսի 10ին ձեռնադրուած է Աւագ Սարկուազ՝ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպս. Աճէմեանէ:

22 Օգոստոս 1976ին, Պուսոյ մէջ, Ամեն. Տ. Շնորհք Պատրիարք Գալուստեան Հօգշ. Տ. Մանուէլ Արեղայի հետ ձեռնադրած է նաև Տ. Արամ Արեղան:

Յ. Արամ Արք. Արեօեան, աւագանի անունով Յարութիւն, ծնած է Տիգրանակերտ՝ 1954 տարւոյ առաջին օրը: Քեռորդին է Բեթղեհէմի վանուց բաղձածեայ Տեսուչ Կանգ. Տ. Մհարազ Վրդ. Տեփոյեանի: Ծննդավայրի պետական նախակրթարանի ընթացքին մինչև Ն. դասարան հետեւելէ ետք, 1966ին փոխադրուած է

Պուլիս և հետեւած Ս. Խաշ Դպրեկանքի դասընթացներուն: 1967ին եկած է Նրուսաղէմ և աշակերտած ժառ. վարժարանին, որուն շրջանը 1973ին աւարտելէ ետք մտած է Ընծայարանի բաժինը: 1974 Սեպտ. 28ին ձեռնադրուած է Սարկուազ՝ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս. ի ձեռամբ: 1976 Յուլիոսի վերադարձած է Իսթանպուլ:

Յ. Յարսի Քիւնյ. Գարուլեան, աւագանի անունով Միսաք, ծնած է 1938 Հոկտ. 18ին՝ Ռուհանիէ (Թուրքիա): Նախնական ուսումը ստացած է Պէյրութ, ապա մեկնելով Ամերիկա՝ կատարելագործած է իր ուսումը Էվընսթընի մէջ, ուր և Սարկուազ ձեռնադրուած է 18 Օգոստոս 1968ին: Նրուսաղէմ եկած է 1973ին և քանի մը ամիս հետեւած Ընծայարանի ընթացքին: 1974 Հոկտ. 27ին քահանայ ձեռնադրուած է Գալիֆորնիոյ մէջ, Առաջնորդ վաչէ եպս. Յովսէփեանի ձեռամբ: Այժմ կը քահանայադարձէ Գալիֆորնիոյ մէջ:

Յ. Վարզան Քիւնյ. Գառապեան, աւագանի անունով Յովհաննէս, ծնած է Լոս Անճելըս՝ 24 Մայիս 1939ին, ուր ստացած է իր նախնական և միջնակարգ ուսումը: 1972ին Նրուսաղէմ գալով, երեք ամիսներ հետեւած է Ընծայարանի ծիսադիտական և եկեղեցական երաժշտութեան դասընթացներուն: Քահանայ ձեռնադրուած է 9 Սեպտ. 1973ին, նմանապէս Գալիֆորնիոյ մէջ և վաչէ եպս. ի ձեռամբ:

Յ. Գեորգ Քիւնյ. Առաքելեան, աւագանի անունով Սուրէն, ծնած է Նիւ Եորք՝ 4 Ապրիլ 1943ին, ուր և ստացած է իր նախնական, միջնակարգ և բարձրագոյն ուսումը: 1971ին եկած է Նրուսաղէմ և իբրև յատուկ ուսանող հետեւած է Ընծայարանի կարգ մը դասընթացներուն: 1972ի սկիզբները վերադարձած է Միացեալ Նահանգներ, ուր քահանայ ձեռնադրուած է 30 Սեպտ. 1973ին, Ամերիկայայոց նախկին Առաջնորդ Տիրան Արք. Ներսիսեանի ձեռամբ:

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԱՅՐԸ

«Մի՛ երկնչիք, զի ահաւասիկ աւետարանեմ ձեզ աւրախուրիւն մեծ, որ եզիցի ամենայն ժողովրդեանն: Զի ծնաւ ձեզ այսօր Փրկիչ, որ է Օծեալ Տէր, ի քաղաքի Դաւրիս:»

Աստուածային այս նոր յայտնութեան անձիւր բերկրանքով, Մեսիայի գալուստը աւետող առն ցնծալից ուրախութեամբ է որ Նոր Կտակարանը կը բերէ իր պատգամը:

«Ընչմարիտ Աստուած» էր ծնունդ առնողը, որ «ծնաւ կառարելապէս» իրեն հասնելի սրբացած կոյսէ մը՝ Մարիամէն: Աստուած ա՛լ չէր ուզեր մարդոց վախը, ձեւակցան յարգանքը, այլ կ'ուզէր օրորուիլ, հասկցուիլ, հայր ըլլալ իր ստեղծածներուն: Եւ երկիր իջաւ, Նոր Ագամ եղաւ, ցոյց տալով մարդոց իր կամքը կատարելու, իրեն հարազատ որդիներ գտնալու պայմանները: Իսկ Ս. Կոյսը, թէն սկիզբը անգիտակցաբար, մեծ դեր ունէր Աստուածային Մարդեղութեան սքանչելիքին մէջ:

Յիսուս իր առաքելութեան չսկսած՝ Մարիամը ունեցաւ իրեն հարազատ երկրային մայր: Ան էր Մուրթ Մանկան կաթնատուն: Ան էր Մոռնուկէն առաջին անգամ մայր կոչուողը: Ան Նոր Եւա մըն էր, երկրային կենսաք տուած Աստուածորդիին և սաղմոսերգուած Շղիսաբէթէն հոգեշունչ բառերով: «Օրհնեալ ես դու ի կոտնայս, և օրհնեալ է պտուղ որովայնի քոն:

Շուրջ երեսուն տարիներ յետոյ, Կանայի հարսանիքին, Յիսուս պատասխանած էր իր Մօրը խնդրանքին «Զի՛ կայ իմ և քո, կին դու, չէ է հասեալ ժամանակ իմ» բառերով: Այս խօսքը, հակառակ ժամանց մեկնաբանութեան, ոչ կոյտ ու փոպիտ էր, ոչ ալ անարգալից: Քրիստոս «պարզապէս հասկցնել ուզած էր թէ չէր հասած ժամանակը իր փրկագործութիւնի:

Իր ժամանակը հասած համարելէ յետոյ, Յիսուս իր Մօր յայտնեց թէ իրենց մայր-որդի յարաբերութիւնը պիտի փոխուէր: Ճարգ Մարիամ Յիսուսի մայրն էր

միայն, բայց հիմա պիտի դառնար մայրը համայն մարդկութեան, Մայրը բոլոր աշունց՝ որոնք Յիսուսի արևամբ պիտի գնուէին. որովհետեւ Մարիամ Աստուածածնայ էր: Ընդ այս էր պատճառը որ Յիսուս իր մայրը պարզ «կին» բառով կոչեց, որ հոս կը խորհրդանշէ ընդհանուր իդական տեսլ: Այդ էր պատճառը նաև որ խաչի բարձունքէն ալ Տէրը նոյն բառով որակեց Տէրամայրը, զինքը Յովհաննէս Աւետարանչին — և անով՝ բովանդակ առաքելական դաստէն ու նաև հոմային մարդկային ցեղին — մայրութիւնը յանձնած ասին: «Կին դու, հա՛ն որդի քոն:

Սքանչելի էր խորհուրդը և մեծ էր իմաստը: Երկրորդ անգամն էր որ Տէրը Ս. Կոյսին մայրացուեմ կ'աւետէր: Առաջին անգամ՝ Գարբիէլ հրեշտակապետի միջոցաւ Նազարէթի մէջ տրուեցաւ աւետիսը թէ ան Մայրը պիտի ըլլար Մեսիային, իսկ պարզ, Գողգոթայի վրայ, աւետիսը թէ պիտի ըլլար մայրը նաև ընդհանուր Քրիստոնէական Եկեղեցուն:

Ուրիշն չուրջ երեք տարի տևող խաչի ճամբան, որ Կանայի հարսանիքէն սկսած էր, իր լրումին հասաւ Քրիստոսի մահուամբ սրբացած խաչին վրայ: Մայրը որ մինչև Գողգոթայի ստորոտը հետևած էր իր հարազատ Զուկին՝ Կանայէն իսկ գիտէր թէ Ան ի՛նչ մեծ առաքելութեան է կոչուած, Նժմոն իր միակ որդիին Տէրջը զոհ մոտենցանելու յօժտուած Աբրահամի, և համակերպեցաւ աստուածային անորի նոսրեան, ինչպէս նոյն այդ համբուրելի ոգիով, «Ահաւասիկ կամ աղախին Տեսուն», Նազարէթի խոնարհ իր խրճիթին մէջ յայտնած էր պատգամաբեր հրեշտակին համամտութիւնը աշխարհի Փրկչին մայրը ըլլալու գերազանց դերին ու դիրքին:

Աստուածածնայ Ս. Գրքին մէջ արձանագրուած վերջին խօսքը եղաւ. «Որդին ասիցէ ձեզ՝ տրամշիք» — Կանայի հարսանիքի ատեն արտասանուած: Ահաւասիկ իր յաւիտենական պատգամը իր Որդւոյն վարդապետութեան հետեւող բոլոր հաւատացեալներուն:

« ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՂ. ՄՈՒԹԱՅԵԱՆ ԵՐԱՆԱԿԱՅԷՄ

Տ Ի Ր Ա Մ Ա Յ Ր Ը

(Վերափոխման օտնից առերթով)

Աստուածաշունչ Մատենանը լի է դէպքերով ու դրուագներով՝ որոնց հերոսը կամ հերոսները պատկանած ըլլան իդական սեռին: Հին Ուխտի մէջ Հոռութ, Եսթեր ու Դեբորա մարգարէներն, Նոր Ուխտի մէջ Աննա մարգարէներն, Մարիամ Մագդաղենացին, Իւղարք Կիններ և ուրիշներ, յիշած ըլլալու համար աւանդմէ Գրեգորացոյնները միայն:

Նկատելի պարագայ մըն է որ Գրիգորի խաչելութիւնը կանխող ցաւագին ժամերու ընթացքին, իդական սեռին և մ'չ մէկը կը յիշուի որ աննպաստ արտայայտութիւն մը ունեցած ըլլայ Անոր հանդէպ և կամ իր մասնակցութիւնը բերած ըլլայ Անոր խաչելութիւնը պահանջող խռովայոյց ամբողջին:

Ընդհակառակը, Աւետարաններու մէջ կը հանդիպինք գործովով և կարեկցութեամբ լեցուած կիներու՝ որոնք կը ջանան բարեխառնել վիշաք մահուան գացող Աստուածորդին: Առաջինը անոնցմէ Մագդաղենացին էր, որ կ'օծէր Տիրոջ ոտքերը նարդիսն անուշահոտ իւղով՝ իբրև նշանակ Անոր մօտալուս մահուան, Բեթանիոյ իր բնակարանին մէջ զԱյն հիւրընկալած մէկ պահուն: Երկրորդը կինն էր Հոռովմէացի նենգամիտ կուսակալ Գիլատտայի, որ իր ամուսնոյն խորհուրդ կու տար մօտ չառնել անմեղին դատապարտութեան տիրադաւ արարքին մէջ, երազ տեսած ըլլալով այդ մասին: Յետոյ կու գար խոմբը Երուսաղէմացի այն կիներուն՝ որոնք խաչաւարչար Փռք-կիւնը դիմադրեցին Գողգոթայի ճամբուն վրայ, արցունքոտ ու կարեկից ակնարկներով, ստանալու համար Անկէ հետեւալ պատասխանը. «Մի՛ լայք ի վերայ իմ, այլ լացէ՛ք ի վերայ անձանց և ի վերայ որդւոց ձերոց»: Ու վերջապէս մայրը Անոր ու զինքը շրջապատող իւզաբեր կիները, որոնք խաչի ոտքին, իրենց

վիշաքն անշարժացած, կրակ սրտով կը դիտէին հոգեվարքը, վերջին վշտագին բողբոջները Աստուածորդին, Կ'արժէ յիշել որ Աւետարանը Յովհաննէս Աւետարանիչէն բացի չի յիշեր արական սեռին պատկանող ուրիշ անձ խաչի ոտքին:

Այս բոլորէն ետք, երբ նկատի առնենք տիրող ընկերային պայմանները այդ օրերու Արեւելքին, պիտի զարմանա՞ք թէ ինչպէ՞ս երբ Գրիգորոս անգամ մը կը քարոզէր ամբողջին դիմաց, կին մը իր ձայնը բարձրացնելով երանի կու տար այն կնոջ՝ որ իր որովայնին մէջ կրած էր զԱյն և այն օտնիքներուն՝ որոնք զիեցուցած էին զինք: Ինչ անբացատրելի զգացում մը մղած էր այդ կինը ամբողջին ներկայութեան բարձրադաղակ ընկելու այդ արտայայտութիւնը: Ինչ անդիմադրելի հրապոյր՝ որ կը ճառագայթէր Գրիգորոսի անձէն ու կը հպէր հոգիներուն՝ ճշմարտութեան ծարաւը ունեցող պարզամիտ մարդերու:

* * *

Անտարակոյս որ ոչ միայն Սրբազան Մատենանի էջերէն յայտնուող՝ այլ նաև բովանդակ մարդկային պատմութեան ընթացքին իդական սեռին պատկանող մեծագոյն դէմքն է Տիրամայրը, Եկեղեցւոյ Հայրեր իրաւամբ կ'ընդունին թէ երբ Գրիգորոս խաչի բարձունքէն իր մահը կանխող վայրկեաններուն իր մայրը յանձնեց Յովհաննէս Աւետարանի խնամքին (Ահա մայր քո), անով զայն յանձնած եղաւ բովանդակ մարդկութեան: Ու այդ վայրկեանէն սկսեալ ան եղաւ մայրը համայն մարդկային ցեղին:

Դանի մը տարիներ առաջ, Յրանստեկան հեռառիւսի ընկերութիւնը մրցանք մը կազմակերպած էր, մեծ պարգև մը խոստանալով անոր՝ որ կարող ըլլար յայտնել մեծագոյն անձնաւորութիւնը մարդկային պատմութեան: Յաջողութեամբ արուեստան անունները կեսարի, Հիկոյի, Փաթթի, Նափօլէօնի, Աղեքսանդրի և ուրիշներու: Պարգևը շատը բախտաւոր անձն էր սակայն երկրին մէկ հեռաւոր անկիւնը ապրող համեստ ու հաւատաւոր

հոգաբարձի մը — Ս. Կոյս Մարիամն էր մեծագոյն դէմքը մարդկային ցեղին: Եւ այս՝ վասնզի ան մայրն է համայն մարդկութեան, եւ մեզի համար մի մեղի ունի ուրիշի է, մեծ ու մօտ՝ քան մեր մայրը:

* *

Մայրութիւնը անտարակոյտ որ մեծագոյն կոչումն է կին տարածին: Այդ կոչումը իր արժանավայել բարձրութեան վրայ պահող կիներ պատմութեան մէջ արժանացած են սերունդներու անվերապահ ու անվերաքննելի հիացումին, պարգեւած ըլլալով մարդկութեան իրենց օրինակելի կեանքով: Եւ գործերովը անմահացած անհատներ: Ս. Օգոստինոս մէկն էր այս վերջիններէն: Ս. Կոյսը սակայն գերազանց մայրն է բոլորիս, պարգեւած ըլլալով մեզի փրկիչը մարդկային ցեղին:

* *

Եթէ ուշադրութեամբ քննելու ըլլանք պատմութիւնը Ս. Կոյսի կեանքին, Աւետարաններու ճամբով մեզի աւանդուած, պիտի չզոտւարանանք հոն գտնելու առաքինութիւններ, նկարագրի բարեմասնութիւններ՝ որոնցմով շնորհազարդուած ու հարստացած անհաւը անկարելի է որ լոյս ու բարիք չափէ իր շրջանակին մէջ ու չզոռնայ օրհնութեան ողբեր՝ ճակատագրէն զարնուած ու կեանքէն հորուածուած դժբախտներու: Հնազանդութիւն, խոնարհութիւն, ծառայասիրութիւն, հեղութիւն, աղօթասիրութիւն և նման առաքինութիւններ փայլեցան Ս. Կոյսի անձին վրայ իր օրերու բոլոր երկայնքին և արժանացուցին զինք իր Միածին Ռդիէն եռք գերագոյն բարձրութեան Ռրիստոնէական Եկեղեցիի սրբոց դասուն մէջ:

* *

Առաքինութիւններն ալ, վերջին հաշուով, մոլութիւններն նման լծորդուած են իրարու: Մէկուն տիրացումով գոռ կը բացուի միւսներուն ալ ընկալելութեան, որոնց առօրեայ կիրարկութեամբ անհատ-

ներ կրնան առաջնորդուիլ մինչև սթիլն ու կատարելութիւն: Եւ արդէն չէ՞ միթէ պահանջուածը մեզմէ Թատի իսկ բառերով. «Եղերուք դուք տարեալք՝ որպէս Հայրն ձեր երկն կատարեալ է»:

* *

Մենք յաճախ, առօրեայ կեանքի սրտեղ մը հասնելու համար, մեզի յարացոյց կ'ընտրենք այնպիսի աններ՝ որոնք զանազան բնագաւառն մէջ բարձունքներու հասած են, ի բնատուր ձիրքերուն միացնելով և կեղծաւորութեան ու չարաշահութեան լութիւնները: Ծարպիկ, Վարպետ, մարդեր ասոնք՝ որոնք իրենց օրինակաբանելի կրցած են բազմութիւն ծուռ ու մոլոր, անկայուն ու լարարաններու առաջնորդելով զանոն վերջոյ: Կատարելութեան ձգտումը, մեկային ճշդիմութիւններէն վեր բարձրաւոր ըղձաւորութիւնը գոյ է առկամ նուազ չափերով բոլոր արարութեան մօտ: Բայց ինչպէ՞ս հասնիլ իրոմեծութեան, մեզմէ պահանջուած կարելութեան: Ուրիշ խօսքով՝ որոնք կատարեալ մարդերը, որոնց կեանքի ընկալովը առաջնորդուելով իրագործինք այդ վեհմեծագոյնը: Իրենց փկրեան աշտարակներուն մէջ ծուռարուեստագէտները արդեօք թէ ռոկի ղէզերուն ամենակարողութեան միամտօրէն հաւատք ընծայող մեծութեանները: արքայական գահերու նախագահական աթոռներու վրայ մած՝ աշխարհի ճակատագիրը ընդունելու, չըսենք յեղաշրջելու, յաւակնութեամբ սոնքացող դիւանագէտները արժանի ու սփոթելով մարդկութեանը նոր ու վարդապոյն արշալոյսը անհատ մեծամտութեանն արտահայտութեան մարդերը: Ո՛չ մէկը այս բրէն, ամենայն հաւանականութեամբ:

Իրական մեծութիւնը հոգիի մեծութիւնն է, և կատարեալ մարդերը սրբերն են միայն, այս բառին հազցն

Ե Ր Ե Ի Ա Ն

Աւան մէջէն ես կը լալիմ
Փողոցներէն նորակառոյց
Երեւանին:
Կոթողներու շարանն աղուօր
Ոսանին նօր,
Կղզիներու պէս հրեղէն
Կը բարձրանան
ժամանակի անհուն ծովէն,
Յօրինելու՝
Հրազդանի պարանոցին
Մանեակ մը նօր, կախարդական:

Քաղաքն է այս
Փողովուրդին իմ նորալառ,
Տուն տալաւ՝
Չաւակներուն իր ծոցածին,
Դախս մը նօր,
Փխան կոխուած դրախտներուն

սովորական իր առումէն տարբեր, համա-
պարփակ իմաստ մը, ընդգրկելու համար
իրմով դասը, երամը իրենց բարութեամբն
ու բարեգործութեամբը ճախարհի աղը՝
եղող մարդերուն, կեանքի անհամութիւն-
ները իրենց քաղցրութեամբը անուշցնող,
գէթ բարեխառնող, կեանքի տգեղութիւն-
ները իրենց բարեսրտութեամբը պտտու-
նանող երանելիներուն: Քրիստոնէական
եկեղեցիի բոլոր սուրբերը Քրիստոսը ու-
նեցած են լոկ իբրեւ յարացոյցը իրենց
կեանքին, ու մենք ալ սուրբերուն — ու
մանաւանդ անոնց գլուխը կեցող գերա-
զոյն Սրբունիին՝ Ս. Կոյս Մարիամին —
կենդանի օրինակին հետեւելով է միայն
որ պիտի կրնանք մասշիւ կատարելու-
թեան:

Հակառակ Քրիստոնէական եկեղեցիի
որոշ մէկ հատուածին Տիրամօր հանդէպ
բռնած գաղջ, անտարբեր ու մինչեւ իսկ
փառական կեցուածքին, ան եղած է միշտ

ու պիտի մնայ ճերկնաւոր արքայունին,
որ ներշնչած է միշտ ու կը շարունակէ
ներշնչել մեծ աղօթաւորներէն անդին
նաեւ դասը կրօնական զգացումին հաղորդ
ու անով յորդուն ամենազգի արտեգտա-
գէտներուն: Ու մանաւանդ իր հոգեւոր
որդիներուն վտանգի պահուն օգնութեան
հասնող, չար պատահարներէ փրկող ու
անոնց բարի ու արդար պահանջներուն
համար իր Միածին Որդիին մօտ բարե-
խօսող հօգրագոյն սուրբը:

Վերափոխման ասը յարմարագոյն
առիթմ է որ իւրաքանչիւր քրիստոնեայ
անհատ ջանայ իրը ընել կատարելութեան
առաջնորդող այն բոլոր առաքինութիւն-
ները՝ որոնք ա'յնքան սրտառուչ կերպով
փայլեցան մեր երկնաւոր գերազանց Մօր՝
Ս. Կոյս Մարիամ Աստուածածնի անձին
վրայ:

ԳԵՈՐԳ Ս. ՃԻՆԻՎԻՋԵԱՆ

Մեր բազմաթիւ,
Մարմին առած աւերներէն
Մեր անցեալին:

Փողոցն ահա Աբովեանի,
Զարկեալ մեծ՝
Երեւանի սիրէն անցնող,
Ուր ինքն պահակն է կենդանի,
Կեցած խորին պողոսային:
Անուրիս սակ՝
Ապագայի մեծ հրեային.
Զբոսնաւ «Վլէր Լայասանի»ն:

Աչին՝ փողոցն է Բաղրամեան,
Թեւ երկարած դէպի Արաք,
Ուր կը կիսէ սուրբ հողը մեր,
Դահնի նման:
Ու կը թուի ինծի տեսնել
Զօրավարին մասը անտես,
Մահուան աչին դէմ սրլափուղ,
Մասն այն պողոսայի
Ուր դեռ երկէ իւր որչին մէջ
Մագնիսացուց ազգն ապերախս,
Արիւններուն մեր պարտական:

Արեւելէն արդ կը բացուի
Փողոցն անհուն Շահումեանի,
Որու ծալքին՝
Ժայռէն բլիթով վայելչակազմ արձանն
Խորն աչերուն լինէր լոյսի. [է իւր,
Զինք տեսնողներ կը վկայեն
Թէ նման էր ան Յիսուսի:

Քիչ մը անդին, գետակ մ'ինչպէս,
Փողոցն է հոն Միկոյեանի,
Ուրկէ անցաւ ինքն յաղթական,
Երկիրն երբ մեր կը գողողար
Օրհասական,
Ոտերուն սակ թեմամիին:

Ու կը ցրչիմ
Փողոցներէն սեռասափ,

Պուրակներու եւ ծառերու
Դրօշներով պէտասան,
Որոնց սրին՝
Ցայսօրն արծաթ արբուն ջուրի,
Ջահերն աղուոր առաւօտեան,
Եւ ինծի հետ քայլ կը պահեն
Հոգիները իմ պապերուն
Անտառին մէջ այս նոր Սօսեաց:

Հրաւազեղ իմ Երեւան,
Հեռուններէն հազար սիրեր,
Այլուրացած ու թարագիր,
Քեզի յառած միտ կը մնան.
Խորն աչերուն անոնց բոլոր
Երազն անոյց հայրենական,
Որոնք այսօր ողջ կամ մեռել,
Անտես շարժով ներս կը մտնեն
Դարպասներէն ոստանին նոր:

Հրաւազան իմ Երեւան,
Դիրկ մայրական, վերջին կայան
Զատկներուդ՝ հեռու, մօտիկ.
Ոչ ոք գիրկէդ կ'ընայ հեռու,
Երբ կը բերէ արիւն ու դին
Դարէ ի դար մինչ՝ մեր օրերն:
Դուն բոլորին
Եւ մենք ամբողջ բոլ մէջ միայն:

Հաւատարման ձեռք իմ Երեւան,
Սիրոյ օրէնք մեռելներուն եւ ողջերուն,
Անցեալ, ներկան ու ապագան
Քու սիրոյդ մէջ թող իրար գան
Հացդ ընելու մեզի նշխար,
Ջուրդ ընելու մեզի գինի
Հաղորդութեան,
Մեզ լուացող, մեզ կրակող
Թմբիրներէն թարագրութեան,
Հանդերձելու փառքիդ պայծառ,
Ջոր ըղձաքինն ու դեռ կ'ըղձանք,
Հազար ամէ մինչ՝ հազար ամ:

ԵՂԻՎԱՐԳ

Հ Ա Կ Ա Տ Ա Գ Ի Ր

Ընկերներէս երբեմնի,
Իւրաքանչիւրն իր կերպով,
Ջանաց ընել կեանքն իրեն
Բարիքներու անհուն ծով:

Մին, ըսկըսած ոչինչէն,
Հպարտ է այժմ երբ կ'անցնի
Կաղնի, բարձի նիսերուն
Հասակներուն ընդմէջէն:

Իսկ ուրիշ մը՝ ձեռներէց,
Ունի շատ զանաւ ու կալուած,
Բայց սրտին մէջ խրոտլուն
Տեղ չունին սէրն ու Աստուած:

Երրորդի մը, ուշիմ միտ,
Վկայագրերն են տուած
Բարիք ու փառք ու պատիւ,
Բայց ճաղատկներ ալ անթիւ:

Ես՝ անհարակ, ասունքմէ
Ո՛չ մէկն ունիմ եւ ո՛չ միւս,
Բայց տենչ մը խորը հոգւոյս
Կը բաշխէ ինձ յոյս ու լոյս:

Քանզի գոհ եմ Քեզմէ, Տէր,
Գոհ՝ ինձ տրած պարգեւէն,
Բարիքները որուն հոծ
Մահէն անդին կը տեսնեն:

ՅԱՐԳԱՆՔ ՈՒ ՍԷՐ

Սիրոյ կարօտ մարդեր կան,
Մարդեր՝ ծառա յարգանքի.
Սէր մուտացող մարդեր կան,
Խիղճը հանած վաճառքի:

Կեանքին բացուած վարդեր կան,
Քաղցրածրպիտ մանուկներ,
Անոնց սրտին՝ ո՛վ է որ
Սիրոյ փոխ թոյն է գրբեր:

Սէրէն կիզուած սրտեր կան,
Անմեռ բոցով ճեններող,
Յոյսի աչքով նայողներ
Կան գալիքին արփառող:

Կեանքէն բնութ մարդեր կան,
Խոժոռաբիք, անհամբոյր,
Ո՛վ է պոկած սէրն արդեօք
Անոնց սրտէն մահաբոյր:

Դիրքի, փառքի մարմաջով
Յարասոյոր սրտեր կան,
Սիրոյ մեղրին անծանօթ՝
Կեանքի բեռէն կը տան:

Յարգանք կ'ուզենք եւ կամ սէր
Յաճախ մենք իսկ չենք գիտեր,
Քանզի յարգանքը ու սէր
Միշտ միասին չեն փախեր:

Գ. ՀԱՐՏԱՐ

ԲՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱՐՔԵՊՍ. ԿԵՍԱՐԱՅԻ

(1590 - 1646)

Ծնած է Կեսարիա 1590 թն⁽¹⁾, Նշած է աշակերտ Դարանաղեցի Գրիգոր Վարդապետին⁽²⁾, Կը գտնուէր Կիպրոս, Ս. Մա կարի վանքը, շ. 1618 թն⁽³⁾:

Խաչատուր Կեսարացին իբրեւ արեղայ ծանօթ է 1620 թուականին, ի Պոլիս, Ս. Նիկողայոս Եկեղեցին, ուր ծաղկած է քանի մը ձեռագիրներ, որոնցմէ երկուքը Աստուածաշունչի ժառանգն:

Խաչատուր արեղայն աշակերտած է նաեւ Տաթևացի Մովսէս Վարդապետին⁽⁴⁾, Ապա առաջնորդ կարգուած է Նոր Զուղայի, 1621 թն, կամ աւելի ետքը⁽⁵⁾: Ան 1630 թն հանդիպած է Կեսարիոս, և առնակցած Կեսարացի Գրիգոր Վարդապետին հետ⁽⁶⁾: Լեհաստան գտնուած է 1630 թն, իբրեւ նուիրակ Մովսէս Կաթողիկոսի⁽⁷⁾:

Խաչատուր վարդապետի ամէնէն նշանաւոր գործը եղած է Հիմնարկուած տպարանի մը, 1636 թն, Ս. Ամենափրկիչ վան-

քին մէջ, յաղթելով բազմազան դժուարութիւններու⁽⁸⁾:

Զուղայի առաջնորդը, նախանձախնդիր Հայ Եկեղեցւոյ ուղղափառութեան, բանադրած է ժանտ և դժնարար թու միկը, 1642 թն⁽⁹⁾:

Այստեղ կ'արժէ մէջ բերել յիշատակագրութիւն մը իր աշակերտներէն Սաեփանոս գրչէն, 1645 թուականով. «Յիշեցիք ... զԽաչատուր առաքելաշնորհ, քաղցր և անձնածիր ուսուցանող վարդապետն, որ է արհեստ. և առաջնորդ մարաքաղաքին Ճուղայոյ ... զի սակաւ զբընդարանութեանն է ուսուցիչ, և բազում երախտիք ի վերա մեղաւորիս ունի, և իմ ոչ հասուցանելով զսակաւ»⁽¹⁰⁾:

Խաչատուր Արքեպս. վախճանած է 1646 թն, Ճյաւուր մեծի ուրբաթին ի ժամ խաչելութեանն Գրիստոսին⁽¹¹⁾: Մարմինը ամփոփուած է Ն. Զուղայի Ամենափրկչեան վանքի տաճարին բեմին ներքնայարկը⁽¹²⁾:

Կեսարացի Խաչատուր արեղայի ծաղկած գիրքերէն ծանօթ են հետեւեալները.

1. — Աստուածաշունչ, 1620 թն, Կ. Պոլսոյ մէջ, ի դուռն Ս. Նիկողայոսի Գրիգ' Յակոբ Դպիր, Պատուիրատու. Մէլիքաղա, որ յատկապէս Սպահանէն Պոլիս զրկած է իր գործակալ Թասալին. — Զեռ. Ս. Յ. Թիւ 428:

2. — Քերականութիւն — Բաղգիրք, Կ. Պոլսոյ մէջ, 1620 թն, ի դուռն Ս. Նիկողայոսի Գրիգ' Յակոբ Դպիր: Ստացող՝ Կարապետ Վարդապետ. — Զեռ. Երեւանի, Թիւ 8537 և 8563:

3. — Աստուածաշունչ, Կ. Պոլսոյ մէջ, ի Ս. Նիկողոս Եկեղեցին: Գրիգ' և Ստացող՝ Գրիգոր Վրդ. Դարանաղեցի. — Զեռ. Ս. Յ. Թիւ 3043: Դար., ժամ., էջ 606:

4. — Արեւադարձ, Ապահանէն մէջ: Գրիգ' Յակոբ սարկաւազ ի Պոլիս: Ստա-

(¹) Ա. Ալոյսյանեան, Պատմ. Հայ Կեսարիոյ, Բ. Հատոր, էջ 2022, 2024:

(²) Եւ. անդ լինէր Խաչատուրն, որ այժմ վարդապետ և եպիսկոպոս է ի Սպահան, յայնժամն աշակերտ անուն էր առ մեզ: — Գրիգոր Դարանաղեցի, Ժամանակագրութիւն, էջ 425: — Եւ. զոտէր Խաչատուր խորագնազգեաց իւրտակոն ամենաշնորհ արեղան, զբանի սպասաւորն, որ է աշակերտ գրոց և հնազանդ մեղ, որ աշխատեցաւ ի օսկեղն և ի ծաղկեղն: — Նոյն, անդ, էջ 617:

(³) ՈՐ կայր անդ ի մեր ազգացն երկու արեղայ, մէկ քահանայ, Խաչատուր անուն, և որ այժմ վարդապետ է և առաջնորդ Զուղացեան. — Նոյն, անդ, էջ 185:

(⁴) Առ. Վրդ. Դարբիսեցի, Պատմութիւն, Վաղարշապատ, 1896, էջ 371-2, 398:

(⁵) Նոյն, անդ, էջ 402: Պատմ. Կեսարիոյ, էջ 2024:

(⁶) Դարբիսեցի, Պատմ., էջ 372:

(⁷) Նոյն, անդ, էջ 371-372, 398:

(⁸) Լ. Գ. Մինասեան, Նոր Զուղայի Ուղեցոյց, 1976, էջ 11: Սիւն, 1967, էջ 57:

(⁹) Հայ Ժողովրդի Պատմութիւն, Երեւան, 1972, Դ. Հատոր, էջ 118:

(¹⁰) Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1934, Յուլիս Զեռ. Ս. Յ. Կարեանց, 2. Հատոր, էջ 466:

(¹¹) Յուլիս Զեռ. Նոր Զուղայի, Բ. Հատոր, էջ 33:

(¹²) Պատմ. Կեսարիոյ, էջ 2024:

ցող՝ Արդւայ Զուղայեցի՝ որդի Խոջա Վալու. — Զեռ. Նոր Զուղայի, Թիւ 58 (Ք. Հատոր):

Իր անունով կը գտնուի խաչելութեան պատկեր մը, Գրիգոր Տաթևացիի ձեռքով 1387ին գրուած Աւետարանի մը 295 էջին վրայ⁽¹⁵⁾:

Խաչատուր Արք. Կեսարացի ապագրած է Կեանեալ գործերը՝ իր հաստատած ապարանին մէջ:

1. — 1638ին, Սաղմոս⁽¹⁶⁾,

2. — 1641ին, Հարանց վարդ⁽¹⁶⁾,

(¹⁵) Նոյն, էջ 1546:

(¹⁶) Բաղժավէպ, 1978, էջ 212:

(¹⁶) Սիւն, 1967, էջ 56:

3. — 1641ին, Խորհրդասեր⁽¹⁶⁾,

4. — 1642, Ապրիլ 21ին, Ժամագիրք Ասեցի⁽¹⁷⁾,

Խաչատուր Արքեպս. Կեսարացի կը գրուէ պայծառ տեղ մը մեծանուն հայ կկեղեցականներու կարգին: Ան բարձրորէն զնահատուած է՝ իր ժամանակակիցներէն, և իրաւամբ կը փռուաւորուի այժմ իբրեւ յառաջդիմաւոր և լուսամիտ գործիչ:

Ն. ԱՐԲ. ՇՈՎԱԿԱՆ

(¹⁶) Սիւն, 1966, էջ 357:

(¹⁷) Սիւն, 1967, էջ 57:

Արաշապոծութիւն
Զեռ. Ս. Գ. Թ. 428, քղ. 8բ

Դաւիթ Մարգարե
Զեռ. Ս. Գ. Թ. 428, քղ. 260բ2

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

Ը.— Ի Կ Ի Ն Ն Պ Ո Ռ Ն Ն Ի Կ

Երանելոյն Թէոփիլոսի՝ Աստուածաբան եւ բանիբուն Վարդապետի ասացէ յառեատրամական պատմութենէ, ի կիմն պոռնիկ, որ արդարացաւ աւծմա իւղ(ւ)ոյն։⁽¹⁾

Բագում եւ անբաւ է մարդասիրութիւնն Աստուծոյ, անճառ եւ անպատում առաւելապէս խոնարհութիւն նորա, անքննելի եւ անհետազատելի է ողորմութիւն նորա, անհասանելի եւ անխմանալի է զթութիւն հեզութեան նորա։ Քանզի յորժաւ ծնեմ զմտաւ, եւ հայիմ ի բարձրութիւնս եւ ի խորս տնաւրէնութեան նորա, եւ դս ծնալ հայիմ յանբարհաւանութիւնս որդոց մարդկան, հիւանամ եւ սասանիմ, եւ առաւելապէս սքանչանամ, զի արարողն քան զարարածս խոնարհագոյն լինի, եւ Աստուածամենայնի, որ բնակեալն է ի բարձունս երկնից, նուաստագոյն քան զհողանիւթեայ եւ զի՞ զհտասցուք թէ այդ աշխատէ իցէ, յայտմանէ հաւան առնեմ զծեզ, զի թագաւորք եւ իշխանք, յորժամ տեսանիցեն զծառայս իւրեանց չառնել զհրամանս պատուրանաց իւրեանց, ոչ թէ երթան առ նոսա թողութիւն մեղաց առնեն նոցա, այլ ծառայս առաքեն առ նոսա, եւ զծառայսն զայնոսիկ նախատանաւք բերեն առաջի իւրեանց, եւ պերճացեալ բռնաւորին ի վերայ բարձրագոյն գահոյից, եւ հրաման տալ սպասաւորացն խստագունից, ցասմամբ եւ բարկութեամբ, զոմանս զխաւտն(2), զոմանս ի փայտ հանեն, եւ զոմանս ի ծով հեղծուցանեն։ Իսկ զորս թեթեւագոյնս կ'ամին խրատել, որոց պակաս թուիցին սխալանքն, սաստիկ գանիւք հրաման տան հաւկանել եւ ի բանդ արկանել զնոսա։

Այլ մարդասէր Տէրն մեր եւ որարիչն, ոչ իրրեւ զարարածս առ ծառայսն արաւալ, այլ առաւելապէս խոնարհագոյնս գործեաց քան զնոսա վստն մեղաւն չաւանաց իւրեանց։ Աստուածն անժամանակ, մարդ եղեւ ի Սուրբ Կուսէն Մարիամայ, եւ ընդ մարդկան շրջեցաւ, եւ ոչ առ արդարսն միայն շրջէր, այլ առ մեղաւորսն, եւ առաւելապէս ընդունէր քան զարդարսն, որպէս եւ կ'ինն մեղաւոր արար։ Զի՞նչ արար, աստ լո՛ւր աւետարանչին զինչ ասէ։ Եւ մինչ էր ասէ Յիսուս ի տուն Սիմոնի բորոտի բամեալ, եկն առ նա կին մի։ Կինս այս մեղաւոր էր, եւ տեսեալ զՏէրն մտեալ ի տուն բորոտին, եւ եկեալ ի միտս իւր ասէր. զի՞նչ տեսանեմ, ահա զոր մարգարէ ասել յորմէ սարսափելով դողայի մերձ լինել նմայ, զի մի՞ գուցէ իրրեւ զմարգարէ չարայս հալածեացէ զիս վասն բազմակոյտ իմոյ յանցանացս, (զ)որ ծածկեալ են ընդ եւայնս մարմնիս իմով։

Արդ՝ տեսանեմ զնա մտեալ ի տուն բորոտի, նա եւ ոչ յախտից իմոց գարն մարդասէրն այն, զի այսպէս թըւի, եթէ ոչ միայն մարգարէ է՝ այլ պարզելի մարգարէութեան մարգարէիցն։ Եւ սա ինքն է զոր մարգարէքն մարգարէացան, եւ որս ակն ունիցիմք եթէ գալոց է, սա ինքն է մեսիայն որ փրկելոցն գիտայէլ։ Գիտեմ զլոկ ծայն սորայ յարոյց զչորեքաւորեայ մեռեալ, որ եւ հոտեալ իսկ էր։ Գիտեմ զնա

(1) Բնագիր Գ (էջ 930բ - 945բ)։

(2) Ձեռ. գլխատեղին։

յորժամ եկն յերուսաղէմ՝ բարբառէին տարաբարբառ ստընտեայքն եւ ասէին. Աւրհնեալ որ գալոց ես յանուն Տեառն, Ովսաննայ ի բարձունս:

Գիտեմ զնա. եթէ ոչ էր Տէր սանդարամետականացն, ոչ էր արձակեալ ի ծայնէ նորա դժոխապետն զհոգին Ղազարու: Գիտեմ զնա. եթէ ոչ Տէր էր եւ Աստուած, ոչ էր տըւեալ լեզու եւ բարբառ տարալեզացն՝ քաջաբարբառ աղաղակել եւ ասել. Ովսաննայ ի բարձունս: Եւ այլ յառաջ քան զայս գիտեմ զնա որ զանդամալոյծն կանկնեաց. եւ Սամարացի կնոջն ջուր կենդանութեան պարգեւեաց: Գիտեմ զնա որ զի ծնէ կուրին կաւով զաշն ծեփեաց. եւ զանստեղծ անդաման կրկին ստեղծագործեաց եւ լուսաւորեաց. եւ այս միայն գործ Աստուծոյ է: Գիտեմ զնա զի կաղաց զնալ ետ, եւ խլից լսել, եւ զքերանս համերց ելից բարբառով: Գիտեմ զնա, որ զգորոտսն սրբեաց եւ զծնուն գաւսացեալ դաւարացոյց: Գիտեմ զնա, որ զայսահարսն բժշկեաց, եւ զորդի հարիւրապետին ի հեռաստանէ ապրեցոյց: Գիտեմ զնա զի զհիւանդս ողջացոյց եւ ըզմեռեալս յարոյց: Գիտեմ զնա որ ասաց թէ ոչ եկի կոյն զարդարս այլ զմեղաւորս յապաշխարութիւն. եւ ոչ է բժիշկ ի պէտս ողջոց, այլ հիւանդաց. եւ այլ թէ զեկեալն առ իս ոչ Ֆանից արտաքս: Գիտեմ, զի բանք նորա ճշմարիտ են, եւ ոչ թէ վասն միոյ մեղաւորի հրամայեաց զայս, այլ հասարակաց մտից առ նա. զի եկն ի թեթեւացնել զծանրակիր բեռինս մեղաց, եւ թողութիւն պարգեւել մեղաւորաց:

Եւ արդ նա որ յայսպիսի անյիշալար է եւ զթաժ՝ զիս ոչ արասցէ անտես: Արդ ինչ պատճառաւ մտից առ նա: Գիտեմ, զի քոյրն Ղազարու, յորժամ յարոյց զեղբայր նորա, եւ արարին անդ նմա ընթրիս, եւ Մարիամու առեալ իւղ ազնիւ աւծ զոտս նորա եւ հերով իւրով մարբեաց: Արդ արարից եւ ես այնպէս: Եւ զայս զմտաւ ածեալ փութացաւ զնալ ճեպով առ իւղագործն. ետ նմա գինս եւ ասաց, երդմեցնեմ զքեզ յԱստուած կենդանին, ով եղագործ, զի տացն ինձ այսաւր եղս մեծագինս եւ ազնիւս, զի ցանկացեալ եմ առն մի յոյժ զեղեցիկ, երթայց առ նա եւ լցից զցանկութիւնս իմ: Արդ՝ փութայ ի կատարել զհնդրուածս իմ, քանզի յոյժ ստիպէ զիս տրփանք փափազանաց իմոց. ըլ[տ]յապ դիր փութոյ, զի կատարեցից զըղծալի կարօտութիւնս իմ: Դիր տազնապ ի վերայ տազնապոյ, զի ըջտապ սրտի իմոյ ի գլուխ ելանիցէ: Եւ մի զոր ես խնդրեմ, իբրեւ զայլ իւղս գործել, այլ զերագոյն այլոցն եղիցի զոր գործեալ իցես, զի ոչ հաւասարի ցանկալին իմ մարդկան երկրաւորացս, կարծեմ թէ եւ ոչ երկնաւորքն համեմատին նմայ, այլ առաւելապէս բարձր է քան զհրեշտակս երկնից, եւ լուսով առաւել քան զարեգակն, եւ զեղով պայծառացեալ քան զամենայն որդիս մարդկան:

Ասէ եղագործն. եւ ով իցէ տարփալին քո, ով կին դու, զի ոչ հաւասարի մարդկան աշխարհիս, եւ ոչ համեմատի հրեշտակաց երկնաւորաց: Իւղս բազումս վաճառեալ եմ, եւ ոչ եւս լըւեալ եմ ի զնաւդաց այդպիսի ստէպ երբէք փութացուցանել զիս: Ասա ինձ, աղաչեմ, թէ ով իցէ, զի եւ ես յըջտապ ճեպով պատր[աստ]եցից զիւղն առուշահոտ, եւ եկից ի տեսանել զնա:

Ասէ կինն. ոչ է քեզ փոյթ յաղակս որոյ ճեպիմ ես, այլ միայն փութայ, աղաչեմ, զի ժամանեցից նմա: Ոչ եթէ վասն մարմնոյս փափաքիմ նմա, այլ վասն հոգոյս տազնապիմ. ոչ եթէ զմարմնոյ ցանկութիւնս կատարել փութամ, այլ զախտս բազմակիր հոգոյ իմոյ բժշկել ըղծամ. ոչ եթէ յաղակս մոլորութեան փափաքանաց ըստիպիմ, այլ յուղորդագնաց ճանապարհն յորդորիմ. ոչ եթէ ի դեղս ցանկութեան մեղաց բորբոքիմ, այլ ի զեղեցկութիւն արդարութեան ճեպիմ. ոչ զեղ պատկերի պոռնկութեան հրացուցանէ զիս, այլ ի կերպս սրբութեան ջեռուցանէ զիս. ոչ եթէ լրբութեամբ մարմնոյս յաւժալրայնամ, այլ իմաստութեան հոգոյս հասանել փութ[ւ]թամ. ոչ եթէ յանդգնութեան մեղաց կարաւորանամ, այլ ի համարձակութիւն ստրջանաց փութամ. ոչ եթէ յաղակս խաւարային գործոց ըջտապիմ, այլ ի ճանապարհս լուսոյ եռանդանամ. ոչ եթէ ի պատրել զմանկունս խնդրեմ ի քէն զիւղդ, այլ խո[ւ]ճապիլ ի պատրանաց հրապուրողին կայտ[ա]ռանամ:

Ոչ եթէ ի հայտառակել գերիտասարդս խնդրեմ ի քէն զհւղդ, այլ զի մերկանալ զհայտառակութիւն մարմնոյ իմոյ յաւժարիմ: Ոչ եթէ ի լըրբացուցանել զծերս խնդրեմ ի քէն զհւղդ, այլ զծերացեալսն մնողօք յապաշխարութիւն քաջալերիլ ջանամ. ոչ եթէ ի խաբել զազգաստոհմս հայցեմ ի քէն զհւղդ, այլ ի խաբամանէ տոհմ[մ]յապետին ապրել կամենամ: Ոչ եթէ թաւալիլ ի տիղմն մեղաց առնում ի քէն զհւղդ, այլ առ մաքրիկն խստից մեղացըն ժամանել փութամ. զի առաւել լուսացէ զիս ի մեղաց իմոց, եւ իբրեւ զծինս սպիտակ արասցէ: Ոչ եթէ ի գործել զանարէնութիւնս իմ խնդրեմ ի քէն զհւղդ, այլ փութամ առ այն որ քաւէն յինէն զամենայն անարէնութիւնս իմ. ոչ եթէ ի մեղսակոյտ ժողովս մտանել ժտեմ ի քէն զհւղդ, այլ մտից առ այն որ զբազմակոյտ գլխացանս իմ ցրեացէ. եւ ոչ եւս յիշէ զմեղս իմ:

Ոչ եթէ զի ժողովցիցի զփափաքաւոս մեղաց առնում ի քէն զհւղդ, այլ անկեայց առաջի նորա որ զամենայն անարէնութիւնս իմ ցրեացէ ըստ մեծի ողորմութեանն իւրում: Ոչ եթէ ի սպասաւորել մեղաց ախտից առից ի քէն զհւղդ, այլ ջանամ նմա մատուցանել որում սպասաւորեն հրեշտակք. զի ի մեղաց իմոց սուրբ արասցէ զիս: Ոչ եթէ վասն յըղութեան մեղաց հայցեմ ի քէն զհւղդ, (տ)այլ տարայց նմա, որ սրբէ զիս զյրդացեալս մեղաւք եւ զծնեալս յանարէնութիւն, դարծեալ ծննանիլ յարդարութիւն ինծ ստիպիմ: Ոչ եթէ ի սիրել զմեղս ծածուկ խնդրեմ ի քէն զհւղդ, այլ նմա մատուցանեմ, որ սիրէ զհմարտութիւն, եւ զծածուկս իմաստութեանս իւրով ինծ յայտ արասցէ: Ոչ եթէ անուշահոտութիւն արկանելով ի կոյտս մեղաց առնում ի քէն զհւղդ, այլ աւծանել ջանամ զոտս նորա, որ ցաւղէ զիս մշտ(ա)կաւ եւ մաքրեացէ զիս յանցանաց մեղաց իմոց: Ոչ եթէ յառաքել ի մեղս առից ի քէն զհւղդ, այլ տանիմ առ նա որ դարծուցանէ զերեսս իւր ի մեղաց իմոց, եւ զամենայն յանցանս իմ քաւէ յինէն: Ոչ եթէ ի ջեռուցանել զսիրտս չարագործաց խնդրեմ ի քէն զհւղդ, այլ զի տարայց առ այն որ զհոգի ուղիղ նորոգէ ի փորի իմում:

Ոչ եթէ առ յիս դարծուցանել զղէմս բազմաց առից ի քէն զհւղդ, այլ համարծակիմ առ այն, որ ոչ ընկենու զիս յերեսաց իւրոց: Ոչ եթէ ի մեղս ջեռուցանել զմարդիկք առնում ի քէն զհւղդ, այլ զի ընծայեցից այնմ ոտին որ զհոգի իւր սուրբ ոչ հանէ յինէն. ոչ եթէ ի ցանկութիւն մեղաց առից ի քէն զհւղդ, այլ նըրիբեցից այնմ որ հոգով պետութեամբ իւրով հաստատէ զիս: Ոչ եթէ ի մոլորեցուցանել զարդարս ի ճշմարտութեան ճանապարհէն առից ի քէն զհւղդ, այլ ցանկամ տեսանել զայն որ ուսուցանէ անաւրէիքս զճանապարհս արդարութեան. ոչ եթէ ի խնդիր մեղաց առից ի քէն զհւղդ, այլ զի մատուցեց այնմ որ զանրարիշտոս առ Աստուած դարծուցանէ: Ոչ եթէ ի տրփանս չարեաց առնում ի քէն զհւղդ՝ առ ի կորուսանել զուրիս մարդկան, այլ այնմ մատուցանեմ որ զսիրտ սուրբ եւ զհոգի խոնարհ ոչ արհամարհէ:

Պատասխանի ետ եղագործն եւ ասէ. եւ զիմրդ քաւին յանցանք քո բազում, զոր շատ եւ մեք գիտեմք քաջապէս, եւ ո՞ր թողու զմեղս մարդկան եթէ ոչ միայն Աստուած:

Ասէ կին. թէպէտ եւ շատ են յանցանք իմ՝ այլ եւս առաւելապէս անբաւ է մարդասիրութիւն նորա. եւ ոչ կամիմ զմահ մեղաւորին, այլ զդառնալ նորա ի չար ճանապարհէն եւ զկեալն, որպէս լուաք յեզէկիէլէ. եւ արդ պաշտ[ո]յելի է բան մարգարէին՝ փութամ առ նա: եւ վասն այդմիկ աղաչեմ զքեզ տալ ինծ իւղս մեծագինս, զի կատարեցից զտենչանս տրփանաց իմոց:

Ասէ իւղագործն. Ոչ եմ կարող լինել հասու բանից քոց, ով կին դու. ասես մարդ եւ ասես մաքրիչ յանցանաց. ասես մարդ եւ ասես քաւիչ մեղաց. ասես մարդ եւ ասես սրբող ախտաժեւտաց. ասես մարդ եւ ասես արդարացուցիչ մեղուցելոց. ասես մարդ եւ ասես հալածիչ դիւաց. ասես մարդ եւ ասես ընդոտնիլ լիզէռն զօրաց. ասես մարդ եւ ասես Աստուած:

Զի այդ միայն Աստուծոյ է, եւ ամենայն մարդ առ նա երկար է, եւ նա միայն

է հնարաւոր ամենայն իրաց: Ասայ յայտնուղէս, զի ես յաւժարանամ տալ քեզ զիւզս ազնիւս եւ պատուականս որպէս վայել է մեծին այնմիկ:

Պատասխանի ետ կինն եւ ասէ. Ճշմարիտ Աստուած է, եւ այս ինքն է զորմէ ասաց Մովսէս Թէ մարգարէ յարուցէ ձեզ Տէր Աստուած ձեր յեղբարց ձերոց, իբրեւ զիս. նմայ լրւարուք:

Ջաքարիաս ասէ. Ուրախ լըր դուստր Սիոնի, զի Թագաւոր քո գայ առ քեզ, նըստեալ ի վերայ յաւանակի իշոյ: Եւ մեք այսպէս տեսաք որպէս եւ լրւաք, եկեալ յերուսաղէմ յեռանդհան աւուր, եւ ետ բարբառ տարալեզւացն ուժ[զ]ին աղաղակել եւ աւրհնել զԱստուած: Եւ նա ինքն է Ճշմարիտ Աստուած, զոր տեսի աչաւք եւ փափաքեցաւ ի նա սիրտ իմ տառապեալ, եւ նա է Քրիստոս, որ գալոց է, մեսիայն. որպէս Անդրէաս եւ Փիլիպոս ասացին, եւ լրւայ ի նոցանէ, նա է ցանկալին իմ, եւ առ նա ճեպիմ գնալ. զի ի բազում եւ յանթիւ մեղաց իմոց արդարացուցանէ զիս: Արդ մի խոսյոյր յիս, աղաչեմ զքեզ, որչափ եւ ասես՝ տաց քեզ զին իւղոյդ, զի հասից տեսչանաց իմոց, եւ ի տրփանաց իմոց ոչ վրիպեցայց:

Ջայս ամենայն իբրեւ լաւ եղագործն՝ զարմացաւ յոյժ ընդ յաւժարութիւն կնոջն. առեալ զգին իւղոյն եւ տրեալ (ի) նմա գեւղն:

Եւ առեալ կինն զիւղն գնայր, եւ մինչդեռ երթայր ասէր ի միտս իւր. Ո՞վ բանայ ինձ զդուռն, ուր քաւին է մեղաց իմոց: Ով բանայ ինձ զդուռն, ուր (զ)քոյրդն է յանցանաց իմոց: Ով բանայ ինձ զդուռն, ուր փարատիլն է չար վիրաց իմոց: Ով բանայ ինձ զդուռն, ուր մարբիլն է աղտեղութեանց իմոց: Ով բանայ ինձ զդուռն, ուր հուրն իցէ կիզանող, զի կիզու զփուշ բուսեալ սրտի իմոյ: Ով բանայ ինձ զդուռն, ուր սուրն իցէ ճշմարիտ, զի հնձեացէ զորումն անտառախիտ եղեալ առ իս: Ով բանայ ինձ զդուռն, ուր աղբւրն իցէ կենդանութեան, զի արբուսցէ զծարաւեալ ոգիս իմ յարդարութենէ, եւ լրւացեալ սրբեացէ զաղտ հոգոյ իմոյ: Ով բանայ ինձ զդուռն, ուր Թեթեւացուցին իցէ մեղաց, զի Թեթեւացուցէ զծանրութիւն յանցանաց իմոց: Ով բանայ ինձ զդուռն, ուր կործանողն իցէ սատանայի, զի զգարտեալս ի նմանէ կորգեացէ ի ձեռաց նորա եւ ապրեցուցէ: Ով բանայ ինձ զդուռն, ուր սատակաւն իցէ վիշապին, զի զմահացեալս ի նմանէ կեցուցանէ ի դառնաշունչ Թունից նորա: Ո՞ր բանայ ինձ դուռն, ուր փարատաւղն իցէ տրտմութեանց նախամաւրն եւայի, զի զդուստր եւայեանս կեցուցէ յուռկանէ տրտմեցուցանողի նորա: Ո՞ր բանայ ինձ զդուռն, ուր բացաւղն է դրանն արքայութեանն, զի զարտաքսեալս ի ձեռն պատրանաց փակաւղին անդրէն քաղաքացիս արասցէ: Ջայս ամենայն եւ որ սոցին նման պարտ էր ասել նմա յորժամ զիմեալ երթայր ի տունն Սիմոնի:

Եւ իբրեւ գնացեալ մերձեցաւ ի տունն Սիմոնի կինն պոռնիկ՝ եղիտ տարածեալ ի բաց դուռն, զոր ակն ոչ ունէր բանալոյ, եւ ոչ որ էր որ արգելոյր գնա մտանել անդ. առժամայն ուրախացաւ եւ ասէ. Աղաչանք իմ եմուտ առ նա: Եւ դարձեալ ի միտս իւր ասէր. տուր ինձ Տէր համարձակութիւն մտանել առ քեզ, որ վասն իմ խոնարհեցար յերկնից. տուր ինձ համարձակութիւն մտանել առ քեզ, որ վասն իմ անսկիզբն Աստուածդ սկզբնաւորիլ հաճեցար:

Տէր, տուր ինձ հրաման մտանել առ քեզ, որ վասն իմ անժամանակդ Աստուած՝ ժամանակաւոր եղեր բարի կամաւորութեամբ քոյ: Տուր ինձ վստահութիւն մտանել առ քեզ, որ վասն իմ անտեսանելիդ ի հրեշտակաց՝ եղեր տեսանելի ազգի մարդկան: Տուր ինձ համարձակութիւն մտանել առ քեզ, որ վասն իմ անհասանելիդ կամեցար առնուլ զհասակ մարմնոյ: Տուր ինձ համարձակապէս մտանել առ քեզ, որ վասն իմ զչափ անդամոց անպարագրելիդ զգեմուլ ընդունեցար: Տուր ինձ համարձակապէս մերձենալ առ քեզ, որ վասն իմ պատարեալ Աստուածդ կատարեալ մարդ եղեր: Տուր ինձ համարձակապէս մերձենալ առ քեզ, որ վասն իմ, զոր երկինք ոչ բաւէին տանել, կամեցար մտանել ի տունն Սիմոնի բորոտին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՎԱՆՔ ՏԱՐՈՆՈՅ

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ. — Կառուցուած է Տաւրոն (Մուշ) գաւառի մէջ, Գարթ լիւան ստորոտը, յառու Ամլորդի Յովհաննէս Մկրտչի, որուն նշխարներէն մաս մը Ս. Գր. Լուսաւորիչ կեսորիայէն բերելով զետեղած է անդ, և այդ պատճառով այս վանքը դարձած է Հայաստանի մեծ ուխտատեղիներէն մին: Սոյն վանքը կոչուած է նաև Իննականն վանք և Գլխայ վանք անուններով:

Ս. Կարապետի տաճարին և յարակից մատուռներուն մէջ կը ցուցուին գերեզմանները Մամիկոնեան տոհմէն Սասնոյ Թռնիկ իշխանին, Մուշեղի, Վարդ Պատրիկի, Սմբատի և Գայլ վանանի:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ. — Ս. Կարապետի վանքին առաջնորդներուն Գաւաղանագիրքը պատրաստած է նոյն վանքի միաբաններէն Կարապետ Վրդ. Լուսարարեան, որ տպուած է Երուսաղէմ, 1912 ին: Հոգ կարելի է տեսնել պատմական համառօտ տեղեկութիւններ վանքին մասին, որուն վանահայրերը Տարօնի, կամ աւելի ետքը Կարինի, ալ Առաջնորդներն էին ընդհանրապէս: Մենք, նկատի ունենալով սոյն վանքէն մեզի ծանօթ գրչադրական աշխատանքները, որոնց հնագոյնը կը վերանայ մինչև ԺԵ. Դարու վերջին տասնամեակը, այստեղ կը ներկայացնենք վանահայրերուն ցանկը այդ շրջանէն սկսելով:

1. — Մկրտիչ Նպիսկոպոս, 1471-1481, աւարկած է եկեղեցիներուն գմբէթները. — Յէլա. ԺԵ. Դարի, Գ. Մասն, էջ 10, Գաւաղանագիրք, էջ 77 (49),

2. — Մելքիսեղ Նպիսկոպոս, 1493-1512. — Գաւաղանագիրք, էջ 77-78 (50), էջ 79-80 (54), Ձեռ. Ս. Թ. 1952,

3. — Թադէոս Նպիսկոպոս, 1526. — Յուլյակ Ձեռ. Մշոյ, Խմբ. Արայ Գալայճեան, Երուսաղէմ, 1967, էջ 50,

4. — Սեռուածաւոր Նպիսկոպոս, 1549. — Գաւաղանագիրք, էջ 80-81 (56),

5. — Սեդրեա Նպիսկոպոս, 1550-1557. — Գաւաղանագիրք, էջ 81 (57),

6. — Մելքիսեղի Նպիսկոպոս, ի տանէն Պալունեաց, 1560: Իր օրով կը շինուի ժամատունը, Խոճա Պաւստի ծախքով. — Գաւաղանագիրք, էջ 81 (58),

7. — Կարապետ Նպիսկոպոս, 1561-1586, նորոգած է Ս. Կարապետի գմբէթը. — Գաւաղանագիրք, էջ 82 (59, 62),

8. — Մուրիսիոս Արքեպիսկոպոս, որդի Սարգսի, 1591. — Յուլյակ Ձեռ. Վիեննայի, Բ., էջ 227,

9. — Արիստակես Նպիսկոպոս, 1601. — Գաւաղանագիրք, էջ 83 (63),

10. — Կարապետ Վրդ. Տարօնցի, 1629. — Աղաւնունի, Միաբանք, էջ 198,

11. — Արիստակես Նպիսկոպոս, ի գաւառէն Ապահունեաց, 1654: Բազում նորոգութիւններ կատարած է վանքին մէջ: Ազատած է աշաղգիներու մօտ գրադարան թանկագին ձեռագիրներ, անօթնիւր և զգեստներ. — Գաւաղանագիրք, էջ 83-84 (64),

12. — Յովհաննէս Նպիսկոպոս, 1680. — Գաւաղանագիրք, էջ 84 (65),

13. — Ներսէս Բաբունյան, 1695-1698. — Գաւաղանագիրք, էջ 84 (66), Ժ. Ձեռ. Ս. Թ., Ե. Հատոր, 1960, էջ 51,

14. — Կարապետ Նպիսկոպոս, 1698-1709: Շատ նեղութիւններ կրած է պատառներու ձեռքէն: Անաւոր երկրաշարժը, 1705, Յունիս Եին, կործանած է վանքին շատ մը շէնքերը, և շատերն ու քայքայած. — Գաւաղանագիրք, էջ 85 (67): Ազգպ., էջ 2791: Յուլյակ Ձեռ. Ս. Թ., Ե. Հատոր, 1960, էջ 50,

15. — Գրիգոր Վրդ. Շիրուանցի, 1709-1717, աշակերտ Բաղիշեցի Վարդան Վարդապետի: Բազում աշխատանքով նորոգած է երկրաշարժէն փնասուած շէնքերը. — Գաւաղանագիրք, էջ 85 (69): Ազգպ., էջ 2791: Ժ. Ձեռ. Ս. Յակոբեանց, Ե. Հատոր, 1960, էջ 50, 53,

16. — Աբրահամ Արքեպիսկոպոս Խոսապցի, 1717-1730, եղբորորդի Գրիգոր

Շղթայակրի. — Գաւազանագիրք, էջ 86 (71): Ազգպ., էջ 2873: Յուլիսի 26-ը. Ս. Յակոբեանց, Ե. Հատոր, 1960, էջ 49-51:

17. — Ներսէս Վրդ. Տարօնացի, 1730. — Գաւազանագիրք, էջ 88-89 (72):

18. — Մինաս Վրդ. Ակնցի, 1734-49. — Գաւազանագիրք, էջ 89 (73): Յուլիսի 26-ը. Ղալթիոյ, Թ. 88: Ազգպ., էջ 2969:

19. — Յովնան Վրդ. Տարօնացի, 1753-1768. — Գաւազանագիրք, էջ 89 (74): Յ. 26-ը. Վիեննայի, Բ., էջ 725, 727:

20. — Յովնանեա Յակոբկոյոս, 1772. — Գաւազանագիրք, էջ 92 (77):

21. — Կարապետ Յպս. Սելոկիացի, 1774. — Գաւազանագիրք, էջ 93 (78):

22. — Յովնան Յպս. Համբեցի, 1778. — Գաւազանագիրք, էջ 93 (79):

23. — Յակոբ Յակոբկոյոս, 1781. — Գաւազանագիրք, էջ 94 (80):

24. — Յովնակիմ Յակոբկոյոս, 1786. — Գաւազանագիրք, էջ 94 (81):

25. — Աստուածատուր Արք. Տարօնացի, 1786-+ 1787: Իր առաջինորդութեան սկիզբը, դարձեալ անկողնէն երկրաշարժ մը մեծ աւերակներ պատճառեց վանքի շէնքերուն: Աստուածատուր Արքեպիսկոպոսս փութով ձեռնարկեց նորոգութեանց եւ գլուխ հանեց յաջորդութեամբ. — Գաւազանագիրք, էջ 94-97 (82):

26. — Յակոբ Յպս. Մամբիացի, 1787-1807, աշակերտ Զաքարիա Պատրիարքի. — Գաւազանագիրք, էջ 97 (83): Ազգպ., էջ 4173:

27. — Պօլոս Յպս. Կարնեցի, 1808. — Գաւազանագիրք, էջ 98 (84):

28. — Մկրտիչ Վրդ. Վանցի, 1810. — Գաւազանագիրք, էջ 99 (85):

29. — Պետրոս Յպս. Տէր Կիրակոսեան, Կուրաւցի, 1819-1832, վանքը կ'աղաթէ կարգ մը հարստահարութիւններէ, որ սակայն կ'ենթարկուի կողոպուտի. աւազակները կը տանին ի միջի այլոց բազմաթիւ հին ձեռագիրներ: Երբ խաղաղութիւն կը տրի՛ կը կատարէ շատ մը նորոգութիւններ, եւ վանքին մէջ կը ջանայ հաստատել եկեղեցական կարգապահութիւն. — Գաւազանագիրք, էջ 99-103 (87): Ազգապատում, էջ 4173:

30. — Գրորիքիւն Արք. Նդիսացի, 1833-1839, քաջ հայկաբան, իր օրով վանքին մէջ կը կատարուին զանազան շինութիւններ. — Գաւազանագիրք, էջ 104-105 (88):

31. — Զումարիա Յպս. Տարօնացի, 1839-1846, նորոգած է Ս. Գեորգ եկեղեցին. — Գաւազանագիրք, էջ 105 (89):

32. — Մասրէոս Վրդ. Գաղասացի (Նոգղացի), 1853. — Գաւազանագիրք, էջ 106 (90): Ազգապատում, էջ 4174:

33. — Կարապետ Յպս. Բագրատունի, Ներսանցի, 1855. — Գաւազանագիրք, էջ 106 (91):

34. — Կարապետ Յպս. Կեսաբացի, + 1861. — Գաւազանագիրք, էջ 106 (92): Ազգապատում, էջ 4174:

35. — Մկրտիչ Վրդ. Խրիմեան, Վանցի, 1862-1869, կը ջանայ վանքը օժտել զբարոյով, ապարանով եւ թերթով, բայց տեղւոյն կարգ մը միաբաններուն հակառակութիւնը կը խափանէ իր ծրագրերները եւ թոյլ չի տար որ ան ունենայ արդիւնաւոր գործունէութիւն. — Գաւազանագիրք, էջ 106 (93): Ազգպ., էջ 4171-80:

36. — Առաքել Վարդապետ, 1869. — 26-ը. Ս. Յ. Թ. 2250, էջ 21, 23:

37. — Մամբի Յպս. Մամիկոնեան, Տարօնացի, Մեցի, 1873-1882: Իր շրջանին վանքը դարձեալ կ'ենթարկուի աւազակներու յարձակման, եւ մեծ թիւով ոչխարներ, ձիեր, զոմէշներ եւ այլն կը յափշտակուին եւ կը տարուին: Մամբի Յպս. հետագային բազմաթիւ դիմումներ կը կատարէ եւ վերջապէս կը յաջողի վերստանալ աւարի առնուած անասունները. — Գաւազանագիրք, էջ 107-110 (94):

38. — Արիստակէս Յպս. Կ. Պոլսեցի, 1886. — Գաւազանագիրք, էջ 111 (95):

39. — Գարեգին Յպս. Սրուանձեանց, Վանցի, 1886?-1888?. — Գաւազանագիրք, էջ 112 (96):

40. — Ներսէս Յպս. Խաթախանեան, Մեցի, 1889-1915, Բռնակալութեան շրջանին իբրեւ քաղաքական յանցաւոր աքսորուած է Երուսաղէմ, եւ Ս. Յակոբեանց վանքի մէջ մնացած 12 տարի (1896-1908): Իր աքսորման շրջանին Ս. Կարապետի վանահօր փոխանորդութիւնը վարած է վարդան Մ. Վրդ. Յակոբեան. — Գաւա-

դանագիրք, էջ 113-114 (97); Աղաւաւներ, Մխարանք, էջ 397 — 398:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ. — Ս. Կարապետի վանքին մէջ մշակութային փայլուն գործունէութիւն մը ծաւալած է թուրք-Իրլանդական աշխատանքներ կը իրականացնէին ժն. Դարի վերջերը և այն՝ ցանցառ թիւսով: Հոս կը ներկայացնենք այն գրիչները և գիրքերը, որոնց յիշատակութեան հանդիպած ենք առաջ և անդ:

Ա. — Կոստանդ Գրիչ, 1493 ին օրինակած է մէկ Աւետարան, Հայրապետ քահանայի փափաքով. — Յ. Ձեռ. Մշոյ, էջ 131, թ. 44:

Բ. — Մարտիրոս Արեղայ Տարօնացի, Գրիչ, որդի Ղազարի, 1505 — 1512:

1. — 1505 ին օրինակած է Գանձարան մը «ի վայելումն տէր Ստեփանոս եպիսկոպոսի»: — Գաւազանագիրք, էջ 78:

2. — Աւետարան մը օրինակած է 1505 ին, «ի համալսարան Գրիգոր քաջ բարձունայն»: — Tisserant, թիւ 71, էջ 124:

3. — 1509 ին օրինակած է Աւետարան մը, Ստացող՝ տանուէր Մխիթար. — Յ. Ձեռ. Մշոյ, էջ 136, թ. 51:

4. — 1512 ին օրինակած է Աւետարան մը. — Ձեռ. Ս. Թ. թ. 1952:

Գ. — Գրիգոր Վրդ. Մշեցի, Գրիչ, 1509 ին օրինակած է Աւետարան մը, Ստացող՝ Յովհաննէս. — Յ. Ձեռ. Մշոյ, էջ 137, թ. 52:

Դ. — Կարապետ կրօնաւոր Բաղիշեցի, Գրիչ, 1526 ին օրինակած է մէկ Յայսմաւուրբ, ի խնդրոյ տանուէր Սիմոն: Մաղկող՝ Մարտիրոս. — Յ. Ձեռ. Մշոյ, էջ 50, թիւ 57:

Ե. — Մարտիրոս Գրիչ, 1526 ին օրինակած է մէկ Աւետարան. — Յ. Ձեռ. Մշոյ, էջ 137, թիւ 53:

Զ. — Աւետիս Արդ. Բալուցի, Գրիչ, «ի վանացն Ամլորգոյն», 1584 ին օրինակած է Աւետարան մը, Ղուկաս աբեղայի համար. — Յ. Ձեռ. Մշոյ, էջ 54, թ. 62:

Է. — Փրկիպպոս Բազեցի, Գրիչ, 1613 ին օրինակած է Մեկն. Թղթոցն Պօղոսի՝ Անանիա Սանահնեցոյ: Ստացող՝ Մարտիրոս Բազեցի. — Ձեռ. Երևանի, թ. 2692:

Ը. — Մկրտիչ Նախիջևնցի, Գրիչ, 1734 — 1738:

1. — 1734 ին աւարտած է օրինակում թիւնը Մեկնութեան Մարկոսի՝ Բարսեղ Վարդապետի, Ղազար Վարդապետի խնդրանքով. — Ձեռ. Ղալաթիոյ, թիւ 88:

2. — 1737 ին օրինակած է մէկ ժողովածու. — Ձեռ. Երևանի, թ. 597:

3. — 1738 ին օրինակած է Մեկն. Ղուկասու՝ Դր. Տաթևացիի: Ստացող՝ Ղազար Վարդապետ. — Ձեռ. Երևանի, թ. 4985:

Թ. — Յարութիւն Գրիչ, Պոլսեցի, 1798 ին օրինակած է Մեկն. Մարկոսի՝ Բարսեղ Վարդապետի. — Ձեռ. Նոր Զուլայի, թ. 372:

Ժ. — Գրիգոր Գն. Կարնեցի, Գրիչ, 1806 ին օրինակած է մէկ Տալարան (նոր): Ստացող՝ Պետրոս խալֆայ: Ձեռ. Երևանի, թ. 8274:

ժԱ. — Մուրատ Գրիչ, 1806 ին օրինակած է Շարակնոց Ապառիստութեան. — Ձեռ. Վիեննայի, թ. 935:

ժԲ. — Յակոբ Թոփուզեան, Գրիչ, 1827 — 1840:

1. — 1827 ին օրինակած է Մեկն. Յայս. հոլրեանն Յովհաննու, Պետրոս Բերթուէտունի. — Ձեռ. Երևանի, թ. 5337:

2. — 1840 ին օրինակած է Մեկն. Նրդոց Նրդոյն, Նդեսացի Յարութիւնի. — Ձեռ. Երևանի, թ. 5449:

ժԳ. — Մատթէոս Խիզանցի. 1886 ին օրինակած է մէկ Քարոզգիրք, «Բուրաստան Հոգևոր» յորջորջուած. — Ձեռ. Երևանի, թիւ 5877:

ժԴ. — Կարապետ Վրդ. Լուսարարեան,

1. — 1912 ին օրինակած է ժողովածու մը. — Ձեռ. Երևանի, թ. 5901:

2. — Յօրինած է Գաւազանագիրք Վանահայր Ս. Կարապետի Տարօնոյ, տպուած է Երուսաղէմ, 1912 ին:

Ն. ԱՐԲ. ՆՈՎԱԿԱՆ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

“ՀԱՄԱՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲԵՐ”

Հեղինակ՝ ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔԵՊՍ. ԳԱՂՈՒՍՏԵԱՆ

Ամեն. Տ. Շնորհք Պատրիարքի սոյն հատորը գրախոսող այս երկրորդ յօդուածով պիտի ջանանք մատնանշել միայն իւրաքանչիւր սուրբի վարձագրութեան բաժնի աւարտին երեցող անոր տօնակատարութեան թուականի վերաբերեալ անճիշդ տրձանագրութիւնները, քերականական, կէտադրական, ուղղագրական (ի մասնաւորի օտար բառերու տառագարութեանց պարագային) և ապագրական անհաշուելի թերիւններէն գէթ կարեւորներուն մատնանշումը յետաձգելով յառաջիկային:

Էջ 33, Կլեմէս Հռովմի Հայրապետ — ձիշգ է թէ Լատինք կը տօնեն անոր յիշատակը Նոյմ. 23ին, բայց Յոյնք՝ 24ին:

Էջ 36, Իգնատիոս Անթիոի Հայրապետ — Լատինք Փետր. 1ին կը տօնախմբեն անոր յիշատակը և ոչ Դեկտ. 17ին: Հեռակարոր ճիշդ է Մարգարէին հառատումը թէ ճնոյն է պարտական գրեթէ բոլոր միւս եկեղեցիներու մէջ: Նկատի առնել նաև որ եկեղեցի բառը պէտք է գրուէր Եկեղեցի, քանի որ քարեղէն չէնքին չէ որ կ'անարկուի:

Էջ 37, Պոլիկարպոս Ջմիւռնիոյ Հայրապետ — Հեղինակը կ'ըսէ. «Մենք կը տօնենք զայն Յիսնակաց Բ. Կիրակիի յաջորդ Երկուշտօրթին»: Շխտակը այն է թէ կը տօնուի Յիսնակաց Գ. Կիրակիի յաջորդ Երեքշաբթին, որը եթէ զուգագրպի Ս. Կոյսի Յղութեան տօնին՝ կ'անցնի Նախորդ Գշ.ին (2 Դեկտ.):

Էջ 39, Միւռոն Եպս. Կրեթի — Ըստ հեղինակին, կը տօնուի ճիւղի Ժ. Կիրակիին յաջորդող Շաբաթ օրը: Զիշգը այն է որ կը տօնուի Յիսնակի պահոց Շաբաթ օրը, որ միշտ ալ ճիւղի Ժ. Կիրակիի յաջորդող Շաբաթ օրը չէ:

ձիշգ չէ նաև թէ Յոյնք կը տօնեն զայն Օգոստոս 9ին: Զիշգն է 17ին:

Էջ 40, Սեփանոս Հռովմայ Հայրապետ — Բնաւ չէ յիշատակուած թէ Երբ կը տօնուի (Պաշի Ը. Կիր.ի յաջորդ օրը):

Էջ 42, Գրիգոր Մանչլագործ — Պիտի կրկնէինք այն ինչ որ ըսինք Ս. Միւռոնի առիթով, քանի որ կը տօնուին միասին: Աւելցնենք նաև թէ Ս. Կոյսի Ընծայման տօնը Շաբաթի հանդիպած տարիներուն, յիշեալ սուրբերու յիշատակը կը կատարուի երկու շաբաթ ուշ, Ս. Նիկողայոսի (Միւռոյ Սքանչլագործ Հայրապետ) տօնին հետ, Դեկտ. 5ին:

Էջ 44, Թեոպոմպոս Եպս. Եւ թեոմաս Վկայ — կը տօնուին Յիսնակաց Դ. Կիրակիին յաջորդող ոչ թէ Երկուշաբթիին՝ այլ Երեքշաբթիին: Իսկ եթէ այդ Գշ. օրը ինչայ Դեկտ. 21ին, կ'անցնին մէկ օր առաջ՝ Բշ. 20 Դեկտ.ին:

Նոյն էջ, Պարսամ կամ Բարսիմէոս Եպս. Եղեսիոյ — Վարդավառի Դ. Կիրակիի Եշ. օրը և գրքին այլ էջերուն վրայ յայտնուող նմանօրինակ բացատրութիւններ անհեթեթ են բոլորովին, քանի որ նախ միշտ ալ չէ որ այդպիսի եօթնեակ մը կ'ունենայ զօյութիւն (Վերափոխման տօնը կամ շաբաթագահքը վրայ հասած ըլլալով) և յետոյ՝ այդ և յաջորդ եօթնակներու — եթէ զտնուին — տօները չունին հաստատուն ձև մը, անգամոխուելով երբեմն Առաջաւորէն առաջ (Չատիկը ուշ եկած պարագային) և երբեմն Վարդավառէն ետք (Չատիկը կ'տնուի եկած պարագային):

Էջ 47, Պետրոս Հայրապետ Ալեքսանդրիոյ — Ութօրէքի յաջորդող Եշ. օրը: Կերեի Ամեն. Հեղինակը աշխ. առջև է ունեցեր մէկ աւարտյ Սրացոյց միայն: Գիտենք թէ Ութօրէքը — ժողովրդական ձևը Անուանակոչութեան — մէկն է ամօթիւի հետ կապուած մեր Եկեղեցւոյ սակաւաթիւ անշարժ տօներէն: Իսկ Պետրոս հայրապետի յիշատակը — Վկայ Եպիսկոպոսի և Արիսողոմ Եպիսկոպոսի հետ — մինք կը տօնենք իբրև առաջինը Ութօրէքէն անմիջապէս ետք եկող Յովնանու Մկրտչի ծննդեան տօնէն ետք, պայմանաւ որ տարեգիրը Ձէն աւելի ըլլայ:

Հակառակ պարագային կը տեղափոխուէր վարդապետի յաջորդող Գ. Շաբաթ օրը: Սրբազանին ըսածը շիտակ է Ութօրէքը Բշ. եղած տարիներուն միմիայն, եթէ տարեգիրը Ձէն աւելի եղած ըլլայ:

Էջ 48, Նիկոլայոս Հայրապետ Միւռայ — Մեր տօնացոյցը ունի երկու Նիկողայոսներ, որոնք կը տօնախմբուին Դեկտ. ի սկիզբները՝ մէկը միւսէն երկու շաբաթով բաժնուած. երբեմն ալ կը միանան երբ իրենցմէ մէկին տեղը գրաւուի Ս. Աստուածածին Յղութեան տօնով, որ անշարժ կերպով միշտ կը կատարուի Դեկտ. 9ին: Սխալ է թէ միւս Նիկողայոսը կը տօնախմբուի Դեկտ. ի սկիզբները, քանի որ ան միշտ կը յիշատակուի Գրիգոր Սքանչելագործ հայրապետի հետ որ, ինչպէս տեսանք քիչ վերը, կը տօնուի Յիսնակի պահոց Շաբաթ օրը, այսինքն Նոյեմբերի մէջ: Յետոյ, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ երկու տօներն ալ, իրարմէ երկու շաբաթներով բաժնուած ըլլալով հանդերձ, տօնակատարուին Դեկտ. ի սկիզբները: Ու նաեւ, ոչ թէ Երեմիայի մէկին՝ ալ վերջինին տեղը կրնայ միայն գրաւուիլ Ս. Կոստի Յղութեան տօնով, մինչ առաջինին տեղը կրնայ գրաւուիլ, ինչպէս տեսանք, Ընծայման տօնով (Նոյմ. 21): Այս բոլորէն հետք, տեղ չի մնար այլեւ յաջորդ էջին վրայ գտնուող բացատրութեան, որ պէտք է ըլլար Յիսնակոց Գ. Շաբաթ օրը:

Էջ 50, Սեդեքուս Լուկիայ Հայրապետ — Մոնղոլեան տօնը կանխող Շաբաթ օրը ... և Երկոտասան վարդապետաց հետ, Հոկտ. ի վերջին Շաբաթ օրը: Առաջինը որեթէ ճիշդ է, բայց այն պարագային ուր Մոնղոլեան ձրագալոյցը իյնայ Շաբաթ օրուան, կը փոխադրուի երկու շաբաթներ առաջ, Դեկտ. 22ին: Գալով միւսին, ճիշդը Խաչի յաջորդող վեցերորդ Շաբաթ օրն է, այսինքն 22-28 Հոկտ. ի միջև ինկող Շաբաթ օրը որ, ինչպէս կ'երևի, միշտ ալ ամուսն վերջին Շաբ. է:

Էջ 53, Եփեսոս Խուրի — Յոնուարի առաջին Շաբաթ օրը: Հապա՞ եթէ մեր Տիրոջ Ս. Մոնղոլեան տօնը, ձրագալոյցը կամ Մեղեղոց իյնան Շաբաթ օր: Քանի որ կը տօնուի Սեղբեստրոսի հետ, կը խուսափինք այդ առթիւ մեր ըսածը կրկնելէ:

Էջ 56, Արամաս Հայրապետ — Ինչ որ ըսուեցաւ Պարսաճի մասին, նոյնը կարելի է կրկնել հոս, քանի որ այս ալ մէկն է այն սուրբերէն, որոնց յիշատակը կը կատարենք մերթ ամրան և մեր ձմրան եղանակին: (Այդ տօները կը կոչուին նաեւ ապայից օտեր:)

Էջ 57, Բաբսեղ Կեսարացի Հայրապետ — Կրկնել Եփրեմ Խուրիի առթիւ մեր ըսածները: Նոյնը նաեւ յաջորդ սուրբին Գրիգոր Նիւսացիի պարագային:

Էջ 59, Գրիգոր Նազիանզացի — Աստուածաբան — Մէկն է ապայից տօներէն, երբեմն Աթանաս և Կիլիկեղ Աղեքսանդրացի հայրապետներու հետ տօնուած:

Նոյն էջ, Կիլիկեղ Նուսադեմացի — Ճշգրտ. ի վերջին Շաբաթ օրը: Վերջին բառին քով աւելցնել կամ վերջնօրէն բառերը (տեսնել Սեղբեստրոսի առթիւ մեր ըսածները):

Էջ 65 — Յովնանես Ոսկեբերան — Միշտ չէ որ կը տօնուի Խաչվերացի յաջորդող եօթներորդ Եջ. օրը: Խաչվերացէն Յիսնակ երկարող միջոցը երբ ըլլաւ 9ի տեղ 10 եօթնակ, տօնը կը յետաձգուէր նոյն եօթնակի Շաբաթ օրուան:

Էջ 69, Կիլիկեղ Աղեքսանդրացի Հայրապետ — Աթանաս հայրապետի հետ տօնուելուն՝ տեսնել այդ առթիւ մեր ըսածները:

Էջ 72, Գլբերիկոս Մեհ — Միշտ չէ որ կը տօնուի Յիսնակի Գ. Կիր. յաջորդող Եջ. օրը: Յիսնակի Բարեկենդանը ամենէն ուշ (21 Նոյմ.) եկած ատեն, յիշեալը կը տօնուի Յիսնակի Ա. Կիրակիի յաջորդող օրը (Բշ. 29 Նոյմ.):

Էջ 73, Թեոդոսոս կամ Թեոդորոս Քահանայ — Յոյնք՝ Մարտ 2ին և ոչ 3ին:

Նոյն էջ, Մակարիոս եւ Եղիսեոս Բաղանդակ — Սրբազան Հեղինակը չփոթութեան մէջ է երբ կը յայտնէ թէ տարբեր Եղեղեցիներու մօտ միասնաբար տօնուած և մեր Յայնաւուրքին մէջ միասնաբար յիշուած այս սուրբերը մենք կը տօնենք առանձին: Մեր ապայից օտերու շարքին ունինք Մերոցն՝ Եղիսեոսի, Մակարիոսի, Վաղերիոսի, Կանդիոսի եւ Ակիլասայ տօնը: Նկատելի է որ Սրբազանը յիշեալներէն Եղեղեցիներ և վերջին երեքին մասին խօսած է էջ 145ի վրայ:

ներկայացնելով Եւգինէնսը իբրեւ տարբեր անձ մը, Բայց մեր ձեռք Մակարիոսը:

Էջ 75, Եւմոդայոս Քանանոյ — Յոյնք կը տօնեն զայն 26 և ոչ 27 Յուլիսին:

Էջ 76, Պիոն Քանանոյ — Մէկն է Ս. Զատիկի հետ կապուած տօներէն, Բուն Բարեկենդանը կանխող Բշ. օրը յիշատակուող: Կացուծիւնը կը փրկուէր հիջ Սըրբազանը Եճճ. ի տեղ դրած ըլլար Առաջաւորաց բառը:

Նոյն էջ, Աբիսուլոմ Սարկաւազ — Կը տօնուի Պետրոս Հայրապետի հետ: Տեսնել այդ առթիւ մեր ըսածը:

Էջ 77, Կրեդի Սարկաւազ — Կը տօնուի Պիոն Քանանոյի հետ: Կրկնել այդ առթիւ ըսուածը:

Նոյն էջ, Բեհիամիմ Սարկաւազ — Այս ալ կը տօնուի նախորդին հետ:

Էջ 78, Ռոմանոս Արքեպոս Սարկաւազ — Յոյնք կը տօնեն Նոյմ. 18ին և ոչ Հոկտ. 1ին, իսկ Լատինք՝ Օգոս. 9ին:

Էջ 89, Անոն ձգնաւոր — Մէկն է տալիս տօներէն:

Էջ 90, Պոլոս Թեբայիցի Անապատական — Պէտք է յիշուէր թէ երբ Տէրածօր Եղովթեան տօնը ինչոյն Եշ. օրուան, յիշեալին և ստորեւ յիշուած ճգնաւորներու տօնախմբուծիւր կը կատարուի երկու օր առաջ, նոյն եօթնեակի Գշ. օրը:

Էջ 94, Նեղոս Աբբայ — Լատինք կը տօնեն անոր յիշատակը Փետր. 20ին:

Էջ 96, Հայր Արսեն — Յոյնք կը տօնեն զայն Մակարիոսի հետ, Յուն. 19ին:

Էջ 97, Սրապիոն Անապատական — Ճիշդ է թէ Յոյնք չեն յիշատակիր զայն, բայց Լատինք կը տօնեն զայն 30 Հոկտ. ին:

Նոյն էջ, Պիլեհ Անապատական — Ո՛չ թէ Լատինք, այլ Յոյնք է որ կը տօնեն անոր յիշատակը նշուած օրին (27 Օգոստ.): Նաեւ Ռուս Օրթոտոքս Եկեղեցին, որուն ներկայ Գաղարարքին անուան տօնն է:

Էջ 102, Կոստանդիանոս Կայսր — Կը զարմանալի թէ ինչպէ՞ս մինչ աւարտութեան ցանկին մէջ, ապուած դրօք վերջաւորութեան, կ'երեւի անունը Կայսեր մօր՝ Հեղինէ Թագուհիին, նոյն էջթիւով, Ամեն. Հեղինակը առդ ու կէս միայն հաւած է արամադրել այդ մեծ սրբուհիին:

Էջ 106, Փիլիպպոս Եպարքոս եւ իր երկու որդիները — Ապալից տօներէն է:

“ՄԱՐՄԻՆ ԵՒ ԱՐԻՒՆ”

Տպ. Սեւան (Պէյրուք), 1977, էջ 85

«Սիւն» ի Խմբագրութեան զրկուած Բրիտանացի Կարօ Արմէնեանի «Մարմին և Արիւն» խորագրով քերթուածներու «չքնադ» հատորիկը անցած էր մեր ձեռքը տարի մը առաջ: Ու արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել թէ ձանձրոյթը դիմադրելու ճիշդի ալ պէտքը զգացած էինք անոր ընթերցումը իր աւարտին հասցնելու համար, յաջող էջ մը զտնկու միամիտ յոյսէն մտրակուած: Յետոյ գիրքը մէկդի դրած էինք, պարզապէս օրովհետեւ արժանի իսկ չէինք նկատած անով զբաղիլ, այսինքն քանի մը տողով արտայայտել մեր ապաւորութիւնները — թէ իսկ բացասական — անոր պարունակած «գանձ»ին մասին:

Հեղինակին ըսածը ճիշդ է տարեգիրը Թ-Մ եղած տարիներուն միայն:

Էջ 107, Պոլիսոս (ապուած է Պոլիկոս) — Աս ալ մէկն է ապալից տօներէն, զոր Յոյնք կը յիշատակեն Յունուար 9ին:

Էջ 109, Միւնա, Եւմոդիս եւ Գրափոս — Պէտք է աւելցուէր թէ Ս. Կայսր Եղովթեան տօնը Բշ. եկած տարիներուն, յիշեալները կը տօնուին նախորդ եօթնեակի Գշ. օրը (Դեկտ. 3):

Էջ 110, Դեմետրիոս Սեբասիականոս — Լատինք ևս անոր յիշատակը կը կատարեն Յունաց հետ, Հոկտ. 26ին և ոչ 8ին:

Էջ 114, Անդրէ Զօրավոր եւ իր բանակը — Մէկն է սակաւաթիւ այն տօներէն, որոնք ոչ միայն կը տեղափոխուին մերթ Առաջաւորէն առաջ և մերթ վարդապետէն ետք, այլև կրնան կատարուիլ վերացման իմաստով Յիսնակի Բարեկենդանը կանխող եօթնեակի ընթացքին: Նոյնը կարելի է ըսել յաջորդ էջին վրայ յիշատակուած Ալիքանոս Վերակացուն համար:

ԳԵՈՐԳ Ս. ԶԻՆԻՎԻԶԱՆ

Վերջերս մեր ձեռքը անցաւ Փետր. 24ի «Հայրենիք» օրաթերթի թիւը, ուր մի ամի Արմէն Տօնոյեանի շաալլած գովասանքներն ու լորձնաշուրթն գնահատանքը կարօ Արմէնեանի ու իր զբոթողաբէրի մասին դուրս բերաւ մեզ մեր լուսթիւնէն, օտրպելով թուղթին յանձնել հետեեալ տողերը, գրական պարկեշտութեան դէմ մեղանշած չըլլալու համար:

Առաջին առթիւ յայտնենք թէ խնդրոյ առարկայ գրքոյկին մէջ գտանք շատ մը բաներ — բանդադուշանք, ռճային ճարպիկ գործուածքներ, երբեմն բառերու անթերի ճարտարապետութիւն — բայց միակ մեր փնտռածը — և միակը որ ունէր գոյութեան իրաւունքը այդ էջերուն վրայ — բանաստեղծութիւնը կը բացակայէր անկէ:

Արմէնեան մէկն է սփիւռքի կարգ մը կեդրոններէն առհնը մէկ յայտնուող երիտասարդ գրողներէն, որոնք աշխուհակութիւնը ցաւագինորէն կը շփոթեն նորարարութեան հետ: Մեր մեծ բանաստեղծներէն և ո՛չ մէկուն նմանիլու, ո՛չ մէկուն աղղեցութեանը ենթարկուելու, ամէն գնով ինքնատիպ երեւելու բռնազօտ ճիգը յաճախ առաջնորդած է զանոնք լպրծուն արահետներու, անսովորն ու արտառուցը իրեն գրականութիւն հրապարակ հանելու տխուր դերը վերապահելով իրենց:

Գրական այդ ճաշակը ունեցած են, Արմէնեանէ առաջ, Գէորգ Ձէքիճեանը՝ եգիպտոսէն և վահէ Օշականը՝ Պէյրութէն, թէև այս վերջինը իր բազմաբանօր հօրմէն ժառանգած տաղանդին նպաստովը կրցած է երբեմն մեղի մատուցանել կապարագոյն իր տողերը գունազարդելու կոշուած ռսկիի զանակներ կամ բարձր մտածուններու և քաղցր զգացուններու գիրկընդիսառնումին արգասիքը հողդ դիմացուուն էջեր: Արմէնեան զուրկ է անկէ, Ո՛չ իսկ կրնանք իր գրչին ցփառաւքները կշիռքի զարնել կարիկ Պասմաճեանի նոյնասեռ յղացուններուն հետ, քանի այս վերջինը տեղ-տեղ կը վայելէ ընդոծին ու անվիճելի աղանդի մը պաշտպանութիւնը, արուեստին կնիքը գրռմող իր էջերէն ռմանց վրայ:

Ունեցած ենք բանաստեղծներ, մասնաւոր ճիշդ իրապաշտներ՝ որակուածները — Թէրզեան, Աճէմեան, Նար-Պէյ-որոնց զբոթողութիւնը, շնորհիւ իր ձեռքնամքին, տեղ-տեղ կրցած է ապահովել իրեն նրաժառանգանութիւն մը, տաղաշափական արուեստին (աւելի ճիշդ պիտի ըլլար բնիլ արհեստին) հմտացած միջնադարեան մեր ձեռագիրներու յիշատակարաններու գրիչները յիշեցնող: Ասկէ ալ զուրկ է Արմէնեան, որուն տողերը չեն ճաննար չափ ու կշիռ, չունին յանգ ու նոյնիսկ ... կէտագործութեան նշան:

Յուսարին այն է որ մեր գրական անդամատանին մէջ բուսած այս և նման որոմներ կամ որդնոտած պատուելի չեն դիմաւորուելի անտարբարութեամբ կամ, ինչ որ աւելի ցաւալին է, խորանոց բայց շինիչ քննադատութեամբ, գրող զգաստութեան հրաւիրող ու իր ճաշակը զարգացնելու, իր զգայութիւնները զտելու ու բերեղացնելու մղող:

Պիտի թելադրէինք որ կ. Արմէնեան և իր նմանները փորձը ընէին իրենց արուեստին բանաստեղծութեան սրբազան պատմաճանին հագցնել փորձուելէ առաջ իրենց գաղափարներն ու զգացուններն ըսելիք՝ աւելի ճիշդ, որովհետև անտաղանդ անձերու մօտ այս վերջինը միշտ ալ հետեանքը չէ վերոյիշեալներուն — արտայայտէին արձակի ճամբով: Այն տեսն է որ երեսն պիտի գար անոնց իմաստազուրկ, հասարակ-տեղիք խօսքեր ըլլալը, որոնք կրնային գրուել բերանը իր լեզուին քիչ շատ տիրապետած գրական զգայարանքէն անմասն ունէ մարդու:

Այս տողերուն նպատակը չէ անշուշտ բարոյալքել հեղինակը, և ոչ ալ անոնց շարժառիթն է զինքը գրական աշխարհէ բոլորովին մեկուսացած տեսնելու մեղապարտ ցանկութիւնը: Միտլ պիտի չըլլար թէև գրական զգայարանքը, տաղանքը նմանցնել Աւետարանի քանքարներուն: Որունք որ տրուած է՝ պիտի աւելցուի, իսկ որունք որ չէ տրուած՝ այն քիչն իսկ զոր կը կարծէ թէ ունի՝ պիտի առնուի իրմէ:

Գ. ՃԱՐՏԱՐ

«ՍԻՈՆ»-Ի ԼՈՒՍԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ամմանարնակ նոյն հարցադատելիս ազգայինը ուրիշ հարցում մշն ալ ուղղած էր Պաշտօնաթերթին իմ ճշգրտութեան:

Բացի Բողոքականներէն, միւս Քրիստոնէայ Եկեղեցիներ կը տօնախմբեն մեր Եկեղեցւոյ Ս. Կոյսին նուիրած տօները:

Յայտնենք նախ թէ Արեւելեան Եկեղեցիներ մեծ տարբերութիւն ժը չունին մեզմէ Տիրամօր նուիրուած տօներու աւելցուածութեամբ: Տարբերութիւնը տօնակատարութեանց թուականներուն մէջ է առաւելաբար: Այսպէս, Աւետման տօնը բաւարար այլ Եկեղեցիներու կողմէ կը կատարուի Մարտի 25ին, նկատելով որ անոնք Ս. Ծնունդը կը տօնեն Դեկտեմբերի 25ին եւ հարկաւոր է իննամսեայ միջոցը պահել երկուքին միջև: Իսկ մեծագոյնը Ս. Կոյսի տօներուն՝ վերափոխումը, միասին կը կատարուի միայն երբ Օգոստոսի 15ը զուգուդիպի Կիրակի օրուան: Այլապէս անիւն 3 օրերու տարբերութիւն կրնայ պատահիլ — եւ կամ առաջ — քանի որ քոյր Եկեղեցիներ կապուած են ամսաթիւին, իսկ մերոնք տօնը Կիրակիին կատարելու սովորութեան: Գիւտ Տփոյ եւ Գիւտ Գօաւոյ տօները եւ երբեմն կը կատարուին միասին, առաջինը շատ հազուադէպօրէն, տարեգէրը ձեզմէ պարտադրին (այս տարի պատահեցաւ այդ ըստ Հին Տոմարի՝ Յուլիսի 2/15ին), իսկ երբորդը՝ Օգոստոսի 31ը Կիրակիի զուգուդիպած տարիներուն, իսկ Աստուածամօր Ծննդեան, Ընծայման եւ Յղութեան յիշատակը կը կատարենք միասնաբար, Սեպտեմբերի 8ին, Նոյեմբերի 21ին եւ Դեկտեմբերի 9ին յովորդարաբար: Մեծագոյն տարբերութիւնը մեր «Ա Բիւզանդական Եկեղեցիներու (մէջն ըլլալով Յոյն-Կաթոլիկ կամ Միլլէթի Եկեղեցին) միջև Ս. Կոյսին վերաբերող տօներու կապակցութեամբ, այն է թէ անոնք մասնաւոր յիշատակութեամբ եւ մեծաշուք հանդիսութեամբ կը տօնախմբեն յիշատակը Տիրամօր Ննջման, վերափոխումէն օր մը առաջ՝ Օգոստոսի 14ին: Թէև, ըստ աւանդութեան, Ս. Կոյսը ննջած է իր Ժրկինք

վերափոխումէն 3 օր առաջ: Այդ աւանդութիւնը պահուած է Երուսաղէմի մէջ, ուր Յոյն-Օրթոտոքս կղերք Օգոստոս 12/25ին արշալույսին, Ս. Կոյսին նկարը պատկառելի թափօրով մը իր հանգստարանէն (Ս. Յարսութեան Տաճարի դուռին հարաւակողմը, Տիրամօր անունով կոչուած փոքրիկ վանքին մասուռը) կը փոխադրէ Գեթսեմանիի ձորին մէջ գանձուող եւ Ս. Կոյսի գերեզմանին վրայ կառուցուած ստորերկրեայ եւ հնադարեան Տաճարը, ուր կը մնայ 11 օր եւ վերափոխման իններորդ օրը, Օգոստ. 23/5 Սեպտեմբերին, կէսօրէ առաջ, նոյն շքերթով կը վերադարձնէ իր տեղը:

Կաթոլիկ Եկեղեցին, որ Ս. Կոյսին հանգէպ տաճոմ իր յարգախառն պաշտամունքով կը գերազանցէ կարծէք միւս Եկեղեցիները, եւ լման ամիս մը — ամենաեկեղեցիկը ամիսներուն՝ Մայիսը —, ինչպէս նաև իւրաքանչիւր ամսու առաջին Շաբաթ օրը ձօնած է անոր պաշտամունքին, չունի Տփոյ եւ Գօաւոյ Գիւտի տօները: Առնց վախարէն կը յիշատակէ Տիրամօր կեանքին կապուած ուրիշ դէպքեր եւ կարգ մը մանր տօներ: Այսպէս, 23 Յունուարին՝ Սրբուհիին նշանախօսութիւնը Հայր Յովսէփի հետ, 11 Փետր.ին՝ հրաշալի երեւումը Լուարի — Ֆրանսա — մէջ (1858), 31 Մայիսին՝ Այցելութիւնը Նիշաբէթի (էյն Քերիմ), Հողեղատեան յաջորդող երրորդ Շբ. օրը (Յիսուսի Սրտի տօնի վաղորդայնին)՝ Տիրամօր Սրտի տօնը, 16 Յուլիսին՝ Տօն Ս. Աստուածածնին Կարմեղոսի (Հայֆա), 12 Սեպտ.ին՝ Տօն Անուան Ս. Աստուածածնի եւ Հոգ.ին՝ Տօն Վարդարանին:

Կարծէ յիշել թէ վերափոխման տօնէն ետք (որ մէկն է Կաթոլիկ Եկեղեցւոյ չորս հրամայուած — բացի Կիրակիներէն — տօներէն, միւս երեքը ըլլալով Ծնունդը, Մկրտութիւնը — 6 Յուն. — եւ Համբարձումը) Ս. Կոյսին նուիրուած երկրորդ մեծ տօնը Յղութեան տօնն է, զոր կը կոչեն Անարատ Յղութիւն եւ կը կատարեն միւսներէն օր մը առաջ՝ 8 Դեկտեմբերին, թէև Արեւելեան Կաթոլիկ Եկեղեցիներ կը շարունակեն կատարել զայն 9 Դեկտ.ին:

ՅԵՍՈՒՆ ՃԱՐԻ ԱՌԱՋ

ԴՈՒՐԵԱՆ ՅՈՐԵԼԵԱՆ

Ն. Վ. Պոզոս փաշա Նուպար, պատասխանելով Յորելիական հեղր. Յանձնաժողովի Պատուակալ Նախագահ Թորգոմ Սրբազանի նամակին, 500 Անգլ. Ոսկի նուերած է ի նպատակ Դուրեմոն Մասենա-դարուն շինութեան, շատ համակրալից գրութեամբ մը:

* *

Իրաքի Կառավարութեան Առաջին Եւլմագէտ-Քննիչ (Chief Financer Inspector) Վեմ. Ոսկան Պէյ Մարտիկեան, արձակուրդով Պաղատէն եւրոպա երթալու առթիւ, Երուսաղէմէն անցաւ և մնաց 3 օր: Երկրից այցելից Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, մասնաւորապէս հետաքրքրուեցաւ Ընծայարանով և ժառանգաւորաց Վարժարանով: Լուսարարապետ Գեորշ. Տ. Մեսրոպ Սրբազանի ընկերակցութեամբ տեսաւ Ս. Գաղաքին չըջակներն ու պատմական և գլխաւոր վայրերը: Ն. Սրբազանութիւնը Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր կողմէն փոխադարձ այցելութիւն տուաւ Ոսկան Պէյի, Ալէնպի Հօթէլին(*) մէջ, և ողջերթ մաղթեց իրեն:

Հանդիպով իմացանք որ իրաքի Վեհապետը՝ Մէլիք Ֆէյսալ, Պէյութեան աստիճանը շնորհած է Նորին Վեհմութեան:

(«Սին», 1929, Գ. Յարի, Յուլիս, Թիւ 7, էջ 228:)

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Այս տարի ժառանգաւորաց Վարժարանի և Ընծայարանի ամսվերջի քննութիւնները տեղի ունեցան Յուլիս 15 Բշ. օրէն մինչև Յուլիս 24 Դշ., մեծ մասով գրաւոր: Լիզուներու (հայերէն, անգլիերէն, ֆրանսերէն, արաբերէն, յունարէն և երբայցերէն) քննութիւնները բերա-

(*) Յետագային Հօրէլ Զաւթ Կոչուածը, Ս. Աթոռոյ կալուածներէն, Հին Գաղաքի պարիսպէն դուրս, հիւսիսային-արեւմտեան կողմը: Ներկայիս՝ փլուցած:

նացի էին: Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը ներկայ եղաւ այս քննութեանց և հայերէնի քննութիւնները անձամբ կատարեց:

Դ. դասարանի յունարէնի քննութիւնը կատարուեցաւ Յուլիս 22 Բշ. առաւ, որուն ներկայ գտնուեցաւ Երուսաղէմի յունական հիւպատոս Պր. Տառոս, որ իր հիացումը յայտնեց հայ տղոց ընդունակութեան և ձեռք բերած յաջողութեան համար յունարէնի ուսման մէջ:

Դ. դասարանի աշակերտք, ի պատիւ Պր. Հիւպատոսին, երգեցին յունական ազգային քայլերգը:

* *

Օգոստ. 4, Կիրակի երեկոյին, ժառ. Վարժարանի բակին մէջ տեղի ունեցաւ տարեկան հանդէսը Ազգային Նախագործարանին և Մանկապարտէզին, նախագահութեամբ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, ներկայութեամբ Ս. Աթոռոյ Միաբանութեան և ծնողաց:

Պէտք է խոստովանիլ որ Երուսաղէմի Մանկապարտէզը իր տեսակին մէջ լաւագոյն կազմակերպուած մանկապարտէզներէն մէկն է:

Հանդէսը փակուեցաւ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր օրհնութեամբ:

* *

Օգոստոս 25-ին, Կիրակի, յետ միջօրէի ժամը 4-ին, յանկարծամահ եղաւ Երուսաղէմի Հելլենական Ընդհ. Հիւպատոս Պր. Քոնսթանթին Տասոս: Հետեւալ օրը, Բշ., յետ միջօրէի ժամը 3-ին կատարուեցաւ թաղման կարգը՝ Յունաց Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ մէջ, ի ներկայութեան քաղաքի օտար Հիւպատոսներուն և պաշտօնական անձերու, և մարմինը ամփոփուեցաւ Սիոնի Յունաց գերեզմանատան մէջ: Պատրիարքարանին կողմէ յուղարկաւորութեան ներկայ գտնուեցաւ Տնօրէն Ժողովոյ անդամ Հոգշ. Տ. Գեորգ Վրդ. Զանազեան, և Ս. Պատրիարք Հօր ցաւակցութիւնները յայտնեց Այրի Տիկին Տասոսի և Հիւպատոսարանի պաշտօնէութեան:

(«Սին», 1929, Գ. Յարի, Օգոստ. - Սեպտ. Թիւ 8-9, էջ 258 և 259:)

Ա Մ Ա Վ Ե Ր Զ Ի Հ Ա Ն Կ Է Ս

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄՄԱՆԻ Վ. ԻԻԶՊԱՇԵԼՆ - Գ. ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ

ԱԶԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ամմանի Վ. Իւզպաշեան Նախարարների և Գ. Կիւլպէնկեան Մանկապարտէզի Ամսփերի Հանդէսը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, 8 Յունիս, կէսօրէ ետք ժամը 5ին, վարժարանի սրահին մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ Ս. Աթառայ Ամենապատիւ Ս. Գատրիարք Զօր և ի ներկայութեան ծնողներու, բարերարներու և հիւրերու:

Ցորդանանեան քայլերգէն ետք, Միութեան քայլերգով բեմ բարձրացան 13 շրջաւանաւորներ և ոտացան իրենց վիճակները ձեռամբ վարժարանիս Տեսչին՝ Հագշ. Տ. Վահան Վրդ. Թօփալեանի: Ապա կատարուեցաւ տարեկան տնտեսական ընթերցում և ելեմտից հաշուետուութիւն: Իր տնտեսական մէջ Տեսչի Հայրուրդը խորին շնորհակալութիւններ յայտնեց Ամեն. Տ. Նիքիէ Արքեպս. Տէրութեանի՝ Բարեկամ Գատրիարքին Հայոց Նրաւապէսի, որ հովուապետի մը հոգածութեամբ իր գուրգուրանքին առարկան զարձուցեր է մեր վարժարանը, Հ. Բ. Ը. Մ. Ի և Կիւլպէնկեան շինարարութեան իմաստուն ղեկավարներուն, ու վերապէս բոլոր բարերարներուն անխտիր՝ որոնց ներթափան թէ բարոյական օժանդակութիւններուն կը պարտի այս վարժարանը իր գոյութիւնը տարիներէ ի վեր: Ան լայնօրէն անդրադարձաւ նաև Հայ ուսուցչիներուն վստահուած կարեւոր դերին ու բարձրորդէն գնահատեց անոնց կատարած անձնուէր աշխատանքները վարժարանէն ներս:

Հանդէսին պաշտօնական երկրորդ մասին բեմ բարձրացան Մաղիկ դասարանի 20 փոքրիկները և իրենց երգերով ու ուսնաւարներով ցոյց տուին Հայոց լեզուին մօր կաթիլէն անոյշ ըլլալը ու խորապէս տպաւորեցին ներկաները: Հրաժեշտի երգով այս փոքրիկները խոստացան երբեք չմոռնալ այն ջերմ լարկը, ուր եկած էին հազիւ քայլել ու խօսիլ սկսած, ու ահա արդէն կը մեկնէին հայոց լե-

զուն փորագրած իրենց մանուկ միտքերուն ու սիրտերուն մէջ:

Գեղարուեստական բաժինը բաւական ճոխ ու հետաքրքրական էր: Նշան խմբերգներ, ստանաւորներ, հայկական պար, շրջանակներով մարզանք և արարերէն ներկայացում: Ներկաներուն մեծ հաճոյք պատճառեց Մաղիկ դասարանի կողմէ պատրաստուած Վարին Վերջը՝ երաժշտական ներկայացումը, ուր փոքրիկներ ամենայն համարձակութեամբ կատարեցին իրենց դերերը, խլելով բուռն ծափահարութիւններ:

Մանկապարտէզականութիւն ՏԿ. Տիգրանուհի Զգրգնեան խնամքով պատրաստած էր հանդէսին երաժշտական բոլոր բաժինները, որոնց կ'ընկերանար դաշնակով:

Հանդէսը փակուեցաւ Հագշ. Տեսչի Զօր փառման խօսքով: Ան շնորհաւորեց շրջաւանաւորները, անոնց թելադրեց չմոռնալ իրենց մայրերի լեզուն, սիրել հայրենիքը և կոչւած քնալ ազգային տոհմիկ անանդութիւններուն:

Հանդէսէն ետք, վարժարանի բակին մէջ ներկաները հիւրասիրուեցան կարկանդակով և զովացուցիչներով:

Ստորև կու տանք անուանացանկը 1978 - 1979 տարեշրջանի շրջաւանաւորներուն. —

Առատուր Առատուրեան
Արամ Գեուեան
Կարօ Չաթմաճեան
Միքայէլ Նփրեմեան
Սեւան Գազանեան
Վիգէն Մարգարեան
Տիգրան Գոշոյեան
Ֆիրայ Ֆիրալթի
Անտէլ Գալիօղեան
Անի Գալիօղեան
Անի Գեուեան
Մարալ Գաւայեան
Մարալ Մարկեան:

Ս. ՅԱՎՈՐԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ - ԲԵՄԱԿԱՆՔ

● Կիր. 1 Յուլիս. — Բարեկենդան Ս. Լուսաւորի պահոց: Ս. Գատարապը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Սեան Վրդ. Գարիպեան:

● Ուր. 6 Յուլիս. — Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահեց Լուսաւորաբարպետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպոս. Առաւելեան:

● Եր. 7 Յուլիս. — Ս. Հօրն մեղոյ Գրիգորի Լուսաւորի (Գիւս Նեխարաց): Ս. Գատարապը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Մակարայ մատարան մէջ աւր, ըստ աւանդութեան, թաղաւած է մասունքը Ս. Լուսաւորի: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Բարսեղ Արդ. Գալէմտէրեան:

● Կիր. 8 Յուլիս. — Ս. Գատարապը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Աստուածածնայ խորանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Վահիկ Արդ. Մանկաբարպետ:

● Դշ. 11 Յուլիս. — Թարգմանեաց հանդիսաւոր Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպոս. Գարիպեան:

● Եշ. 12 Յուլիս. — Ս. Թարգմանեաց Վարդապետացն մեղոյ Սահակայ եւ Մեսրոպայ (Տօն ազգային): Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ Ս. Գատարապը մատուցաւ եւ Վրդ. Գարգարեանի ... քնարանով կարճ քարոզ յը խօսեցաւ Հոգը. Տ. Անուշահան Վրդ. Ջղիւնեան:

● Եր. 14 Յուլիս. — Ս. Տրդատայ թաղ. մեղոյ եւ Աւելն օրհնոցն: Ս. Գատարապը մատուցուեցաւ Ս. Գլխադրի մատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան:

— Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպոս. Գարիպեան:

● Կիր. 15 Յուլիս. — Գիւս Յիմ Ս. Աստուածածնի: Ս. Գատարապը մատուցուեցաւ Գերշ. մանրի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Մանուէլ Արդ. Երկաթեան: Երթ աւ դարձի Բափօրեանը զլիաւորեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպոս. Գարիպեան:

● Ուր. 20 Յուլիս. — Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպոս.:

● Եր. 21 Յուլիս. — Ս. Երզնասան առաւելոց Գրիգորի եւ Պօղոսի՝ երեսասանհարկ առաւելոյն: Ս. Գատարապը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Պօղոսի վերնամատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Հայրիկ Արդ. Գալայեան:

● Կիր. 22 Յուլիս. — Բարեկենդան Վարդապետի պահոց: Ս. Գատարապը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատարան մէջ: Ժա-

մարարն էր Հոգը. Տ. Համբարձում Արդ. Գէ. շիշեան:

● Ուր. 27 Յուլիս. — Նախատեսակը պաւտուեցաւ Մայր Տաճարին Կից Ս. Էլմիածին մատարան մէջ: Հանդիսապետն էր Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպոս. Գարիպեան:

● Եր. 28 Յուլիս. — Յիւստակ Յապոնակիմ: Ս. Գատարապը մատուցուեցաւ Ս. Էլմիածին մատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Սեան Վրդ. Գարիպեան:

— Այլակերպութեան հանդիսաւոր Նախատեսակին եւ անոր յաջորդող Տաճարեղբոր պաւտուեցաւ տարեգարձի արարողութեան ի Ս. Յակոբ Նախագահեց Գերշ. Տ. Տանէ Արքեպոս.:

— Իրիկանդէի Մայր Տաճարին մէջ պաւտուեցան ընկնողէի եւ ձկնիմաց կարգեր: Հանդիսապետն էր Գերշ. Տ. Տանէ Արքեպոսիպոս:

● Կիր. 29 Յուլիս. — ՎԱՐԴԱՎԱՐ (Այլակերպութիւն Տեառն): Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ օրուան հանդիսաւոր Ս. Գատարապը մատուց Գերշ. Տ. Տանէ Արքեպոս. Անէմեան:

— Կէսօրէ ետք, Մայր Տաճարին մէջ պաւտուեցաւ ինքնատեսակին Նախագահեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպոս. Գարիպեան:

● Բշ. 30 Յուլիս. — Յիւստակ մեղեց: Մայր Տաճարի Ս. Գլխադրի մատարան մէջ պատարապեց Հոգը. Տ. Բարսեղ Արդ. Գալէմտէրեան: Ապա կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաւտոն, Նախ Մայր Տաճարին մէջ եւ յետոյ գաւիթը՝ Նրանաշնորհ Տ. Կիրեղ Գատարաբէ շիրմին մօտ: Հանդիսապետն էր Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպոսիպոս:

● Ուր. 3 Օգոստ. — Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահեց Լուսաւորաբարպետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպոս. Առաւելեան:

● Եր. 4 Օգոստ. — Ս. Թաղէօսի առաւելոյն եւ Սանդիսոյ կուրսին: Ս. Գատարապը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Գլխադրի մատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Արփիար Արդ. Տէմիրեան:

● Կիր. 5 Օգոստ. — Ս. Գատարապը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան:

● Եր. 11 Օգոստ. — Որդոց եւ քոռանց Ս. Գլխադրի: Ս. Գատարապը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադրի: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Անուշահան Վրդ. Ջղիւնեան:

● Կիր. 12 Օգոստ. — Ս. Գատարապը մատուցուեցաւ ի Ս. Յակոբ, Աւագ Սեղանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Առաւել Արդ. Գալեան: Ս. Գատարապէն ետք, Լուսաւորաբարպետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպոս. Նախագահեց խաղող օրհնէքի աւանդական արարողութեան:

● Բշ. 13 Օգոստ. — Այսօր սկսան Ս. Կոյտի վեցամիսեան տօնը: Կանխող հանդիսաւոր Գատարապեանը Գերշ. մանրի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ:

● Եր. 18 Օգոստ. — Եփեսոսի Ս. Ժողովոյն (431): Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Գրիգորի մատարան մէջ: Ժամադարն էր Հոգշ. Տ. Մանուէլ Արք. Երկաթեան:

● Կիր. 19 Օգոստ. — Բարեկեցեաց Ս. Ասուածածնի պառոյ: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Գերեզմանի Ս. Ասուածածնայ տաճարին մէջ, Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ: Ժամադարն էր Հոգշ. Տ. Մեհրապ Արք. Մուրաֆեան:

● Ուր. 24 Օգոստ. — Նախատեսակը պաշտուեցաւ Մայր Տաճարին կից՝ Ս. Էջմիածնի մատարան մէջ: Հանդիսացան էր Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպոս. Ասլանեան:

● Եր. 25 Օգոստ. — Տոն Եղեգնաբի Ս. Էջմիածնի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Էջմիածնի մատարան մէջ: Ժամադարն էր Հոգշ. Տ. Համբարձում Արք. Քէլիշեան:

— Կէսօրէ ետք, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպոս. Ասլանեանի գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը ինքնաշարժեալով մեկնեցաւ Գերեզմանի ձորը ու Վերաշափառով մուտք գործեց Ս. Ասուածածնայ Տաճար, ուր պաշտուեցան երեկոյեան ժամերգութիւնն ու Վերաշափառման մեծահանդէս նախատեսակը:

— Գիշերակիցիցին, նոյն տաճարին մէջ պաշտուած Եկեղեցւոր և Նսկման Կարգերուն, ինչպէս նաև գիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւններուն նախագահեց Հոգշ. Տ. Ա. Նաշաւաւան Վրք. Զղիշեան: Արարողութիւնները տեւեցին մինչև գիշերուած ժամը 10:

● Կիր. 26 Օգոստ. — ՎԵՐԱՓՈՒՆՈՒՄԸ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾՆԻՍԻ: Առաւօտուան, Լուսարարապետ Ս. Զոր գլխաւորութեամբ, Միաբան Հայրեր ինքնաշարժեալով մեկնեցան Գերեզմանի ձորը ու դարձեալ Վերաշափառով մուտք գործեցին Ս. Ասուածածնայ Տաճար, ուր Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցեալ և Եղիցի ինձ ըստ բանի ջրով Տիրամօր խօսքը ունենալով իբրև բնաբան քարոզեց Հոգշ. Տ. Անուշաւան Վրք. Զրդշանեան, եպիսկոպոսական խօսք էր գլխին: Գերշ. Տ. Եանէ Արքեպոս. Նախագահեց Ս. Պատարագին ետք կատարուած Վերաշափառմանը:

— Կէսօրէ ետք, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուած Վերաշափառմանին և Նախատեսակին նախագահեց Գերշ. Տ. Եանէ Արքեպոս. Անէմեան:

● Բշ. 27 Օգոստ. — Յիւստակ մեռելոց: Մայր Տաճարի Ս. Գլխաւորի մատարան մէջ պատարագեց Հոգշ. Տ. Բարսեղ Արք. Գալէմեանեան: Ապա, Գերշ. Տ. Կիրակի Ծպոս. Գարեգանի նախագահութեամբ կատարուեցան հանգստեան Կարգեր, նախ Մայր Տաճարին մէջ և յետոյ Գալիթը՝ Երանշնորհ Տ. Կիրակի Պատրիարքի շիրմին վրայ:

Պ Ա Շ Օ Ն Ա Կ Ա Ն Ք

● Գշ. 48 Օւլիս. — Կէսօրէ ետք, Ամերիկայի Անկախութեան 203րդ տարեգարծի առիթով, Ամերիկեան Ընդհ. Հիւպատոսին Կողմէ, Հիւպատոսարանի պարտէզին մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպոս. Ասլանեան, Հոգշ. Տ. Բարսեղ Արք. Գալէմեան և Տիրապարպոս Հինգլեան:

● Գշ. 11 Յուլիս. — Իտալիայէն հեւրաբար Ս. Աթոռ ժամանեց Հոգշ. Տ. Մեհրապ Արքեպոս. Մուրաֆեան, ուր պիտի մնայ տարի մը, հետեւելով Ս. Գրական ընթացքի տեղւոյն Երբայական Համալսարանին մէջ:

● Եր. 14 Յուլիս. — Երեկոյեան, Ձրանապան Յեղափոխութեան 190րդ տարեգարծի առիթով, Ձրանապան Ընդհ. Հիւպատոսին Կողմէ, Հիւպատոսարանի պարտէզին մէջ տըրուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպոս., Գերշ. Տ. Կիրակի Ծպոս., Հոգշ. Տ. Բարսեղ Արք. և Տիրապ. Հինգլեան:

● Բշ. 23 Յուլիս. — Արեւիշարդով Ս. Աթոռ ժամանեց Ս. Ռիտոն երիտաւոր Միաբաններէն Հոգշ. Տ. Արքիմար Արք. Տէմիրեան, որ տարիէ մը ի վեր կը հետեւէր Լուվիշի (Գելիշ) Համալսարանի աստուածաբանութեան հիւլին: Հոգշ. Հայրը մեկնեցաւ 16 Օգոստոսին:

● Եշ. 2 Օգոստ. — Յունական Ընդհ. Հիւպատոսի Ս. Պաղաքէն մեկնելուն առթիւ, ինքեթը յօնթինէնթալ պանդոկի մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպոս. Ասլանեան, Աւագ Թարգման Հոգշ. Տ. Ասպետ Արք. Գալեան և Տիրապ. Գէսըգ Հինգլեան:

● Ուր. 24 Օգոստ. — Ս. Ռիտոն երիտաւոր Միաբան Հոգշ. Տ. Խաժակ Վրք. Պարսամեան ժամանեց Ս. Աթոռ: Հայր Խաժակ Նիւ Ծորք, Առաջնորդարանի Մայր Տաճարի Լուսարարապետութեան պաշտօնը վարելէ զատ կը հետեւի եկեղեցագործական բարձր ուսման: Մեկնեցաւ Կիրակի, 2 Սեպտեմբերին:

● Կիր. 26 Օգոստ. — Ս. Ռիտոն երիտաւոր Միաբան Հոգշ. Տ. Վիգէն Վրք. Այգալեան ժամանեց Ս. Աթոռ, աւարտելէ ետք Լոնտոնի Քիլինգ Բոլէի աստուածաբանութեան յառաժան ընթացքը:

«ՄԻՈՆԻՏԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆ ԸՆԴԻՆՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

ԵՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՏԱՅԱԼԵՐ ԵՆ ՀԵՏԵԻՆԱԿԱԼ ՀՐԱՏԱՐԱՆԻՆԵՐԸ

- Յամադագիստիանի Դաւադեւոյ — Գէորգ Ծ. Վրդ. Սէրայգարեան (Մայր Աթոռի Միաբան), Ս. Էլմիստին, մեքենագրուած, 1972, էջ 119:
- Սիրոս — Ալտո Պատմագրեան (Մենեքր: դաշնակի ընկ.): Գահրէ, Տպ. Ոսկեառ, էջ 4:
- Արդի Հայերէնի Բացատրական Բառարան — Է. Բ. Աղայեան: Շարունակութիւն: Երևան, Հայաստանի Հրատարակչութիւն, 1976, էջ 1015:
- Դաւանիի եւ Գեղարդի Ճարտարագիտական Յուշարձանները — Ա. Ա. Սահինեան: Պատմական Յուշարձանների Գահպանման Հայկական Ընկերութիւն: Երևան, Հայաստանի Հրատարակչութիւն, 1969, էջ 43 և լուսանկարներ:
- ա) Յամադեւոյ եւ Խաղաղութեան Մարտի, Գեղարդեան Վարժարան, 1921, էջ 45, ք) Կեմերի եւ Մանուկ Մարտի, Մատենաշար Հրատարակչութիւն, Գ. Պոլիս, 1922, էջ 1-9 և 55-94 — Մատենաշար Պարիսի: (Մեքենագրուած):
- Իսպանական Պալլադ — Լիոն Ֆէյխտման: Բուսերէնից Թարգմանեց՝ Ս. Գապարեան: Երևան, Հայաստանի Հրատարակչութիւն, 1972, էջ 563:
- Լոյս Զուարթ (Քերթնէր) — Զաւէն Սիւրմէլեան: Փարիզ, Լեւոն Հայկական Հրատարակչութիւն, 1924: (Բաղմագրուած): [1976, էջ 64:]
- Համառոտ Տեղեկատու (1975-76): Նարեկ Աղզ. Վարժարաններ, Կիպրոս: Գէորգ, Տպ. Ներսիս, Նպաստի եւ Գործունէութիւն: Լիբանանահայ Կրթական Ընկերակցութիւն: Անթիքիոս, Տպարան Կաթիլ. Հայոց Մ. Տ. Կիլիկիոյ, 1971, էջ 29:
- Գեորգ Մարգարեան — Մուրացյան: Հայ Դասականների Գրադարան: Երևան, Սովետական Գրող Հրատարակչութիւն, 1977, էջ 463:
- Մեկերի Ժողովածու (Տառնըլըր հատորով) — Դերենիկ Դեմիրճեան: Հատոր Բ.: Հայկական ՍՍՀ Գիտութիւնների Ակադեմիա, Մ. Արեւելեանի Անուան Գրականութեան Ինստիտուտ: Երևան, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ Հրատ., 1977, էջ 518:
- Պարսկա Պոլովիկներ (Հէքիսներ) — Միխայիլ Սալտիկով-Շչեդրին: Թրգմ. Ա. Տեր-Յովսէփեան: Երևան, Սովետական Գրող Հրատարակչութիւն, 1977, էջ 716:
- Մեկերի Ժողովածու (Տառնըլըր հատորով) — Ստեփան Զօրեան: Հատոր Ա.: Երևան, Սովետական Գրող Հրատարակչութիւն, 1977, էջ 522:
- Աւետի Բանաստեղծ — Արամ Ինճիկեան: Երևան, Սովետական Գրող Հրատ., 1977, էջ 257:
- Սեփարատ Կապարեան (Փիլիսոփայական Հայեացքներ) — Բուսերէն Ա. Կարապետեան: Երևան, Հայաստանի Հրատ., 1976, էջ 232:
- ԺԺ. Դարի Մեկուորդ Կէսի Արեւելահայ Պարսկական Մամուլի Պատմութիւնը — (Ժորժ, Արժագահ): Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ Պատմութեան Ինստիտուտ: Երևան, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ Հրատ., 1976, էջ 558:
- Հայկական ՍՍՀ Յարմարի Ֆիզիկա-Աշխարհագրական Շրջանաւարտ — Երևանի Պետական Համալսարան: Երևան, Համալսարանի Հրատարակչութիւն, 1977, էջ 325:
- Յորս Դաւա Լեւիզից — Մարիետա Շահինեան: Երևան, Հայաստանի Հրատ., 1975, էջ 349:
- Մարիետա — Յակոբ Աղաբաբ: Երևան, Հայաստանի Հրատ., 1976, էջ 135:
- Մեկեր — Յակոբ Պարսկեան: Երևան, Հայոց Հրատարակչութիւն, 1976, էջ 180:
- Ամերիկեան Միջազգային Պոլիտ — Տեղեկութիւններ: Հայերէն և Անգլերէն: Լա Վերն, Գալիֆորնիա, Հայկ Տպարան:
- Ռեպրեսիոն Ֆիզիկական Բառարան — Ֆ. Լ. Իլչաթեան: Երևան, Հայոց Հրատարակչութիւն, 1976, էջ 110:
- Հայ Էթնոքիական Մաթի Պատմութիւնը (ԺԺ. Դարի վերջ - Ի. Դարի սկիզբ) — Յա. Ի. Իսահակեան և Ստ. Է. Թովմեան (Խմբագիրներ): Հետազոտութիւնների Ժողովածու, Գիրք 2: Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Փիլիսոփայութեան և Իրաւունքի Ինստիտուտ: Երևան, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչութիւն, 1976, էջ 235:
- Ինչո՞ւ Մի Եւրոպական Հայրիկի — Նիկոլայ. Լուչիկ: Թրգմ. Զ. Լ. Սովետական Երևան, Հայաստանի Հրատարակչութիւն, 1977, էջ 334:
- Հայ Կապարեանի Մաթի Զարգացման Մարտ-Լեւիզիան Փալի Սկզբնական — Վարդան Ա. Աւետիսեան: ՍՄԿԿ Կենտրոնի Աւերիկ Մարտի-Լեւիզիան Ինստիտուտի Հայկական Փիլիսոփայութեան, Հայաստանի Հրատարակչութիւն, 1976, էջ 569:

Իվան Մերեյկովը Սպարի Հոգի — Ն. Ելինսոն և Վ. Կաշայեվ, Թրգմ. Արտաշէս Գողոսեան, Երևան, Սովետական Գրող, Հրատարակչութիւն, 1977, էջ 267:

Լցուած Լուսինն — Մարո Մարգարեան, Երևան, Հայաստանի Հրատ., 1972, էջ 149:
Մարեմի — Ջուլիա Մատինեան, Երևան, Սովետական Գրող, Հրատ., 1976, էջ 85:

Սունգուկեանը և Վրաց Իրականութիւնը — Բոնգո Արմելաձէ: Երևան, Հայաստանի Հրատարակչութիւն, 1976, էջ 86:

Ինչ է Հայաստանայց Եկեղեցւոյ Մեայուն Հիմնադրամը — Նիւ Եորք, 1974:

Գառնուրդ — Վահէ Օշական: Գէյրութ, 1971:

Սիփանայ Գաջեր (Պատմութիւններ և Վիպակներ, Բ. Հատոր) — Սիմոն Սիմոնեան: Գէյրութ, Տպ. Սեան, 1970, էջ 282:

Հայ Նկարիչների Մասնամեկշնի (Երկրորդ ծառայանդէսի) — Սպարտակ Ղազարեան (Կազմող) և Ռաֆայէլ Իշխանեան (Խմբագիր): Երևան, 1976, էջ 72:

Հայաստանի Նկարչուհիները (Հայերէն, Ռուսերէն և Անգլերէն) — Մարիամ Այվազեան և Տատյանա Մարմարեան: Երևան, 1975, էջ 114:

Բանաստեղծութիւններ, Պոէմներ, Բալլադներ (Գլխաւորական Գրադարան) — Եղիշէ Ջաբինց: Երևան, ՀԼԽՍՀ Հրատարակչութիւն, 1971, էջ 109:

Աստուածաշունչի Մասնամեկշնի (Մատենագիտութիւն) — Յ. Ս. Անասեան: Երևան, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչութիւն, 1976, էջ 311-667 (Երկրորդական):

Անվերջակէ ձապարգուծիւն — Ալեքս. Գարալէքեան: Գէյրութ, Համալսարանի Վահէ Սեթեան Տպարան, 1974, էջ 46:

«Սիւննի Մարտ-Ապրիլ Թիւն մէջ, գրախօսականով մը անդրադարձած էինք Միարանութեանս հաւատաւոր անդամներէն Հոգշ. Տ. Վաչէ Մ. Վրդ. Իգնատիոսեանի վերջին հեղինակութեան՝ «Արքիեպիսկոպիտ Սրբոյ»:

Հեղինակը և իր բարեկամները ցաւած կը թուին ըլլալ գրախօսողի զանազան գիտողութիւններէն: Կ'սաղենք հիշել այստեղ թէ հեռու է մեզմէ գործը ստորագնահատելու կամ հեղինակին նկատմամբ որեւէ անձնական վերապահութիւն արտայայտելու մտադրութիւնը: Ընդհանրապէս, գրախօսելու փափաքն իսկ գնահատանքի և համակիր ուղադրութեան փաստ մըն է, զոր կ'սաղենք տալ ժողովան մեր Միարանին: Եղած գիտողութիւնները օւշագործի հետաքրքրութեամբ կարգացած գիրքի մը մասին տրուած կարծիքներն են, որոնք ուշիւն կը ղեղչին գիրքին հիմնական արժանիքներէն, այլ թելադրութիւն մըն են թերեւս ա-

ւելի կատարեալ գործի մշակու հեղինակը, ապագայ իր հրատարակութիւններու պարագային:

Ընտրուած Նիւթը, բարեխօսութեան աստուածաբանական հարցը, ինքնին զգուշորէն, հնուտ և բազմերես այն հարցերէն է, զոր զգուշորէն ներկայացնել այսօրուան ընթերցողին, իր մտքովութեանը մէջ, պարզ և հասկնալի կերպով: Ձեռնարկն իսկ պատիւ կը բերէ Հայր Վաչէին: Իսկ բովանդակութիւնը և հարցին իր մօտեցման զանազան ձևերը, բանաձևութիւնները, արժանի են ամէն գնահատանքի, իրենց յստակութեամբ, պարզութեամբ և զիրար թեւեւ ի սահմանութեամբ:

Հօգեշունի Հեղինակին կը մաղթենք որ հայ ընթերցողը իր գնահատանքով վարձատրէ եղած հիշքը և գտնէ այս տողերուն մէջ մեր լուսագոյն մաղթանքներուն արտայայտանքները:

«ՍԻՈՆ»

Բ Ո Վ, Ա Ն, Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ԽՄԱՍԳՐԱԿԱՆ

— Եկեղեցական դասը

Շ.

Երես

146

Ակնարկ ժառանգաւորաց Վարժարանի պատմութեան Շ.

150

Ժառանգաւորաց Վարժարանի եւ Ընծայութեան
վերջին տարիներու հունձքը

159

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

— Եկեղեցւոյ Մայրը

ՄԵՍՐՈՊ ԱՔՂ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

166

— Տիրամայրը

ԳԷՈՐԳ Ս. ՃԻՆԻՎԻՋԵԱՆ

167

ԲԱՆԱՍՏՆՆԵԱԿԱՆ

— Երեւան

ԵՂԻՎԱՐԴ

170

— Ճակատագիր

Գ. ՃԱՐՏԱՐ

171

— Յարգանք ու սէր

» »

171

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

— Խաչատուր Աբգ. Կեսարացի

Ն. ԱՐԲ. ԾՈՎԱԿԱՆ

172

ՄԱՏՆԱԳՐԱԿԱՆ

— Ի կիցն պողոտիկ

Հրատ. Ա. Յ. ՍՐՃՈՒՆԻ

174

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

— Ս. Կորայեցի Վանք Տարոնոյ

Ն. ԱՐԲ. ԾՈՎԱԿԱՆ

178

ԴՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

— «Համաքրիստոնեական Սուրբեր»

ԳԷՈՐԳ Ս. ՃԻՆԻՎԻՋԵԱՆ

181

— «Մարմին եւ Արիւն»

Գ. ՃԱՐՏԱՐ

183

«ՍԻՈՆ», Ի ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— Ի՞նչ է Աստուծամօր տօներու կարգը այլ եկեղեցիներու մօտ

186

ՅԵՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

— Դուրեան Յոբէլեան

186

— Դպրոցական հանդէսներ

186

Ամալվերջի Հանգես Իւզկաւեան-Կիւլպէնկեան Վարժարանի, Ամման

187

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

— Եկեղեցական - Բեմական

188

— Պատեմական

189

Յանկ-Կիւլպէնկեան Մատենադարանի կողմէ ստացուած գրքերու

190